

# MÜFETTİŞ

Aynada kendini çirkin görüyorsan  
suçu aynaya bulma

*Rus atasözü*

## KİŞİLER

ANTON ANTONOVIÇ SKVOZNIK-DMUHANOVSKI,  
Kaymakam.\*

ANNA ANDREYEVNA, karısı.

MARIYA ANTONOVNA, kızı.

LUKA LUKIÇ HLOPOV, Milli Eğitim Müdürü.

KARISI.

AMMOS FIYODOROVİÇ LIAPKIN-TIAPKIN, Yargıç.

ARTEMI FILIPPOVIÇ ZEMLİYANİKA, Düşünleri Korumaya Kurumları Müdürü.

IVAN KUZMIÇ SPEKİN, Posta Müdürü.

PIYOTR İVANOVIÇ DOBÇINSKI

PIYOTR İVANOVIÇ BOBÇINSKI irat sahibi iki kişi.

IVAN ALEKSANDROVIÇ HLESTAKOV, Petersburg'da  
memur.

OSİP, uşağı.

HRİSTİAN İVANOVIÇ GİBNER, ilçe doktoru.

FIYODR ANDREYEVİÇ LIYULİYUKOV

IVAN LAZAREVIÇ RASTAKOVSKI

STEPAN İVANOVIÇ KOROBKIN

kentin

ileri

gelenlerinden

emekli

memurlar.

(1) O zamanki Rus yönetim örgütlenmesi, bizim bugünkü örgütlenmemize uymadığı için, aslında hükümet tarafından atanmış bir çeşit belediye başkanlığı olan bu makama "kaymakam" diye çevirdik. Öteki rollerde de buna benzer değişiklikler yaptık. (Çev.)

STEPAN İLİYİÇ UHOVERTOV, Polis Komiseri.  
SVISTUNOV  
PUGOVITSIN polisler.  
DERJİMORDA  
ABDULİN, tüccar.  
FEVRONİYA PETROVNA POŞLIOPKİNA, bir çilingirin  
karısı.

BİR GEDİKLİNİN KARISI.

MİŞKA, Kaykamakın uşağı.

GARSON.

Kadın, erkek davetliler, tüccarlar, esnaf, yalvarıcılar.

## KARAKTERLER, KOSTÜMLER

Sayın oyunculara yarayacak bilgiler:

*Kaymakam:* Memuriyette yaşlanmış ve kendine göre hiç de aptal olmayan bir adamdır. Rüşvet alma huyu olmasına karşın, oldukça ciddi ve ağırbaşlıdır. Hatta biraz da ahlak dersi veren bir insan gibi görünür. Sesi ne yüksektir, ne alçaktır; ne çok, ne az konuşur. Söylediği her sözcüğe bir önem verir. Ağır bir hizmete küçük rütbeden başlayan her insanda olduğu gibi yüzünün çizgileri kabadır, serttir. Aşağı ruhlu kimselerde görülen; korkudan sevince, dalkavukluktan çalıma hızla geçiş onda da adamakıllı bellidir. Kaymakamların genellikle giydikleri, önü atkılı bir üniforma ile dizden yukarı çıkan, üst yanı bol, mahmuzlu bir çizme giyer. Saçları kısa kesilmiş ve ağarmıştır.

*Anna Andreyevna (karısı):* Taşra hoppasıdır. Daha yaşı geçmiş değildir. Yetişmesinde, yarı yarıya romanların ve anı defterlerinin, yarı yarıya da mutfağın ve çocuk bakımının payı vardır. Çok meraklıdır. Fırsat buldukça kendini över. Kimi zaman kocasına hükmeder. Bu da yalnız kocasının, verecek karşılık bulamadığı zamanlarda olur. Fakat onun bu hakimiyeti küçük işlerde söz konusudur. Ve yalnız alaydan ve azarlamaktan ibaret kalır. Oyunda dört kez elbise değiştirir.

*Hlestakov:* İnce, zarif, 23 yaşlarında bir gençtir; oldukça



## BÜTÜN OYUNLARI

ca aptaldır. Dedikleri gibi, başında kavak yelleri esmektedir. Dairelerde 'boş kafalı bir adam' denilen insanlardandır. Hiç düşünmeden konuşur ve davranır. Dikkatini hiçbir düşüncenin üzerinde tutmak yeteneğine değildir. Konuşması kesik kesiktir, bir dediği bir dediğini tutmaz. Bu rolü, oynayan kimse, ne kadar çok basitlik ve saflık gösterirse o kadar çok kazanır. Modaya uygun giyinmiştir.

*Osip:* Yaşlanmış uşak tiplerindendir. Ciddi ciddi konuşur; başı öndedir. Ahlak dersi vermeyi sever. Efendisine vereceği öğüdü kendi kendine söyler. Hep bir tonda olan sesi efendisiyle konuşurken sert, kesik, hatta biraz kaba bir hal alır. O, efendisinden zekidir, olup biteceği ondan önce sezer. Çok konuşmayı sevmez, saman altından su yürütür. Giysisi, çok yıpranmış, kurşuni ya da mavi bir redingottur.

*Bobçinski ve Dobçinski:* İkisi de kısa boylu, ufak tefek, ve çok meraklıdır. Birbirlerine çok benzerler. İkisi de hafifçe göbeklidir. Çok çabuk ve elleriyle hareketler yaparak konuşurlar. Dobçinski, Bobçinski'den biraz daha uzun boylu ve daha ağırbaşlıdır. Fakat Bobçinski, Dobçinski'den daha doğal ve daha canlıdır. İkisi de kurşuni frak ve şayak pantolon giyerler. Ayaklarında püsküllü çizmeler vardır.

*Liapkin-Tiapkin* (yargıç): Üç beş kitap okumuş olduğu için biraz açık fikirlidir. Söylenen her sözün altında gizli bir anlam aramayı sever; bu nedenle de her sözcüğüne büyük bir önem vererek konuşur. Bu rolü oynayacak sanatçı, ciddi bir tavır takınmalı, kalın bir sesle sözcükleri uzatarak eski bir saatin saat başı vurmada önce çıkardığı sese benzer bir hırıltıyla konuşmalıdır.

*Zemliyanika* (Düşkünleri Koruma Kurumları Müdürü): Çok şişman, ağır hareketli, hareketlerinde beceriksiz bir adamdır. Fakat aynı zamanda açığız ve dalaverecidir. Didenir durur; her zaman bir hizmet görmek istegindedir. Kostümü, oldukça yeni bir fraktır. Fakat dördüncü perdede kolları kısa ve hemen hemen kulaklarını içeri alan olağanüstü büyük yakalı dar bir üniforma ile görünür.

## KARAKTERLER, KOSTÜMLER

*Posta Müdürü:* Aptal denecek kadar saf bir adam.

Öteki roller ayrıca açıklamaları gerektirmez. Asılları hemen her zaman gözlerimizin önündedir.

Konukların birbirinden ayrımlı olmaları gerekir. Kimi uzun boylu, kimi kısa boylu, kimi şişman, kimi zayıf, kimilerinin saçları düzenli, kimilerinin saçları dağınık olmalı ve giydikleri de birbirine benzememelidir. Aynı renk ve biçimde frak, redingot ve kısa ceket giymelidirler. Kadın kılıklarında da aynı ayrımlar görülmelidir. Kimi c'dukça iyi, hatta modaya uygun olmak iddiasıyla giyinmiş bulunmalı, fakat yine ötelelerinde berilerinde uygunsuzluklar görülmelidir. Örneğin ya şapkaları iyi giyilmemiş ya da çantaları bir tuhaf olmalıdır. Ötekilerin giysileri hiçbir modayla ilgili değildir. Büyük başörtüleri ve şeker kellesi biçiminde şapkaları vardır.

Sayın oyuncular, son sahneye özel bir önem vermelidir. En son söylenen söz birdenbire, elektrik gibi bir etki yapmalıdır. Bütün küme durumunu bir an içinde değiştirmelidir. Birdenbire ve aynı zamanda, sanki bir tek ağızdanmış gibi kadınlar tarafından şaşkınlık anlatan sesler çıkarılmalıdır. Bu öğütler göz önünde tutulmazsa bütün etki yitilebilir.



## BİRİNCİ PERDE

### I. SAHNE

*(Kaymakamın evinde bir oda.)*

*(Kaymakam, Düşkünleri Koruma Kurumları Müdürü, Milli Eğitim Müdürü, Yargıç, Polis Komiseri, Doktor, İki polis.)*

KAYMAKAM: Baylar, canımızı sıkacak bir haber vermek için çağırdım sizi buraya. Bize bir müfettiş geliyormuş...

AMMOS F.: Ne? Müfettiş mi?

ARTEMİ F.: Ne? Müfettiş mi?

KAYMAKAM: Ya, müfettiş ya! Petersburg'dan... Hem kendini tanıtmayacakmış. Hem de gizli talimatla...

AMMOS F.: Vay canına!

ARTEMİ F.: Dertsiz başımıza dert çıktı.

LUKA LUKİÇ: Tanrım, bir de gizli emir almış ha?

KAYMAKAM: Zaten içime doğmuştu benim. Bütün gece düşümde canavar gibi iki sıçanla uğraştım durdum. Doğrusu şimdiye kadar hiç böyle sıçan görmemişim. Simsiyah, koman mı kocaman. Yanıma geldiler, kokladılar, çekilip gittiler. Şimdi size, Andrey İvanoviç Çimihov'dan aldığım

## BİRİNCİ PERDE

mektubu okuyayım. Siz tanırırsınız onu, Artemi Filippoviç. Bakın ne yazıyor. 'Aziz dostum, kardeşim, velinimetim' *(Mektubun bazı yerlerini, mırıltı ile çabuk çabuk göz gezdirerek okuyup geçer.)* '... haber vermek için...' Hah, buldum. 'Sana haber vermek için acele ettiğim şey şu: Bütün ilimizi ve özellikle bizim ilçeyi teftiş için bir memur geldi. *(Anlamli anlamli parmağını havaya kaldırır.)* Kendisini sıradan bir adam gibi göstermek istiyor, ama ben onun müfettiş olduğunu güvenilir kimselerden öğrendim. Senin kurnaz bir adam olduğunu, ayağına gelen kısmetleri tepmekten hoşlanmadığını, her kul gibi ufak tefek günahlar işlediğini bildiğim için...' *(Durur.)* Ne ise zararı yok, biz biziz... *(Okumaya devam eder.)* 'Sana tedbirli olmanı öğütlerim. Çünkü o, her an gelebilir, hatta belki gelmiş de bir yerde gizlenmiştir bile... dün ben...' Eh... artık aile sorunlarına geçti. 'Kızkardeşim Anna Kirillovna kocasıyla bize geldi; İvan Kirilloviç çok şişmanlamış, boyuna kemen çahyor...' vesaire vesaire, işte durum bu.

AMMOS F.: Evet, durum bozuk, gerçekten çok bozuk... Buraya herhalde boşuna gelmiyor.

LUKA LUKİÇ: E, niçin geliyor, Anton Antonoviç, neden geliyor? Bize ne diye müfettiş göndersinler?

KAYMAKAM: Niçin mi? Niçin olacak, alnımızda bu da yazılı imiş. *(Göğüs geçirir.)* Bugüne kadar, çok şükür, başka şehirlere musallat oluyorlardı, şimdi sıra bize geldi.

AMMOS F.: Bana kalırsa Anton Antonoviç, bu işte ince bir neden, daha çok siyasi bir neden var. Bunun anlamı şudur: Rusya... evet... savaş açmak istiyor. Görüyorsunuz, bakanlıklar da memleketin köşesinde bucağında bir ihanet kokusu var mı, yok mu diye memur gönderiyorlar.

KAYMAKAM: Amma da yaptınız ha! Bir de akıllı geçinirsiniz. Bir ilçe merkezinde ihanet? İlçemiz sınır boyunda mı yahu?... İnsan buradan kalkıp kırk yıl yürüse hiçbir yabancı ülkeye varamaz.

AMMOS F.: Hayır, canım, yanlış anladınız... Öyle değil...

## MÜFETTİŞ

ben öyle... Hükümetin birtakım ince fikirleri var. Uzaklığa, yakınlığa aldırış etmez o. Her işi kollar.

KAYMAKAM: İster kollasın, ister kollamasın. Size haber verdim ya baylar. Bakın! Ben kendime göre bazı tedbirler aldım. Size de aynı şeyi öğütlerim. Özellikle size Artemi Filippoviç... Elbette ki, müfettiş, ilkönce, yönetiminiz altında bulunan Düşkünleri Koruma Kurumlarını teftiş etmek isteyecektir. İşte bunun için, gereken tedbirleri alın: İşler yolunda görünsün; başlıklar temiz olsun; hastalar her zamanki gibi, kömürcü çırağına benzemesinler.

ARTEMİ F.: Bundan ibaretse, kolay. Temiz başlık giydirilebilir.

KAYMAKAM: Güzel. Sonra, her hastanın başucuna Latince veya başka bir dilde — elbet bunlar sizin bileceğiniz işler Hristian İvanoviç — başka dilde yazılmış levhalar asmalı: Hastalığı nedir? Ne zaman hastalandı? Hangi tarihte? Hangi günde? Hastalarınızın o kadar sert tütün içmesi de doğru değil. İnsan içeri girdi mi, burnunun direği sızlıyor. Hem hastalarınızı biraz azaltsanız iyi olur. Bir hastanede hasta çok olursa, bakımın kötülüğüne ya da hekimin yeteneksizliğine verirler.

ARTEMİ F.: Vallahi, biz Hristian İvanoviç ile tedavi bakımından tedbirlerimizi aldık: Zaten hastalar ne kadar kendi haline bırakılırsa, o kadar iyi sonuç alınır. Biz hiç pahalı ilaç kullanmayız. İnsan basit bir yaratıktır. Öleceği varsa ölür, iyileşeceği varsa iyileşir. Zaten Hristian İvanoviç de onlarla kolay kolay anlaşamıyor. Bir sözcük olsun Rusça bildiği yok ki.

HRİSTİAN İVANOVIÇ *(bir parça I'ye, biraz da E'ye benzer bir ses çıkarır.)*\*

KAYMAKAM: Ammos Fyodoroviç, size de öğüdüm, mahkemenin temizliğine falan biraz dikkat edin. Mahkemeye

(\*) O zamanki Rusya'da hekimlerin çoğu ya Alman, ya Fransızdı. Hristian İvanoviç adından, bu kişinin Alman olduğu anlaşılıyor. Çünkü bu ad, Ruslaşmış bir Alman adıdır.

## BİRİNCİ PERDE

işi düşenlerin toplandığı bekleme salonunda mübaşirleriniz kaz yetiştiriyorlar, yavruları ayak altında dolaşıp duruyor. Hayvan beslemenin aleyhinde değilim. Herkes gibi mübaşirler de niçin bu işle uğraşmasın? Ama, işte, orası yeri değil. Daha önce de size bunu açmak istiyordum, boyuna unutuyorum.

AMMOS F.: Öyle ise ben de onların hepsini kestiririm. Bu akşam bize yemeğe buyuramaz mısınız?

KAYMAKAM: Sonra bir şey daha var: Mahkeme salonunda, bir sürü paçavra kurutulmasını, resmi evrak dolabının üstüne av kırıbacını asmanızı hiç doğru bulmuyorum. Biliyorum, avı seversiniz. Ama hiç olmazsa birkaç zaman için kırıbacınızı oraya koymasanız daha iyi edersiniz. Müfettiş gittikten sonra yine eski yerine asabilirsiniz. Sonra şu sizin üyeye gelelim... Bilgili bir adam olduğu belli, ama ağzının kokusuna dayanılmıyor, sanki meyhaneden yeni çıkmış gibi. Bu da doğru bir şey değil. Çok zamandır size bunu açmak istiyordum, ama, bilmem, başka işler engel oldu anlaşılan. Eğer bu koku, gerçekten onun dediği gibi, kendi kokusu ise bunun çaresi vardır: Soğan, sarımsak gibi şeyler yerse, iyi gelir sanırım. Bu konuda ona Hristian İvanoviç türlü ilaçlarla yardım edebilir.

HRİSTİAN İVANOVIÇ *(biraz önceki sesi çıkarır.)*

AMMOS F.: Hayır, onun bu kokusunu yok etmek imkânsız. Dedğine bakılırsa, küçükken dadısı kucağından düşürmüştü de ondan sonra votka kokmaya başlamış.

KAYMAKAM: Yok, ben zaten, kulağınızda bulunsun diye söyledim. İç düzene ve Andrey İvanoviç'in küçük günahları adını verdiği şeylere gelince, bunlar üstüne söyleyecek hiçbir sözüm yok. Gerçekte bundan söz etmek de tuhaf. Böyle ufak tefek günahı olmayan adam da bulunur mu? Tanrı dünyayı böyle kurmuş. Voltaire'cilerin\* buna saldırmaları boşuna.

(\*) O zaman Voltaire'ci, liberal anlamına gelirdi.

## MÜFETTİŞ

AMMOS F.: Siz bu küçük günahlar sözünden ne anlıyorsunuz, Anton Antonoviç? Her günah bir olmaz ki... Ben rüşvet aldığımı, herkese açıkça söylerim. Ama ne biçim rüşvet? Tazı yavrusu. Bu başka şey.

KAYMAKAM: Ha tazı, ha başka şey, hepsi bir kapiya çıkar.

AMMOS F.: Yo, hayır, Anton Antonoviç, hiç de aynı şey değil. Örneğin, birisinin beş yüz ruble değerinde bir kürkü var, karısına da...

KAYMAKAM: Evet, sizin rüşvet olarak, tazı yavrusu almanızdan ne çıkar? Bir şey çıkmaz, ama sorun orada değil. Siz Tanrıya inanmıyorsunuz, kiliseye hiç uğradığınız yok. Benim hiç olmazsa, inancım sağlam. Her pazar kiliseye giderim. Sizse... Ah ben sizi bilirim, siz dünyanın yaradılışından açtınız mı insanın tüyleri diken diken olur.

AMMOS F.: Evet, ama... ben bu kaniya kendi düşüncemle vardım.

KAYMAKAM: Kimi zaman çok zeki olmak, hiç zeki olmaktan daha kötüdür. Zaten canım, ben bu mahkeme lafını söz arasında söyledim. Doğrusunu isterseniz kimse-nin gidip oraya bakacağını sanmıyorum. Mübarek yerin maşallahı vardır. Tanrı korur orasını. Sizin de, Luka Lukiç, Milli Eğitim Müdürü olduğunuz için, öğretmenlerle biraz daha yakından ilgilenmeniz gerek. Onların türlü yüksek okullarda okumuş, bilgin, olgun kimseler oldukları belli. Ama birtakım acayip halleri var, belki de bu gibi gariplikler bilimle sıkı sıkıya bağlı. Örneğin hani şu ahlak suratlı biri var, adı hatırıma gelmedi... Yüzünü, gözünü oynatmadan kürsüye çıkamıyor... Nah böyle (*Yüzünü buruşturur.*) Sonra da elini kravatının altından sokup sakalını sıvazlıyor. Elbet bunu öğrencilerin karşısında yapmasından bir şey çıkmaz. Belki de böyle yapması gerek. Buna bir diyeceğim yok. Ama, bir düşünün, bu hareketi bir konunun yanında yaparsa çok kötü olabilir: Müfettiş veya başka bir kimse bundan alınabilir. Bunun da sonu, Tanrı bilir nereye varır.

## BİRİNCİ PERDE

LUKA LUKİÇ: Peki bunun için ne yapabilirim? Kendisine birkaç kez söyledim. Geçen gün ilçemizin soylular başı sınıfı girince öyle bir surat takındı ki, bugüne değin hiç böylesini görmemiştim. Elbet bunu iyi bir şey diye yapıyor, ama bir yandan da bana çıkıyorlar: Vay efendim, niçin gençlere özgür düşünceler aşılanıyormuş.\*

KAYMAKAM: Aynı şeyi tarih öğretmeni için desöyleyebilirim. Bilgili bir adam olduğu yüzde yüz. Bir sürü şey biliyor. Gelgelelim, öyle heyecanlı ders veriyor ki, kendinden geçiyor. Bir gün onu dinledim. Asurlulardan, Babillilerden söz ederken neyse... İskender konusuna girdi mi, ne duruma geldiğini size anlatamam. Vallahi, yangın var sandım. Adam kürsüden bir atlayış atladi, bütün gücü ile sandalyeyi tuttuğu gibi yere vurdu. İskender kahraman bir adam, peki... E, bunun için sandalyeyi mi kırmak lazım? Hazineyi zarara sokuyor.

LUKA LUKİÇ: Evet, ateşli bir adam. Birkaç kez kendisine hatırlattım. Dedi ki: 'Siz bilirsiniz, nasıl isterseniz. Ben bilim uğrunda yaşamımı bile feda ederim.'

KAYMAKAM: İşte yaşamın anlaşılmasız bir yasası: Kafalı bir adam, ya sarhoş oluyor, yahut da öyle bir surat takınıyor ki evliyalar bile korkudan kaçır.

LUKA LUKİÇ: Tanrı, bilim alanında çalışmaktan insanı korusun. Öyle ya, herkesten çekinmek lazım. Önüne gelen işine burnunu sokar, kendi aklını göstermek ister.

KAYMAKAM: Hadi bunlar bir şey değil... İşin kötüsü, müfettişin gizli gelmesi... Belki de birdenbire karşımıza çıkar. 'O... burada mısınız dostlarım?', 'Yargıç hanginiz?', 'Liapkin-Tiapkin', 'Buraya gelsin bakalım Liapkin-Tiapkin', 'Ya Düşkünleri Koruma Kurumları Müdürü kim?'

(\*) O zamanki Rusya'da, Avrupa'dan gelen yeni düşünceleri benimseyenlere "Liberal" adı takılmıştı. Bu yeni düşüncelere karşı olanlar; başkalarından biraz ayrı düşünen, biraz ayrı davrananları, serbest fikirlikle suçluyorlardı. Burada konu olan öğretmenin yüzünde bazı sinirli hareketler olduğu anlaşılıyor. Bu yüzden onu da serbest fikir aşılayıcısı sayıyorlar.



## MÜFETTİŞ

'Zemlianika,' 'Zemlianika buraya gelsin.' İşte işin kötü yanı burada.

## II. SAHNE

(Öncekiler, Posta Müdürü.)

POSTA MÜDÜRÜ: Baylar, allahaşkına, söyleyin, ne var? Müfettiş mi geliyormuş?

KAYMAKAM: Duymadınız mı?

POSTA MÜDÜRÜ: Piyotr İvanoviç Bobçinski'den işittim.

Biraz önce postaneye uğramıştı...

KAYMAKAM: Peki, siz bu işe ne dersiniz?

POSTA MÜDÜRÜ: Ne mi diyeceğim? Türklerle savaş olacak.

AMMOS F.: "Tamam, ben de o düşüncedeyim.

KAYMAKAM: İkiniz de tümünden yanılıyorsunuz.

POSTA MÜDÜRÜ: Vallahi Türklerle savaş var. Yine Fransa karıştırıyor bu işi.

KAYMAKAM: Türklerle ne savaşı canım? İşin doğrusu, hükümetin zoru Türklerle değil, bizimle. Artık belli oldu. Mektup aldım.

POSTA MÜDÜRÜ: Ha, öyleyse o başka, Türklerle savaş fiilan yok.

KAYMAKAM: E, İvan Kuzmiç, siz ne yapacaksınız bakalım?

POSTA MÜDÜRÜ: Ben mi? hiç... Ben de sizin durumunuzdayım. Siz ne yapacaksınız Anton Antonoviç?

KAYMAKAM: Ben mi?... Korkum yok ama, işte ne olsa biraz... Tüccar, esnaf tabakası beni biraz kuşkulandırıyor. Dediklerine bakılırsa ben onlara tuzluya mal oluyordum. Oysa, şuradan buradan biraz bir şeyler aldı isem bile, vallahi, sizi temin ederim ki kastım yoktur. Hatırıma ne geliyor, biliyor musunuz? (Onu kolundan tutup kenara çeker.) Belki de beni bunlardan biri ihbar etmiştir. Öyle değil mi canım, bize ne diye müfettiş göndersinler. Beni dinleyin, İvan Kuzmiç, ortak çıkarlarımız için, postanenize

## BİRİNCİ PERDE

gelen giden mektupları, canım bilirsin ya, şöylece/acıp okumak mümkün değil mi? Bir ihbar, yahut sadece bir mektuplaşma var mı, yok mu? Ha? Böyle bir şey yoksa, mektupları kapamak pekâlâ elimizde. Zaten açık da gönderilebilir ya.

POSTA MÜDÜRÜ: Anladım, anladım. Bana bunları öğretmeye lüzum yok. Ben zaten bu işi yapar dururum. Tedbir olsun diye değil ha! Daha çok meraktan... Dünyada ne olup bittiğini öğrenmeye bayılırım. Sizi temin ederim ki çok meraklı bir iş. Kimisi çok zevkle okunur birtakım olaylar anlatır... Hem de ne ahlaki şeyler vardır içinde. "Moskova Haberleri"\* gazetesini, halt etsin yanında.

KAYMAKAM: E, söylesenize, Petersburg'dan gelen memur üstüne bir şeylere rastladınız mı?

POSTA MÜDÜRÜ: Petersburg'lu memur üstüne mi? Hayır, ama Kostrova, Saratov memurlarından çok söz ediliyor. Bu mektupları okumadığınıza, hani yazık ediyorsunuz vallahi. Öyle güzel parçaları var ki... Söz gelişi geçende bir asteğmen, arkadaşına baloyu öyle enfes anlatmış ki... Harikaydı, harika... Şöyle yazıyordu: 'Sevgili dostum, ömrüm cennette geçiyor... Bir sürü kız, çalgılar, bayraklar...' Bunları öyle güçlü bir duyguyla betimliyordu ki, bu mektubu özellikle sakladım, isterseniz okuyayım.

KAYMAKAM: Canım, sırası değil. Şimdi siz benden şu lütfu esirgemeyin İvan Kuzmiç. Eğer elinize bir ihbar veya şikâyet mektubu geçerse hiç düşünmeyin, alıkoyun.

POSTA MÜDÜRÜ: Hayhay... memnuniyetle.

AMMOS F.: Ama dikkat edin, bu işler bir gün başınıza dert açacak.

POSTA MÜDÜRÜ: Yok canım?

KAYMAKAM: Bir şey olmaz, bir şey olmaz. Evet, ortalığa yayılsa o vakit belki... ama bu iş kendi aramızda.

AMMOS F.: Evet... başımıza da bir iş açıldı ki... Ben de, size Anton Antonoviç, bir küçük tazı yavrusu getirecektim.

(\*) Moskova Üniversitesinde çıkarılan bir gazete.

### MÜFETTİŞ

Hani o bildiğiniz küçük yok mu? Onun özbeöz kızkardeşi. Varhovinski ile Çeptoviç'in mahkemeye düştüklerini duyduunuz mu? Bana da gün doğdu. Her ikisinin toprağında tavşan avlıyorum.

KAYMAKAM: Vallahi dostum, sizin tavşanlarınızı dinleyecek halim yok, şu müfettişin gizli gelmesi hiç aklımdan çıkmıyor. İnsan hep bunu bekliyor. Sanki kapı açılacak ve güm...

### III. SAHNE

(Öncekiler, Dobçinski, Bobçinski.)

(Soluk soluğa girerler.)

BOBÇINSKI: Olur şey değil.

DOBÇINSKI: Şaşılacak şey.

HEPSİ: Ne var? Ne olmuş?

DOBÇINSKI: Şaşılacak şey. Lokantaya giriyorduk...

BOBÇINSKI (sözünü keserek): Piyotr İvanoviç müsaade ederseniz, ben anlatayım.

DOBÇINSKI (sözünü keserek): Piyotr İvanoviç müsaade ederseniz, ben anlatayım.

BOBÇINSKI: Hayır, müsaade edin, ben anlatayım... Müsaade edin, müsaade edin... Hem sizin anlatma gücünüz bu işe yetmez.

DOBÇINSKI: Ama sonra şaşıracaksınız, her şeyi yerli yerinde hatırlayamayacaksınız.

BOBÇINSKI: Hatırlarım, vallahi hatırlarım. Yalnız siz benim sözümü kesmeyin. Bırakın, ben anlatayım, sözümü kesmeyin. Baylar, lütfen Piyotr İvanoviç'e söyleyin, sözümü kesmesin.

KAYMAKAM: Allah aşkına, söyleyin, ne var? Bana çarpıntı geldi. Oturunuz baylar. İskemle alın Piyotr İvanoviç, buyurun bu iskemleye... (Herkes iki Piyotr İvanoviç'in çev-

### BİRİNCİ PERDE

resini sarar.) Söyleyin bakalım, ne var, ne olmuş?

BOBÇINSKI: Müsaade buyurun... Müsaade buyurun. Her şey sırasıyla. Siz o mektubu alıp da endişeye düşmek inceliğini gösterdikten sonra, ben de sizden memnuniyetle ayrılıp... doğru, şeye koştum. Piyotr İvanoviç lafımı kesmeyin. Her şeyi hatırlıyorum, her şeyi, her şeyi... Ha, ne diyordum. Korobkin'e uğradım. Korobkin'i evde bulamayınca Rastakovski'lere saptım, onu da bulamayınca size gelen haberi vermek için soluğu İvan Kuzmiç'lerde aldım. Oradan çıkarken Piyotr İvanoviç'le karşılaştık...

DOBÇINSKI (Keserek): Hani börekçi dükkânı yok mu? Onun önünde.

BOBÇINSKI: Börekçi dükkânının önünde Piyotr İvanoviç'le karşılaştık. Evet, Piyotr İvanoviç'le karşılaştık, sonra ona dedim ki, Anton Antonoviç'in inanılır bir yerden aldığı mektuptan haberiniz var mı? Oysa Piyotr İvanoviç konuyu sizin kâhya kadın Avdotya'dan öğrenmiş. Avdotya da bilmem, bir şey için Filip Antonoviç Poçeçuyev'e gitmiş de...

DOBÇINSKI (keserek): Konyak koymak için küçük bir fiçi almaya gitmiş.

BOBÇINSKI (onun elini iterek): Konyak koymak için küçük bir fiçi almaya gitmiş. Ben de Piyotr İvanoviç'le, Poçeçuyev'e gitmiştim. Aman, Piyotr İvanoviç, şey etmeyin, kesmeyin, rica ederim, sözümü kesmeyin... Poçeçuyev'e giderken, yolda Piyotr İvanoviç dedi ki: 'Haydi, lokantaya gidelim... karnım... sabahtan beri bir şey yemedim... karnım zil çalıyor.' Evet, Piyotr İvanoviç'in karnı... Bana dedi ki: 'Şimdi lokantaya taze som balığı getirdiler, biraz yeriz.' Biz daha lokantaya girince, baktık, orada, genç bir adam...

DOBÇINSKI (keserek): Oldukça yakışıklı, sivil giyinmiş.

BOBÇINSKI: Oldukça yakışıklı, sivil giyinmiş bir adam. Odanın içinde aşağı yukarı dolaşıyordu. Yüzünde düşünceli bir hal... Fizyonomisinden... halinden tavrından, (Şaka-

## MÜFETTİŞ

*gında elini döndürür.)* burada bir çok şeyler döndüğü anlaşıyordu. Ben bir şeyler sezinledim ve Piyotr İvanoviç'e dedim ki: 'Bunda bir iş var'. Evet, Piyotr İvanoviç de tam o sırada lokantacıyı, lokantacı Vlasa'yı eliyle çağırdı. Şu Vlasa... Hani, karısı üç hafta önce doğurdu. Öyle bir çocuk ki nur topu gibi maşallah. O da babası gibi lokantacı olacak. İşte Piyotr İvanoviç, Vlasa'yı çağırdı ve ona alçak sesle: 'Bu genç kim?' diye sordu. Vlasa da dedi ki: 'Bu adam...' Allahaşkına sözümü kesmeyin Piyotr İvanoviç, lütfen sözümü kesmeyin. Siz anlatamazsınız, vallahi, siz anlatamazsınız. Bir defa siz peltak konuşursunuz. Sonra bir dışının aralığında, konuşurken ıslık gibi bir ses çıkar, bilmez miyim? Ha, dedi ki: 'Bu adam, memurmuş,' dedi, 'Petersburg'dan geliyor,' dedi. 'Adı da İvan Aleksandroviç Hlestakov,' dedi. 'Saratov'a gidiyormuş ama durumu pek garip,' dedi. 'Geleli bir haftayı geçti, hep bizim otelde, boyuna borç ediyor. Hiç para verdiği yok.' dedi. Bunları duyar duymaz, birden kafamda bir şimşek çaktı. Piyotr İvanoviç'e dönüp 'Ya!' dedim.

DOBÇİNSKİ: Hayır, Piyotr İvanoviç, 'Ya!' diyen benim.

BOBÇİNSKİ: Evet, önce siz söylediniz, sonra ben söyledim. İkimiz birden 'Ya!' dedik. Bu adam madem Saratov'a gidecekmiş, peki, burada işi ne? Evet, işte memur, bu adamdır.

KAYMAKAM: Kim, hangi memur?

BOBÇİNSKİ: Aldığınız mektupta bahsedilen memur, müfettiş...

KAYMAKAM (*korku içinde*): Ne diyorsunuz, olamaz! Tanrı saklasın... O degildir.

DOBÇİNSKİ: O vallahi... o... ta kendisi. Para verdiği de yok, gittiği de. E, o olmayacak da kim olacak? Elindeki evraka göre Saratov'a gidecekmiş.

BOBÇİNSKİ: O, o, vallahi, o. Öyle bir bakışı var ki, gözünden bir şey kaçmıyor. Bizim, Piyotr İvanoviç'le som balığı yediğimizi görünce... Piyotr İvanoviç'in acıktığını söyle-

## BİRİNCİ PERDE

miştım ya... Tabakalarımıza şöyle bir göz attı. Benim ödüm koptu.

KAYMAKAM: Tanrım, biz günahkâr kullarına acı. Hangi odayı tutmuş?

DOBÇİNSKİ: Beş numarayı. Merdiven altındaki...

BOBÇİNSKİ: Hani geçen yıl subayların kavga çıkardıkları oda.

KAYMAKAM: Geleli çok olmuş mu?...

DOBÇİNSKİ: Aşağı yukarı iki hafta olmuş... Vasilya Yortusu günü gelmiş.

KAYMAKAM: İki hafta mı? (*Kendi kendine*) Tanrım sen bana acı, kurtar beni. Bu iki hafta içinde neler olmadı? Gediklinin dul karısı dövüldü. Mahpuslara yemek verilmedi... Sokaklar çöplük, pislik içinde, Rezalet, vallahi yandık. (*Başını tutar.*)

ARTEMİ F.: Ne dersiniz, Anton Antonoviç? Resmi kılığını giyip otele gidelim mi?

AMMOS F.: Hayır, hayır, önce kaymakam gitmeli. Sonra papazlarla tüccarlar. "Yohan Mason'un Yaşamı" kitabında olduğu gibi.

KAYMAKAM: Olmaz, olmaz, rica ederim, siz bu işi bana bırakın. Benim bu dünyada başıma neler gelmedi; ama hepsinin altından kalktım. Kimi zaman takdirname bile kazandığım oldu. Tanrının izniyle bu kez de alnımızın akıyla kurtuluruz. (*Bobçinski'ye*) Genç bir adam dediniz, değil mi?

BOBÇİNSKİ: Genç... yirmi üç, yirmi dört yaşlarında...

KAYMAKAM: Daha iyi, ağzından kolay laf alınır. Yaşlı bir kurt olsaydı iş sarpa sarardı. Gençlerin içi dışı birdir. Haydi baylar, herkes kendi işinin başına geçsin. Ben yalnız gideceğim. Yahut da Piyotr İvanoviç'le beraber giderim. Özel olarak, dolaşmaya çıkmışım da, yolcuların rahatları nasıl, sanki bunu öğrenmek istiyormuşum gibi. — Hey Svistunov!...

BEKÇİ: Efendim!



#### MUFETTİŞ

KAYMAKAM: Hemen komişere git... Yahut dur, dur, sen bana lazımsın. Birini komişere yolla da, buraya gelsin. Sen de buraya gel. *(Bekçi acele acele çıkar.)*

ARTEMİ F.: Haydi, gidelim, Ammos Fiyodoroviç... başımıza bir bela gelebilir.

AMMOS F.: Siz ne diye korkuyorsunuz yahut! Hastalara temiz başlık giydirin olur, biter.

ARTEMİ F.: Bir başlıkla iş bitecek gibi değil ki. Hastalara yulaf çorbası yazıldı. Oysa koridorlarda kapuska kokusundan geçilmiyor. İnsanın burnunun direği sızlıyor.

AMMOS F.: Bana göre hava hoş. Öyle ya, mahkemeye uğramak kimin aklına gelir. Gelip bir dosyaya baksa ömrünün sonuna kadar pişman olur. Ben yargıç olalı on beş yılı geçti; elime bir dosya alacak olsam illallah der atarım. Çünkü Süleyman Peygamber bile bu işlerin içinden çıkamaz; kimin haklı, kimin haksız olduğunu anlayamaz. *(Yargıç, Düşkünleri Koruma Kurumları Müdürü, Milli Eğitim Müdürü, Posta Müdürü çıkarlarken kapıda, geri gelen bekçiyle çarpışırlar.)*

#### IV. SAHNE

*(Kaymakam, Dobçinski, Bobçinski, Bekçi.)*

KAYMAKAM: Araba hazır mı?

BEKÇİ: Hazır.

KAYMAKAM: Aşağı in, yahut hayır, dur... git, getir... ötekiler nerede? Sen yalnız mısın? Prohorov'un da burada bulunmasını emretmiştim. Prohorov nerede?

BEKÇİ: Prohorov, karakolda. Ama o da bir iş yapacak halde değil.

KAYMAKAM: Neden?

BEKÇİ: Neden olacak, sabaha karşı sızmış durumda getirmişler. Başından aşağı iki kova su dökmüşler... hâlâ kendine gelmedi.

#### BİRİNCİ PERDE

KAYMAKAM *(başını tutar)*: Aman Yarabbi, aman Yarabbi. Çabuk sokağa çık. Yahut, dur. Hemen odama git, duyuyor musun? Kılıcımın yeni şapkamı getir. Haydi... Piyotr İvanoviç, gidelim.

BOBÇİNSKİ: Ben de geleyim, ben de... bana da müsaade ederseniz, Anton Antonoviç...

KAYMAKAM: Olmaz, olmaz, Piyotr İvanoviç, imkân yok, imkân yok. Bir kez bizimle gelmeniz doğru değil... Zaten arabaya da sığamayız.

BOBÇİNSKİ: Zararı yok canım, ben arabanın arkasından koşar adım gelirim. Yalnız, kapı aralığında bakıp halini tavrını bir görsem, yeter.

KAYMAKAM *(kılıcını aldıktan sonra bekçiye)*: Hemen git, yanına bir manga çöpçü al, hepsi birer şey alsın... of... bu kılıç amma da paslanmış. Ah şu mendebur tüccar Abdulin. İşte görüyor ki, Kaymakamın kılıcı paslanmış... Yenisini gönderse ya. Açgözlü millet... eminim bu hınzırlar şimdiden el altından dilekçeler hazırlamışlardır. Herkes eline bir sokak alsın... ben de ne dediğimin farkında değilim... sokak değil canım, birer süpürge alsınlar, otele giden sokağı baştan aşağı bir temiz yikasınlar. Anlıyor musun? Sen de gözünü dört aç... sen yok musun sen. Ben seni bilirim. Sen ne malın gözüdür. Saf görünürsün ama, gümüş kaşıkları çizmelerine sokup götürmeyi pekâlâ bilirsin. Bak tetik ol, kulağım deliktir. Tüccar Çerniayev ile ne yaptığını bilmiyor muyum? O sana üniforma için iki arşın kumaş verdi, sen bütün topu kaldırdın. Dikkat et, rütbene göre çalmıyorsun. Haydi marş...

#### V. SAHNE

*(Öncekiler, Polis Komiseri.)*

KAYMAKAM: Ah Stepan İlyiç, neredeydiniz, allahaşkına? Nerede kaldınız? Bu ne biçim şey?

## MÜFETTİŞ

KOMİSER: Dışarda bekliyordum.

KAYMAKAM: Dinleyin beni, Stepan İlyiç. Bu Petersburg'lu memur geldi. Ne gibi tedbirler aldınız?

KOMİSER: Emirlerinizi yerine getirdik. Pugovitzin'i, bir manga çöpçü ile beraber caddeyi temizlemeye gönderdim.

KAYMAKAM: Peki, Derjimorda nerede?

KOMİSER: O, itfaiyeyle beraber gitti.

KAYMAKAM: Prohorov hâlâ ayılmadı mı?

KOMİSER: Ayılmadı.

KAYMAKAM: Buna nasıl meydan veriyorsunuz, aklım almıyor.

KOMİSER: Vallahi, nasıl oldu, ben de bilmiyorum. Dün kent dışında bir kavga çıkmıştı. O da sözde bu kavgayı yatıştırmak için gitti ama döndüğü zaman bulut gibiydi.

KAYMAKAM: Bakın beni dinleyin. Yapacağınız iş şu: Pugovitzin'i köprü başına yollayın. O, boylu bosludur, orada dursun, düzeni sağlasın. Sonra, o, kunduracının yanındaki harap tahta perdeyi yıktırın ve birkaç yere işaret kazıkları yerleştirin. Sanki orada toprak düzlemesi yapılmış gibi gözüksün. Bir kentte ne kadar çok yıkıntı görünürse o kentin başı onca hamarat sayılır. Aman Yarabbim! Az kaldı unutuyordum. O tahta perdenin yanına kırk araba kadar çöp atılmıştı. Aman ne pis kent. Bir yere bir anıt mı dikilmiş, ya da daha basiti, bir tahta perde mi gerilmiş, Tanrı bilir nereden, oraya her türlü pisliği getirip yığarlar. ('Ah!' çeker.) Eğer gelen memur içinizden birine, 'Durumunuzdan memnun musunuz?' diye soracak olursa 'her şeyden memnunuz, efendim.' diye cevap vereceksiniz. Şayet biriniz çıkar da memnun olmadığını söylerse, sonradan ben onu öyle bir memnun ederim ki, şaşar kalır. Ah! Ah! Ah! Çok suçluyum, çok. (Şapka yerine kutusunu alır.) İnşallah bu işten çarçabuk ştırılacak olursam kiliseye öyle bir mum dikeceğim ki, şimdiye kadar kimse böyle mum dikmedi, diyecekler. Şu mendebur tüccarların hepsini 50'şer kilo balmumu getirmeye zorlayacağım. Ah, Tanrım,

## BİRİNCİ PERDE

Tanrım... haydi gidelim, Piyotr İvanoviç. (Şapka yerine kutuyu başına geçirir.)

KOMİSER: Anton Antonoviç, bu şapka değil, kutu.

KAYMAKAM (kutuyu atar): Kutu ise, kutu... Allah belasını versin. Ha... eğer size, bundan beş yıl önce ödenek konduğu halde, Kimsesizler Yurdu'nun yanında niçin hâlâ kilise yapılmadığını soracak olursa; inşaata başlandığını, fakat sonra yangın çıktığını söylemeyi unutmayın. Zaten bunun hakkında bir rapor yazmıştım. Aman hatırlınızda bulunsun! Yoksa, herifin biri çıkar, unuttur da, aptallığından bu inşaata hiç başlanmadı deyiverir. Sonra Derjimorda'ya söyle, ikide bir elalemi dövmeye kalkmasın. Çünkü düzeni korumak bahanesiyle haklı haksız dinlemez o, adamın gözünü patlatır. Haydi gidelim, gidelim, Piyotr İvanoviç. (Çıkar, sonra tekrar girer.) Ha! Kılıksız askerleri sokaklara bırakmasınlar. Bu Allahın belası herifler kaputlarını gömleklerinin üstüne giyiyorlar, altında bir şey yok. (Hepsi Çıkarlar.)

## VI. SAHNE

(Anna Andreyevna, Maria Antonovna, koşarak sahneye girerler.)

ANNA A.: Neredeler, neredeler? Ah, aman Yarabbim, (Kapıyı açarak) kocacığım, Antoşa! Anton! (Hızlı hızlı konuşarak) Yine mi sen? Zaten hep senin yüzünden. Tam da zamanını buldun. Yok, 'gerdanlığım nerede?' yok 'eşarbım nerede?' (Pencereye koşar, bağırır.) Anton! Nereye, nereye? Ne? Gelmiş mi? Müfettiş mi gelmiş? Bıyıklı mı? Nasıl bıyıklı?

KAYMAKAM'IN SESİ: Sonra hanımcığım, sonra...

ANNA A.: Sonra mı? Bu da yeni çıktı. Ben sonra, monra bilmem. Bana bir sözcük söyle: Rütbesi ne? Albay mı? Ha? (Kızgın) Gitti. Sen bunu unutma. Hep senin yüzünden: 'Anneciğim, anneciğim. Biraz durun. Başımı bağıyorum. Şimdi geliyorum.' Bak, bu 'şimdi' bize neye mal oldu.

## MÜFETTİŞ

Hiçbir şey öğrenemedik. Hep senin bu körolası hoppalığın yüzünden. Hanımefendi, posta müdürünün geldiğini duydu ya, hemen aynanın karşısına geçti, bir kırtma... bir kırtma. Bir bu yandan bakar, bir şu yandan bakar. Aklın sıra, posta müdürü onun için yanıp tutuşuyor. Oysa sen arkana döner dönmez, nanik yapıyor.

MARİYA A.: Ne yapayım anneciğim? Nasıl olsa iki saat sonra ne olup bittiğini öğrenecek değil miyiz?

ANNA A.: İki saat sonra mı? Mersi. Bu da cevap mı? Bir ay sonra bu işi daha iyi öğrenebileceğimizi nasıl oldu da söyledin? *(Pencereden sarkar)* Hey! Avdotya? Avdotya duydun mu? Birisi gelmiş, duymadın mı? Amma da aptalsın. Elini mi salladı. Sallarsa sallasın, sen yine sormalıydın. Öğrenemedin mi? Elbet, başında kavak yelleri esiyor. Aklında fikrinde nişanlılar... ha? Çabuk gittiler, öyle mi? Arabanın arkasından koşmalıydın. Hadi, hemen git... koş hemen. İşitmiyor musun? Koş, sor, nereye gittiler; iyice sor, iyice öğren... gelen kim? Ne biçim adam? İşitmiyor musun? Kapı aralığınan bak, her şeyi öğren. Gözleri ne renk? Siyah mı, değil mi? Hemen buraya dön. İşitmiyor musun? Çabuk, çabuk, çabuk, çabuk... *(Perde ininceye kadar bağırır... Perde, ikisi de pencerenin önünde durdukları zaman iner.)*

## İKİNCİ PERDE

### I. SAHNE

*(Oteldeküçük bir oda, bir yatak, bir masa, bir bavul, boş bir şişe, çizmeler, bir elbise fırçası ve saire...)*

*(Osip, efendisinin yatağına uzanmıştır.)*

OSİP: Allah belasını versin. Açlıktan geberiyorum. Midem bomboş... karnım gur gur ötüp duruyor. Ah bir eve dönsük! Ne yapsam bilmem ki? Piter'den\* çıkmalı iki ay oluyor. Çapkın, yolda elindekini, avucundakini yedi, bitirdi. Şimdi de süt dökmüş kedi gibi düşünüyor. Bol bol yol paramız vardı. Ama kendisini nasıl gösterecek? *(Taklit ederek)* 'Hey! Osip, git, bir oda tut, en güzel odayı tut. En iyi tarafından da yemek ısmarla. Ben, öyle olur olmaz yemekleri yemem. Bana yemeğin en iyisi gerek.' Önemli bir adam olsa ne ise, küçük bir kayıt memuru! Önüne gelenle dost olur, sonra da başlar kumar oynamaya. İşte sonu böyle oluyor. Off... bıktım bu yaşamdan. Vallahi, köy daha rahattı. Orada kent yaşamı yoktur ama üzüntüsü de azdır...

(\*) Petersburg.



## MÜFETTİŞ

Bir kadın alırsın, ondan sonra ömrün boyunca kekâ, ye böreği, yat aşağı. Elbet doğrusunu söylemek gerekirse, Piter'de yaşamak çok güzel. Yalnız, iş parada... para olduktan sonra, günler daha ince, daha politikalı geçer. Tı-laturalar, dans eden köpekler, hepsi önünde... ne istersen var. Herkes ince, nazik konuşur. Daha nazik konuşanlar var ama, onlar soylular. Bir pazara gidersin. Satıcılar bağıır: 'Buyurun, bayım.' Diyelim salda giderken bir memurun yanında bile oturursun. Kibarlık görmek istiyorsan bir mağazaya git. Orada emeklinin biri sana askerlikten açar. Gökyüzündeki yıldızların neye yaradığını, ne olduklarını anlatır. Onları sanki avucunun içi gibi öğrenirsin. Bazen yaşlı bir subay karısı düşer... bazen de bir hizmetçi girer, ama bir içim su... öf... öf... öf! (Güler, başını sallar.) Hey canına yandığının... ne muameledir o! Hiç kaba bir sözcük işitilmez. Herkes sana, siz der. Yürümekten mi bıktın, atla bir arabaya, bey gibi kurul. Parasını vermek istemiyorsan, onun da kolayı bulunur: Her evin iki kapısı vardır. Birinden girer, ötekenden çıkarsın. Şeytan bile bulamaz seni. Yalnız, bu yaşamın kötü bir yanı var: Kimi zaman karnını güzelce doyurursun, kimi zaman da, işte bugünkü gibi açlıktan geberirsin. Ama bütün suç onda. Halimiz duman, başımız dertte yahu. Babası para gönderiyor. İnsan biraz tutumlu olur, değil mi? Nerede... başlar hovardalığa. Arabadan aşağı inmez, her gün tilatura için bilet al, bir hafta sonra ne görürsün? Yeni fragını bitpazarına satmaya yol-luyor! Gömleğine varıncaya kadar sattığı oldu. Üstünde bir çeketi, bir de kaputu kaldı. Vallahi böyle. Kumaşı da ne güzeldi ama! İngiliz. Bir frak 150 rubleye mal olur, ama bitpazarına götürdün mü, vere vere 20 ruble verirler. Hele pantolon, yok pahasına gider. Bu duruma düşmesinin nedeni de ne? Akli havada, ondan! İşine gücüne gideceğine piyasaya çıkıyor, kumar oynuyor. Ah, beyefendi bunu bir öğrenirse, vallahi, memurmuş, falanmış dinlemez, pantolonunu indirir, basar sopayı, bizimki de dört gün rahat

## İKİNCİ PERDE

oturamaz. İnsan memursa, memurluğunu bilmeli. İşte, şimdi de, otelci: 'Birikmiş borçlarınızı ödemezseniz, artık yemek vermem.' dedi. Peki, parayı veremezsek ne olacak? (İç çeker.) Ah Yarabbi, bir kaşık çorba olsa. Vallahi bana öyle geliyor ki, şimdi bütün dünyayı yiyebilirim. Kapıyı vuruyorlar... O olmalı. (Yataktan fırlar.)

## II. SAHNE

(Osip, Hlestakov.)

HLESTAKOV: Al şunları... (Şapkasıyla bastonunu verir.)

Yine yatağında debelendin değil mi?

OSİP: Ne diye debeleneyim? Ben hiç yatak görmedim mi san-ki?

HLESTAKOV: Yalan söyleme. Debelenmişsin. Bak, karma-karışık olmuş.

OSİP: Yatağınıza hiç de muhtaç değilim. Sanki yatağın ne olduğunu bilmiyor muyum? Ayaklarım var ya, ayakta dururum, olur biter. Yatağınızı ne yapayım?

HLESTAKOV (odada dolaşır): Bak bakalım tütün kutusunda bir şey kalmış mı?

OSİP: Nasıl kalır? Son tutamını içeli dört gün oldu.

HLESTAKOV (dudaklarını oynata oynata dolaşır; sonra sert ve kesin bir sesle): Beni dinle, Osip.

OSİP: Buyurun efendim.

HLESTAKOV (kuvvetli fakat daha az kesin bir sesle): Şeye git...

OSİP: Nereye?

HLESTAKOV (hiç kesin ve kuvvetli olmayan, daha çok yalvarıya benzeyen bir sesle): Aşağıya... büfeye! Söyle de bana yemek göndersinler.

OSİP: Yo... gidemem.

HLESTAKOV: Aptal herif, sen nasıl bana böyle bir cevap ver-rişin?

### MÜFETTİŞ

OSİP: Basbayağı. Zaten gitsem de bir işe yaramayacak ki... otelci artık bize yemek vermeyeceğini söyledi.

HLESTAKOV: Nasıl vermezmiş? Bu ne saçma şey?

OSİP: Bu kadarla kalsa iyi. Kaymakama gidip üç haftadan beri bu bayın beş para verdiği yok, diyecekmiş. Sonra bana: 'İkiniz de serserisiniz. Ama üstelik efendin dolandırıcının biri. Biz sizin gibi serserileri, namussuzları çok gördük,' diye bağırdu.

HLESTAKOV: Sen de bunları gelip yüzüme söylemekten hoşlanıyorsun değil mi, hayvan?

OSİP: Sonra dedi ki: 'Herif gelir, yer içer, borç eder, gel gelelim, kovmak bile kabil olmaz. Ben...' diyor, 'bu işin peşini bırakmayacağım. Şikâyet edeceğim. Bir temiz dövdürüp, kodese attıracağım.'

HLESTAKOV: Kes sesini, aptal... yeter. Git, git de ona dediğimi söyle. Amma kaba herif yahu!

OSİP: Daha iyisi otelciyi buraya çağıralım.

HLESTAKOV: Ne diye buraya çağıracaksın canım. Kendin git, söyle.

OSİP: Aman efendim!

HLESTAKOV: Haydi git, Allahın belası, çağır otelciyi buraya. (Osip çıkar.)

### III. SAHNE

(Hlestakov, yalnız.)

HLESTAKOV: Ne acıktım be! Belki açlığım geçer diye biraz dolaşayım dedim ama nafile... Allah belasını versin. Hiç geçmedi. Evet, Pensa'da o kadar para yemeseydim, şimdi yanımda eve dönecek kadar param olurdu. Ah şu piyade yüzbaşısı, adamakılı soydu beni. Bu mendebur herif oyunda öyle kurt ki. Bir çeyrek saat içinde son meteliğime kadar aldı, gitti. Ama, yine de onunla bir kez daha karşılaşmak istiyor canım. Yalnız bir türlü fırsat çıkmıyor. Ne

### İKİNCİ PERDE

de berbat memleket... hiçbir postane veresiye alışveriş etmiyor. Bu, rezalet bu. (Işıklıla "Robert le Diable"\*dan bir parça çalar; sonra "Anneçğim Elbise İstemem" şarkısını söyler; nihayet ikisini birbirine karıştırır.) Hâlâ kimsenin geldiği yok.

### IV. SAHNE

(Hlestakov, Osip, Garson.)

GARSON: Patron soruyor, nedir istediğiniz?

HLESTAKOV: Merhaba kardeşim, nasılsın bakalım, iyi misin?

GARSON: Tanrıya şükür.

HLESTAKOV: Otelde işler nasıl? Yolunda mı?

GARSON: Eh, Tanrıya şükür, iyidir.

HLESTAKOV: Müşteriniz çok mu?

GARSON: Eh... zararsız.

HLESTAKOV: Bak, kardeşim, bana bu saate kadar yemek getirmediler. Lütfen söyle de çabuk göndersinler. Yemekten sonra bazı işlerim var da...

GARSON: Patron size yemek vermeyeceğini söyledi. Hattâ bugün kaymakama gidip şikâyet etmek istiyormuş.

HLESTAKOV: Ne şikâyeti? Düşünsene, kardeşim, ne münasebet? Benim yemek yemem lazım. Böyle aç kalamam ya. Vallahi ciddi söylüyorum, çok acıktım.

GARSON: Evet, ama, patron diyor ki, 'Eski hesapları temizledikten sonra bir şey vermem.' İşte o da böyle diyor.

HLESTAKOV: Canım sen onu kandırır, yola getirirsin.

GARSON: Peki, ben ne söyleyeyim?

HLESTAKOV: Sen ona ciddi ciddi anlat ki, benim yemeğe ihtiyacım var. Para meselesi kolay. O, köylü olduğu için bir gün yemese de bir şey olmaz. Herkesi kendisi gibi sa-

(\*) "Robert le Diable", Meyerbeer'in 1830 sıralarında çok tutulan bir operası.

## MÜFETTİŞ

nyor. Amma tuhaf...

GARSON: Bakayım, bir söyleyeyim. (Çıkar.)

## V. SAHNE

(Hlestakov, yalnız.)

HLESTAKOV: Yiyecek bir şey göndermezse gerçekten kötü olacak. Hiç böyle acıktığımı bilmiyorum. Yoksa üstümden başımdan bir şey mi satayım? Acaba pantolonu satsam nasıl olur? Yok, yok. Biraz daha açlığa katlanırım, ama eve Petersburg kıyafetiyle dönerim. Ne yazık ki Yohim\* bana bir araba kiralamadı. Eve araba ile dönmek ne iyi olurdu. Araba fiyakalı fiyakalı, zengin bir komşunun evinin önüne kadar dayanır. İki yanda fenerler... arkada uşak elbisesiyle Osip... vay canına... düşünüyorum da, herkes birbirine girerdi. 'Kim bu gelen? Ne oluyor?' Uşak sırmalı giysisiyle içeri girer, dimdik durur. (Uşağı taklit eder.) Petersburg'dan İvan Aleksandroviç Hlestakov, kabulünü rica ediyor. Oysa bu kaba herifler kabul sözünün anlamını bilmezler ki. Onlar başka türlü alışmışlardır. Sözelgesi bir malikâne sahibi, odunun biri, onları ziyarete geldi mi, hemen ayı gibi salona dalar. Oysa ben evin güzel küçük hanımına doğru ilerlerim ve 'arzu ederseniz, efendim...' derim. (Ellerini ovuşturur, ve selam durumunu taklit ederek ayağını geri atar.) Tu... (Tükürür) öyle bir karınım acıktı ki, midem bulanıyor.

## VI. SAHNE

(Hlestakov, Osip, sonra Garson.)

HLESTAKOV: Ne oldu?

OSİP: Yemeğinizi getiriyorlar.

(\*) 1830 yıllarında Petersburg'da ünlü bir araba imalathanesi sahibi.

## İKİNCİ PERDE

HLESTAKOV (ellerini birbirine vurur ve sandalyesinden hafifçe zıplar): Yemek geliyor, yemek, yemek, yemek.

GARSON (elinde yemekle ve peçetelerle girer): Patron, bu sondur, dedi.

HLESTAKOV: Patron, patron... senin patronun bana vız gelir. Ne yemek var?

GARSON: Çorba ile kızartma.

HLESTAKOV: Ne... sade iki türlü mü?

GARSON: Evet, bu kadar...

HLESTAKOV: Amma da saçma şey. Kabul etmiyorum. Sen ona git de ki, bu kadar az yemek olmaz.

GARSON: Bu bile çok diyor, patron.

HLESTAKOV: Bunun salçası yok mu?

GARSON: Hayır, yok.

HLESTAKOV: Neden yok? Bugün mutfakın yanından geçerken gördüm, birçok şeyler pişiriyorlardı. Sonra daha bu sabah kısa boylu iki adam som balığı ve daha birçok şeyler yiyorlardı.

GARSON: Birçok şey var ama, yok.

HLESTAKOV: Ne demek yok?

GARSON: Yok işte.

HLESTAKOV: Peki, som balığı, başka balıklar, külbastılar...

GARSON: Vallahi, parayı veren düdüğü çalar.

HLESTAKOV: Vay kerata vay?

GARSON: Ben mi?

HLESTAKOV: Suratsız herif... bu ne demek bu? Neden herkes yiyor da ben yiyemiyor muşum? Çıldırma işten değil. Neden ben onların yediklerini yemeyeyim? Onlar da benim gibi müşteri değil mi?

GARSON: Değil elbet.

HLESTAKOV: Değil ha! Peki onlar nasıl müşteri?

GARSON: Bayağı müşteri işte... Parasını verir, yemeğini yer.

HLESTAKOV: Haydi aptal herif, seninle münakaşa edecek



## MÜFETTİŞ

değilim. *(Çorbayı tabağına boşaltır, içer.)* Bu ne biçim çorba? Sen bunu musluktan doldurup getirmişsin. Ne tadı var, ne tuzu. Kokusu berbat mı, berbat. Ben bu çorbayı içmem. Bana başka bir çorba getir.

GARSON: Ben götürmesine götürürüm. Zaten patron dedi ki, 'beğenmezse ziftin pekini yesin,' dedi.

HLESTAKOV *(eliyle tabağı korur)*: E... dur, dur, bırak hayvan herif. Sen herkese böyle davranmaya alışmışsın. Ama ben senin bildiklerinden değilim. Bak, söyleyeyim, dikkat et. *(Çorbayı içer.)* Aman Yarabbim, bu nasıl çorba böyle. *(Bir yandan içer.)* Vallahi, bu dünyada kimse böyle çorba içmemiştir. İçinde yağ yerine birtakım tüyler yüzüyor. *(Çorbadaki tavuğu keser.)* Aman, aman, aman... tavuğa bakın yahu. Kızartmayı ver bakayım. Osip tabakta biraz çorba kaldı. Sen iç. *(Kızartmayı kesmeye başlar.)* Nasıl kızartma bu böyle? Bunun kızartmaya benzer yeri yok.

GARSON: Ya nedir?

HLESTAKOV: Ne olduğunu Tanrı bilir. Ama kızartma olmadığı yüzde yüz. Bu et değil, kızartılmış balta sapı. *(Yer.)* Ah düzenbaz herifler. Verdikleri yemeğe bakın. İnsan bundan bir parça yese çenesi sızlar. *(Parmaklarıyla dişlerini karıştırır.)* Namussuzlar. Bunun ağaç kabuğundan farkı yok. Dişine kaçtı mı çıkarabilirsen çıkar. Böyle yemekler dişleri karartır. Düzenbazlar... *(Ağzını peçete ile siler.)* Başka bir şey yok mu?

GARSON: Yok.

HLESTAKOV: Namussuz keratalar. Bari salçalı bir şey olsa, bir pasta olsa. Keratalar, yalnız müşteri soymayı bilirler. *(Osip'le garson masayı toplar, tabakları götürürler.)*

## İKİNCİ PERDE

### VII. SAHNE

*(Hlestakov, sonra Osip.)*

HLESTAKOV: Sözde yemek yedik. Büsbütün iştahım açıldı. biraz param olsaydı hiç olmazsa çarşıdan börek getirtirdim.

OSİP *(girer)*: Kaymakam gelmiş, sizin hakkınızda bazı şeyler soruyor, bilgi istiyor. Niçin olduğunu anlayamadım.

HLESTAKOV *(korku içinde)*: Hoppala, gördün mü başımıza geleni? Demek bu otelci olacak herif, kaymakama şikâyeti dayamış. Ne dersin? Beni içeri atarlar mı? Şimdi ne yapalım? Nezaketle davranacaklarını bilsem, ne ise... hayır, hayır, böyle şey olmaz. Sokaklar kalabalık. Bir dolu subay var. Ben de aksi gibi öyle cakalı davrandım ki. Bir de tüccarın kızıyla kaş göz ettik... Hayır, böyle şey olmaz. Kaymakam bana ne karıştırmış? Kimden alıyor bu cesareti? Ben tüccar mıyım? Esnaf mıyım? *(Cesaretlenir ve dik durur.)* Ben ona açıkça derim ki: 'Siz bu işe nasıl cüret ediyorsunuz?... Nasıl...' *(Kapının tokmağı oynar. Hlestakov sararır ve büzülür.)*

### VIII. SAHNE

*(Hlestakov, Kaymakam, Dobçinski.)*

*(Kaymakam girer ve durur. İkisi de, korku içinde, gözleri faltaşı gibi açık bir süre bakışırlar.)*

KAYMAKAM *(biraz kendine gelerek esas vaziyetinde)*: Saygılarımı sunarım efendim.

HLESTAKOV *(selamlayarak)*: Bilmukabele efendim.

KAYMAKAM: Affedersiniz...

HLESTAKOV: Estağfurullah...

KAYMAKAM: Bu şehrin amiri olmak sıfatıyla benim göre-

## MÜFETTİŞ

vim, bütün yolcuların ve bütün namus erbabının herhangi bir şekilde bir güçlüğü maruz kalmamalarıyla ilgilenmek...

HLESTAKOV (önce biraz kekeler, sonra sonra açılmaya başlar ve sonuna doğru yüksek sesle konuşur): Ne yapayım, suç bende değil ki... Vallahi ödeyeceğim. Çiftlikten para gönderecekler. (Bobçinski kapıdan başını uzatır.) Suçun büyüğü onda... öyle bir et veriyor ki, odun gibi. Çorba çorbaya benzemiyor, içine neler koymamış? Pencereden fırlatıp atmak zorunda kaldım. Günlerden beri beni açlıktan gebertiyor... Çay da bir acayip. Hiç çay kokusu yok, balık kokuyor. Ben ne diye... amma da tuhaf.

KAYMAKAM (çekinerek): Affedersiniz, vallahi, bu işte benim hiç suçum yok. Çarşıdaki etler daima iyidir. Onları bize sarhoşluk nedir bilmeyen, iyi ahlaklı Kolmogor köylüleri getirirler. Otelci bu kötü eti, kim bilir, nereden almış? Eğer buradan memnun kalmadıysa... müsaade ederseniz, size başka bir yer teklif edeyim.

HLESTAKOV: Hayır, hayır, istemem. Başka yer demekle neyi kast ettiğinizi biliyorum. Yani tutuklularevi, değil mi? Buna ne hakla, nasıl cüret ediyorsunuz. Ben... ben Petersburg'da memurum. (Cesaret gelir.) Ben... ben... ben...

KAYMAKAM (kendi kendine): Aman yarabbim! Ne kadar da öfkeli. Her şeyi, her şeyi öğrenmiş. Bu namussuz tüccarlar her şeyi anlatmışlar.

HLESTAKOV (cesaretlenerek): İsterseniz bütün adamlarınızla gelin. Yine gitmem. Doğrudan doğruya bakana çıkacağım. (Masayı yumruklar.) Siz kim oluyorsunuz? Kim oluyorsunuz?...

KAYMAKAM (tekrar esas vaziyeti alır ve bütün vücudu titreyerek): Merhamet edin. Kıymayın bana. Karım, küçük çocuklarım var. Beni felakete sürüklemeyin.

HLESTAKOV: Hayır, istemiyorum. Bu da ne demek? Bana ne? Sizin karınız, çocuklarınız var diye ben hapse mi gireyim? İyi vallahi... (Bobçinski kapıdan bakar ve korkarak

## İKİNCİ PERDE

çekilir.) Hayır, teşekkür ederim, istemem.

KAYMAKAM (titreyerek): Tecrübesizlikten, vallahi tecrübesizlikten. Aylık da yetmiyor ki. Düşününüz, rica ederim, aldığımız aylık, çayla şekere bile yetmiyor. Eğer biraz rüşvet yedimse, billahi çok önemsizdir. Yiyecek, içecek bazı şeylerle bir çift elbise... hepsi bu kadar. Sonra ticaretle uğraşan o dul gedikli karısını dövmedim. İftira, vallahi iftira. Bunu benim düşmanlarım uydurmuşlardır. Öyle insanlar ki beni öldürmekten bile çekinmezler.

HLESTAKOV: Bana ne? Benim bunlarla alışverişim yok. (Düşünceli) Sonra bana ne diye düşmanlarınızdan, gediklinin dul karısından söz ediyorsunuz? Hiç anlamıyorum... gediklinin dul karısı başka, ben başkayım. Bana elinizi bile dokunduramazsınız. Bu size biraz zor gelir. Ya, hesapta bu da var ha? Ne adam yahu... ben bu parayı ödeyeceğim, hepsini ödeyeceğim. Fakat şimdi param yok. Zaten bir meteliğim olsa burada durur muyum?

KAYMAKAM (kendi kendine): Vay kurnaz vay! Bak, ne demek istiyor? Ortalığı bir karıştırdı ki gel de içinden çık. İnsan nereden başlayacağını kestiremiyor. Madem ki iş buraya dayandı, bir deneyelim bakalım ne olursa olsun. (Yüksek sesle) Eğer cidden paraya veya başka bir şeye ihtiyacınız varsa ben hemen hizmetinizde bulunmaya hazırım. Benim görevim, buradan gelip geçenlere yardım etmektir.

HLESTAKOV: Verin, verin, ödünç olarak bir miktar para verin de... şu otelcinin hesabını hemen ödeyeyim. Bana iki yüz ruble, hatta daha azı bile yeter...

KAYMAKAM (parayı vererek): Buyurunuz, tam iki yüz ruble... saymak zahmetini ihtiyar etmeyin.

HLESTAKOV (parayı alarak): Çok teşekkür ederim. Çiftliğime döner dönmez paranızı yollarım. Birdenbire parasız kalmıyordum... sizin soylu bir adam olduğunuzu görüyorum. Şimdi durum değişti.

KAYMAKAM (kendi kendine): Çok şükür! Parayı aldı. Artık

## MÜFETTİŞ

iş yoluna girdi galiba. Zaten iki yüz ruble yerine dört yüz ruble yutturdum.

HLESTAKOV: Hey! Osip... (*Osip girer.*) Bana garsonu çağır. (*Kaymakama ve Dobçinskiye*) Niçin ayakta duruyorsunuz? Buyurun, oturun. (*Dobçinskiye*) Oturun, rica ederim.

KAYMAKAM: Zarar yok efendim, ayakta da dursak olur.

HLESTAKOV: Aman efendim, rica ederim, oturunuz. Sizin ne iyi, ne nazik insanlar olduğunuzu şimdi iyice anlıyorum. Yoksa, doğrusunu söyleyeyim, ben sizin başka niyetle geldiğinizi sanmıştım... (*Dobçinski'ye*) Otursanıza... (*Kaymakam ve Dobçinski otururlar. Bobçinski kapıdan başını uzatıp dinler.*)

KAYMAKAM (*kendi kendine*): İnsan biraz cesaret göstermeli. Kim olduğunun bilinmesini istemiyor. Pekâlâ, biz de bu oyunu yutalım. Kim olduğunu anlamamış gibi davranalım. (*Yüksek sesle*) Biz kentin irat sahiplerinden Piyotr İvanoviç Dobçinski ile beraber iş gereği buradan geçerken özellikle otele girdik ki, burada yolculara nasıl davranıldığını anlayalım diye. Ben başka kaymakamlar gibi, görevimi aksatmam. Ben, yalnız görev olarak değil, aynı zamanda insanlık adına buradan geçenlere iyi davranılmasını istiyorum. Ve işte tesadüfün lütfu ile sizinle tanışmak şerefine erdim.

HLESTAKOV: Tanıştığınıza ben de çok memnun oldum. Size rastlamasaydım, itiraf edeyim, burada uzun zaman beklemek zorunda kalacaktım. Borcumu nasıl ödeyebileceğimi hiç bilmiyordum.

KAYMAKAM (*kendi kendine*): Kime yutturuyorsun. Borcunu nasıl ödeyeceğini bilmiyormuş. (*Yüksek sesle*) Ne tarafa, nereye gitmek niyetinde olduğunuzu sormaya cesaret edebilir miyim?

HLESTAKOV: Saratov iline gidiyorum. Kendi köyüme...

KAYMAKAM (*kendi kendine alaylı*): Saratov iline. Kılı bile kıpırdamadan yalan söylüyor yahu. Böyle adama karşı tettekte bulunmalı. (*Yüksek sesle*) Çok iyi ediyorsunuz. Yal-

## İKİNCİ PERDE

nız yolda at bulmanın güçlüğünden söz ediliyor. Fakat buna karşılık, insan kendini oyalayacak birçok şeyler görüyor. Siz galiba daha çok zevk için yolculuk ediyorsunuz, değil mi?

HLESTAKOV: Hayır, babam çağırtmış. Yaşlı, Petersburg'da hâlâ terfi edememişimden kızgın. Saniyor ki, insan Petersburg'a gelir gelmez hemen Vladimir nişanını takar. Gitsin de dairelerin halini kendi görsün bakalım.

KAYMAKAM (*kendi kendine*): Bak, bak, neler uyduruyor. Yaşlı babasını karıştırdı bu işe. (*Yüksek sesle*) Yolculuğunuz epey sürecek mi?

HLESTAKOV: Vallahi, bilmiyorum. Bizim moruk odunun biridir. Dik kafalı, inatçı, titiz... Bu sefer açıkça söyleyeceğim 'ne isterseniz yapın, ben Petersburg'dan başka yerde yaşayamam'. Öyle ya, neden köylülerin arasında mahvedeyim kendimi. Şimdi insanların bir çok ihtiyaçları var. Her şeyi görüp anlamak için yanıp tutuşuyorum.

KAYMAKAM (*kendi kendine*): İyi kıvırdı. Boyuna yalan söylüyor da, hiçbir yerde foyasını açığa vurmuyor. Oysa ne kadar da gösterişsiz, ufak tefek. İnsana öyle geliyor ki turnağını bassa eziverecek. Dur bak, ben seni konuşturmasını bilirim. Baklayı ağzından çıkartayım da gör. (*Hlestantov'a yüksek sesle*) Çok doğru efendim. İnsan böyle ıssız yerlerde ne yapsın? Örneğin biz burada, geceleri bile, uyku uyumadan vatan uğrunda çalışıp didiniyoruz. Fakat karşılığını görüp görmeyeceğimizi Allah bilir. (*Odaya göz gezdirir.*) Bu oda biraz rutubetli galiba.

HLESTAKOV: Berbat. Bir de öyle tahtakurusu var ki, hiç böylesini görmedim. Köpek gibi ısırmıyorlar.

KAYMAKAM: Ne diyorsunuz efendim? Böyle kültürlü bir konuk bunca eziyetlere katlansın: Hem de dünyaya ne diye geldiği anlaşılmayan, gereksiz tahtakuruları yüzünden! Burası biraz karanlık da galiba.

HLESTAKOV: Evet, çok karanlık. Otelci son zamanlarda mum vermemeyi âdet edindi. Kimi zaman insana bir şeyler



## MÜFETTİŞ

yazmak, okumak, bir şeyler karalamak hevesi geliyor. Fakat ne mümkün... karanlık, karanlık.

KAYMAKAM: Sizden bir ricada bulunmaya cesaret edebilir miyim? Fakat... olmaz... ben bu şerefe layık değilim.

HLESTAKOV: Nedir? Buyurun...

KAYMAKAM: Hayır, hayır! Layık değilim, layık değilim.

HLESTAKOV: Nedir canım! Söylesenize...

KAYMAKAM: Acaba cesaret etsem de... evimde sizin için çok güzel bir oda var; aydınlık, rahat... fakat, hayır, bu benim için erilemeyecek bir şeref... kızmayınız, vallahi, bu teklifimi saflığıma verin.

HLESTAKOV: Bunda kızacak ne var? Tam tersi, memnuniyetle kabul ederim. Özel bir ev, benim için elbet bu meydana daha hoştur.

KAYMAKAM: Bendeniz pek çok memnun olurum efendim. Refikam cariyeniz de bilerseniz, ne kadar sevinecek. Benim bir huyum vardır: Çocukluğumdan beri çok konukseverim. Hele konuğum kültürlü bir insan olursa. Bunu dalkavukluk için söylediğimi sanmayın. Bende o kötü huy yoktur, çok içten konuşurum.

HLESTAKOV: Çok teşekkür ederim. Ben de öyleyim. İki yüzlü insanlardan hiç hoşlanmam. İçtenliğiniz, açık kalpliliğiniz çok hoşuma gidiyor. Açıkça söyleyeyim, ben çevremdeki insanlardan başka bir şey de beklemem. Bana yalnız saygı ve bağlılık, bağlılık ve saygı gösterilsin.

## IX. SAHNE

*(Öncekiler, Garson, Osip, Bobçinski, kapı aralığundan bakar.)*

GARSON: Beni istemişsiniz?

HLESTAKOV: Evet, hesabı getir.

GARSON: Demin bir hesap göstermiştim ya.

HLESTAKOV: Ben senin aptalca hesaplarını aklımda tuta-

## İKİNCİ PERDE

cak değilim. Söyle, borcum ne kadar?

GARSON: Birinci gün yemek yediniz efendim, ikinci gün yalnız som balığı... ondan sonra her şey veresiye başladı.

HLESTAKOV: Sersem, saymayı bırak da, borcum ne kadar, onu söyle.

KAYMAKAM: Efendim, siz hiç üzülmeysiniz. O bekler... *(Garsona)* Defol, biz hesabı göndeririz.

HLESTAKOV: Öyle ya. Bu daha doğru. *(Parayı cebine atar; Garson çıkar; Bobçinski kapı aralığından bakar.)*

## X. SAHNE

*(Kaymakam, Hlestakov, Bobçinski.)*

KAYMAKAM: Şehrimizdeki kurumlardan birkaçını görmeyi arzu buyurmaz mısınız? Örneğin Düşkünleri Koruma Kurumlarını, yahut daha başkalarını...

HLESTAKOV: Ne var yahu oralarda?

KAYMAKAM: Hiç. Gezersiniz, bizde işlerin nasıl yürüdüğünü görürsünüz. Öyle düzenli olarak...

HLESTAKOV: Çok memnun olurum. Ben hazırım. *(Bobçinski kapıdan başını uzatır.)*

KAYMAKAM: Eğer arzu buyrulursa ilçemizdeki okulu da gezeriz. Okulda öğretimin ne kadar mükemmel olduğunu görürsünüz.

HLESTAKOV: Hayhay, buyurun, gidelim.

KAYMAKAM: Sonra da, uygun bulursanız, tutuklarevini, kentteki cezaevlerini yoklarsınız. Mahpuslara nasıl bakıldığını görmüş olursunuz.

HLESTAKOV: Canım, ne diye cezaevlerine gidelim. Düşkünleri Koruma Kurumlarını görsek daha iyi...

KAYMAKAM: Nasıl isterseniz. Kendi arabanızla mı, yoksa benimkiyle mi gitmeyi yeğlersiniz?

HLESTAKOV: Sizinki olsun, daha iyi...

KAYMAKAM *(Dobçinski'ye)*: Eh, Piyotr İvanoviç, arabada size yer kalmadı.

## MÜFETTİŞ

DOBÇİNSKİ: Zarar yok, ben yaya giderim.

KAYMAKAM (*Dobçinski'ye alçak sesle*): Beni dinleyin. Şimdi hemen dörtlale koşup, iki mektup götürceksiniz. Birini Zemliyanika'ya, hastaneye, ötekini de karıma. (*Hlestakov'a*) Huzurunuzda karıma bir iki satır yazmak için müsaadenizi istemeye cüret edebilir miyim? Sayın konuklarımız için hazırlıkta bulunsun.

HLESTAKOV: Hiç zahmete girmeyin efendim. İşte mürekkep burada. Yalnız... kâğıt var mı... bilmiyorum. Şu hesap pusulası... nasıl, olur mu?

KAYMAKAM: Olur efendim, ona yazayım... (*Yazar ve kendi kendine söylenir.*) Bakalım yemeği yiyip kocaman bir şeyi devirdikten sonra durum ne olacak? Buranın bir maderası vardır, insan başta farkına varmaz, ama o kadar serttir ki filleri bile yıkar. Yalnız bir öğrensem, ne biçim adam? Nereye kadar ondan korunmak lazım. (*Mektubu yazdıktan sonra Dobçinski'ye verir. Dobçinski kapıya doğru yürür. Fakat bu sırada kapı yıkılır ve dışardan odayı dinlemekte olan Bobçinski kapı ile beraber sahneye yuvarlanır. Sahnedekiler şaşırarak bağrışırlar. Bobçinski kalır.*)

HLESTAKOV: Ne oldu? Bir yeriniz acıdı mı?

BOBÇİNSKİ: Hayır, efendim, hayır... bir şey olmadı. Yalnız burnumun üstü biraz sıyrıldı. Şimdi Hristian İvanoviç'e uğrayıp yakı korum, geçer.

KAYMAKAM (*Bobçinski'ye ne yaptın anlamına gelen işaretler yapar. Hlestakov'a*): Bir şey değil, efendim... rica ederim, buyurun, biz gidelim. Uşağınıza söyleyin de, bavulunuz bizim eve götürsün. (*Osip'e*) Dostum, bütün eşyanızı bizim eve götür... Kaymakamın evine. Kime sorsan, gösterirler. Buyurun efendim. (*Hlestakov'a yol verir, arkasından kendi de gider. Sonra dönerek Bobçinski'ye çıkar.*) Ne adamsınız yani... başka düşecek yer bulamadınız! O nasıl yıkılıştı... (*Çıkar. Arkalarından Bobçinski de gider. Perde iner.*)

## ÜÇÜNCÜ PERDE

### I. SAHNE

(*Anna Andreyevna, Mariya Antonovna, aynı durumda pencerenin önünde dururlar.*)

ANNA A.: Bir saattir burada bekleyip duruyoruz. Hep senin çıt kırıldımın yüzünden... Sözde giyinmesi bitmişti, ne gezer... İşi uzattıkça uzattı. Keşke onu dinlemeseydim. Ah, içime sıkıntı bastı. İnadına ortada kimsecikler görünmüyor... in, cin yok.

MARIYA A.: Vallahi anneciğim, emin ol, birazdan her şeyi öğreniriz. Avdotya nerede ise gelir. (*Pencereden bakar ve bağırır.*) A, anneciğim, anneciğim, bak, bak... sokağın başından biri çıktı.

ANNA A.: Kim geliyor canım? Zaten hep senin gözüne bir şeyler görünür. Elbet, birisi geliyor. Kim acaba? Kısa boylu, fraklı bir adam. Kim olabilir? Ha? Ay bayılacağım. Acaba kim?

MARIYA A.: Anneciğim, Dobçinski.

ANNA A.: Amma da Dobçinski. Sen boyuna aklına geleni uydurursun. Hiç de Dobçinski değil. (*Mendilini sallar.*) Buraya baksanıza, siz, siz... Biraz gelsenize, çabuk, çabuk...

## MUFETTİŞ

MARIYA A.: Anneciğim, emin ol Dobçinski.

ANNA A.: Mahsus, inadına böyle söylüyorsun. Dobçinski değil diyorum sana.

MARIYA A.: Peki, kim öyle ise, anneciğim? Kim, kim? İşte görüyorsunuz ya, Dobçinski.

ANNA A.: Elbet, Dobçinski. Gördüm işte. Tartışmaya lüzum yok. *(Pencereden bağırır.)* Çabuk olun, çabuk olun. Amma da yavaş yürüyorsunuz. Ne oldu? Onlar nerede? Ha? Oradan söyleyin canım, ne çıkar? Çok mu sert? Ha? Peki, kocam ne yaptı kocam? *(Pencereden uzaklaşır, canı sıkılarak)* Amma da aptal şey. İçeri girmeden bir şey söylemiyor.

## II. SAHNE

*(Öncekiler, Dobçinski.)*

ANNA A.: Allahşkına söyleyin! Sizde acıma denen şey yok mu? Bense sizi namuslu bir adam bilirdim de yalnız size güvenirdim... oysa herkes birden dışarı çıkınca siz de arkalarına takıldınız. Bu ana kadar kimseden iki çift laf öğrenemedim. Ayıp değil mi bu yaptığınız? Vanıčka'nızı, Lizinka'nızı ben, kucağımda vaftiz ettirdim. Şimdi bana yaptığınıza bakın!

DOBÇINSKİ: Vallahi, hanımefendiciğim, bir an önce size saygılarımı sunmak için öyle koştum ki, soluğum tıkanıyor. Günaydın, Mariya Antonovna.

MARIYA A.: Günaydın, Piyotr İvanoviç.

ANNA A.: E, e ne oldu? Söylesenize canım? Orada ne oldu?

DOBÇINSKİ: Anton Antonoviç size bir kâğıt gönderdi.

ANNA A.: Peki, kimmiş o? General mi?

DOBÇINSKİ: Hayır, general değil ama... haline tavrına bakılırsa hiç de bir generalden aşağı kalır yeri yok. Öyle terbiyeli ki, öyle cakalı tavırları var ki.

ANNA A.: Kocama, geliyor diye haber verdikleri adam o mu?

DOBÇINSKİ: Ta kendisi. Onu herkesten önce Piyotr İvano-

## ÜÇÜNCÜ PERDE

viç'le ikimiz keşfettik.

ANNA A.: E, anlatın bakalım? Neler oldu?

DOBÇINSKİ: Ne ise, Tanrıya şükür her şey yoluna girdi. Önce kızdı; otelde her şeyi kötü bulduğunu söyledi; sizin eve gelmeyi kabul etmek istemedi, 'senin yüzünden hapse girmeye razı olamam,' dedi. Fakat, Anton Antonoviç'in masum olduğunu anladıkça, konuşa konuşa içtenleşti, önceki düşüncelerini değiştirdi de çok şükür işler yoluna girdi. Ne ise, şimdi, Düşkünleri Koruma Kurumlarını teftiş etmeye gittiler... ama doğrusunu söyleyeyim, Anton Antonoviç bir ihbar olduğundan şüphe etmeye başlamıştı, açıkçası ben de bir hayli korktum.

ANNA A.: Canım, siz ne diye korkacaksınız? Memur değilsiniz ki.

DOBÇINSKİ: Öyle, öyle ama, büyükler laf söylerken ne olsa insana bir korku basıyor.

ANNA A.: Ne ise bunları bir yana bırakalım. Söyleyin bakalım, nasıl bir adam? Genç mi, yaşlı mı?

DOBÇINSKİ: Genç, çok genç... yirmi üç yaşlarında. Fakat yaşlı bir adam gibi konuşuyor. 'Hayhay, oraya da gidelim, oraya da...' diyordu. *(Ellerini sallayarak konuşur.)* Öyle güzel konuşuyor ki. 'Ben,' dedi, 'yazmayı da, okumayı da severim. Fakat, odanın biraz karanlık oluşu bana engel oluyor,' dedi.

ANNA A.: Peki, nasıl adam? Esmer mi, sarışın mı?

DOBÇINSKİ: Daha çok kumral. Hele gözleri fıldır fıldır, insanı şaşırtıyor.

ANNA A.: Acaba kâğıda ne yazdı? *(Okur.)* 'Sevgilim, hemen söyleyeyim ki biraz evvel çok feci durumda idim. Fakat Allahın inayetiyle, iki hıyar turşusu, yarım porsiyon havyar, bir ruble yirmi beş kopek...' *(Durur.)* Hiçbir şey anlamadım. Hıyar turşusunun, havyarın burada işi ne?

DOBÇINSKİ: Ha! Evet, Anton Antonoviç acele ile bulduğu bir kâğıda yazıverdi, üstünde bazı hesaplar vardı.

ANNA A.: Ha! evet öyle. *(Okumaya devam eder.)* 'Allahın



### MUFETTİŞ

inayetiyle işlerin yolunda gideceği anlaşılıyor. Sen hemen bu sayın konuğumuz için bir oda hazırlamaya bak. Hani şu sarı kâğıtlı oda yok mu? Onu. Yemek için ayrıca hazırlanmaya kalkma. Çünkü biz hastanede, Artemi Filippoviç'de yemek yiyeceğiz. Yalnız şarap bol olmalı. Tüccar Abdulin'e haber yolla, en iyi şaraplarından göndersin... yoksa deposunun altını üstüne getiririm ha. Yumuk ellerinden öperim cicim. Seni seven kocan, Anton Skvoznik-Dmuhanovski.' Aman Yarabbi, hiç duracak vaktimiz yok. Ayol, kimse yok mu orada? Mişka!

DOBÇİNSKİ (*kapıya koşar ve bağırır*): Mişka, Mişka, Mişka... (*Mişka girer.*)

ANNA A.: Beni dinle. Şimdi hemen tüccar Abdulin'e koş... dur, dur... bir şey yazayım da, götür. (*Masaya oturur, pusulayı yazar ve konuşur.*) Bu pusulayı arabacı Sidor'a ver. Hemen koşup Abdulin'e götürsün. Şarap alsın. Sen de git, konuğun yatacağı odayı hazırla. Yatak, ibrik falan filan koy...

DOBÇİNSKİ: Müsaadenizle, ben bir koşu gideyim de, bakayım ne yaptı, ne etti, bir göreyim.

ANNA A.: Gidin, gidin. Sizi tutan yok.

### III. SAHNE

(*Anna Andreyevna, Mariya Antonovna.*)

ANNA A.: E, Maşinka, artık tuvalet yapmanın sırası geldi. Başkent çocuğu... Allah vere de kılığımızı kıyafetimizi güllünc bulmasa. Sana en çok mavi saçaklı elbise yakışır. Onu giy.

MARIYA A.: Aman anneciğim, maviyi mi? Hiç hoşuma gitmez. Liapkin- Tiapkin'in karısı mavi giyer, Zemliyanika'nın kızı da öyle. Hayır, ben çiçekli entarimi giyerim, daha iyi.

ANNA A.: Çiçekli entarini mi? Sen zaten hep bana zıt gidersin. Benim sözümü dinle, mavi elbise sana hepsinden

### ÜÇÜNCÜ PERDE

çok yakışır. Çünkü ben de açık sarımı giyeceğim. En çok onu severim.

MARIYA A.: Ah, anneciğim, açık sarı giysi size hiç gitmez.

ANNA A.: Neden gitmezmiş efendim?

MARIYA A.: Gitmez işte, gitmez. İsteddiğiniz iddiaya girerim. Sarı giysi, kara gözlü insanlara yakışır.

ANNA A.: Vay efendim vay! Benim gözlerim kara değil mi? Hem de kapkara. Saçmalamaya lüzum yok. Kara olmaz olur mu? Ben fal açarken kendi yerime hep sinek kızını tutarım.

MARIYA A.: Ama, anneciğim, siz kupa kızına daha çok benzersiniz.

ANNA A.: Saçmalama, saçmalama. Hiç de kupa kızına benzemem. (*Çabuk çabuk, Mariya Antonovna ile birlikte çıkar ve sahnenin arkasında konuşur.*) Bunu da nereden çıkardı? Kupa kızı... Amma da tuhaf... (*Onlar çıktıktan sonra kapı açılır. Mişka içerki odayı sahneye doğru süpürür. Öteki kapıdan Osip başında bir bavulla girer.*)

### IV. SAHNE

(*Mişka, Osip.*)

OSİP: Nereden gidilecek?

MİŞKA: Bu yandan, hemşerim, bu yandan...

OSİP: Dur bir parça da soluk alayım. Ah, ne kötü yaşam. Mi-de boş oldu mu bu kadarcık yük bile insana ağır geliyor.

MİŞKA: Hemşerim, general hemen gelecek mi?

OSİP: Hangi general?

MİŞKA: Efendin, yahu.

OSİP: Benim efendim mi? Ne generali?

MİŞKA: General değil mi?

OSİP: General ama, başka yandan.

MİŞKA: Yani bildiğimiz generalden daha mı büyük, daha mı küçük?

## MÜFETTİŞ

OSİP: Daha büyük.

MİŞKA: Öyle mi? Vay canına. Tevekkeli değil, evin altı üstüne geldi.

OSİP: Hemşerim, beni dinle! Sen açığöz bir çocuğa benziyorsun. Bana yenecek bir şey hazırlasana...

MİŞKA: Sizin yemekler daha pişmedi hemşerim. Siz öyle abur cubur şeyler yemezsiniz. Efendiniz sofraya oturduğu zaman size de yemek verilecek.

OSİP: Peki, abur cubur neleriniz var bakalım?

MİŞKA: Lahana çorbası, börek, lapa.

OSİP: Getir canım, çorba, börek, lapa ne olursa olsun, önemi yok, ne bulursak yeriz. Haydi, bavulu yerine koyalım. Bu yandan yol var mı?

MİŞKA: Var. *(İkisi de yan odaya bavulu götürürler.)*

## V. SAHNE

*(Polisler kapının iki kanadını açarlar. Hlestakov girer. Arkasından Kaymakam, Düşkünleri Koruma Kurumları Müdürü, Milli Eğitim Müdürü, Dobçinski ve burnunda yakı ile Bobçinski girerler. Kaymakam, polisler döşemenin üstündeki bir kâğıt parçasını gösterir. Onlar koşarlar ve acele ile itişerek kâğıt parçasını kaldırır.)*

HLESTAKOV: Ne güzel kurumlar! Burada, gelip geçenlere her şeyin gezdirilip gösterilmesi çok hoşuma gitti. Başka kentlerde böyle yapmıyorlar.

KAYMAKAM: Müsaade ederseniz, söylemek cesaretini göstereyim ki, başka kentlerde âmirlerle memurlar daha çok kendi çıkarlarını düşünürler. Oysa burada denilebilir ki, kimsenin namusluca ve dikkatle çalışarak büyüklerimizin teveccühünü kazanmaktan başka bir amacı yoktur.

HLESTAKOV: Yemek enfesti. Burama kadar doydum. *(Boğazını gösterir.)* Siz her gün böyle mi yemek yersiniz!

## ÜÇÜNCÜ PERDE

KAYMAKAM: Bugün, aziz konduğumuzun şerefine böyle oldu efendim.

HLESTAKOV: Ben, yemeği severim. Ne yapalım, insan biraz da bu dünyanın zevkini tatmalı. O balığın adı ne idi?

ARTEMİ F. *(koşarak yaklaşır):* Tuzlu morina balığı, efendim. Özel olarak hazırlanmış.

HLESTAKOV: Çok lezzetliydi. Biz bugün nerede yemek yemiştik? Hastanede galiba, değil mi?

ARTEMİ F.: Evet efendim, hastanede...

HLESTAKOV: Hatırladım, hatırladım. Orada bir sürü yatak vardı. Nasıl, hastalarınız iyileşti mi? Galiba pek az hasta var...

ARTEMİ F.: Şimdilik on kadar efendim, fazla değil... ötekilerin hepsi iyileşti. Elbet bunda yönetimin, düzenli çalışmanın etkisi olduğu muhakkak. Ben bu işin başına geçtikten sonra — bu size belki inanılmaz bir şey gibi görünecek — bütün hastalar birbiri ardına iyi olmaya başladılar. Hasta bir koğuşa yatıyor, bir de bakıyorsunuz, iyi olup çıkıyor. Bütün bu sonuçlar, ilâçlardan çok yönetimin temizliğinden ve dürüstlüğünden ileri geliyor.

KAYMAKAM — Müsaadenizle şunu arz edeyim ki efendim, bir kaymakamın ne denli yorucu, çetin işlerle uğraşmak zorunda bulunduğunu elbette bilirsiniz. İşimiz başımızdan aşkın. Yalnız temizlik ve onarım işlerini söylemek yeter... En akıllı adam bile bu durum karşısında şaşırabilir. Fakat, Tanrıya şükür, bütün işler yolunda. Başka bir kaymakam ne olsa kendi çıkarını da düşünür. Fakat bana inanın ki, ben yatarken bile, Tanrım, üstlerim benim bu çalışmamı görseler de benden memnun olsalar diye düşünürüm... Bu yüzden bana ödül versinler vermesinler, bu onların bileceği iş. Benim vicdanım rahat olsun da. Şehirde her şey düzenli, sokaklar tertemiz, mahpusların bakımı iyi, sarhoşlar az... eh, ben bundan fazla ne isteyeceğim! Benim şanda şerefte gözüm yok. Elbet bunlar da çekici şeyler ama, erdemin yanında hepsi boştur.

## MÜFETTİŞ

ARTEMİ F. (*kendi kendine*): Vay haylaz herif vay! Amma da yutturuyor. Allah çene vermiş.

HLESTAKOV: Doğru! Bazen ben de düşünceye dalmayı severim. Düşüncelerim ya düzyazı, ya mısra halinde ortaya çıkar.

BOBÇINSKI (*Dobçinski'ye*): Doğru, hepsi doğru Piyotr İvanoviç. Ne sözler... Bilgili adam olduğu sözlerinden belli.

HLESTAKOV: Kuzum, sizin burada eğlenceler, ne bileyim, insanın sözgelişi kâğıt oynayabileceği toplantı yerleri falan yok mudur?

KAYMAKAM (*kendi kendine*): Vay kurnaz vay, ağzımızı arıyor... farkına varmadık mı sanki... (*Yüksek sesle*) Tanrı korusun! Bizde bu gibi toplantıların adını bile bilmezler. Ben elime bir kez olsun iskambil kâğıdı almış değilimdir. Hatta iskambillerle nasıl oynandığını bile bilmem. Bu kâğıtları ne zaman görsem sinirlerim bozulur. Bir kupa papazı ya da başka bir kâğıt gördüm mü bana bir iğrenme gelir, midem bulanır. Bir gün, nasıl olduysa, çocukları eğlendirmek için iskambillerden ev yapmıştım. Ne dersiniz, bütün gece suratlar düşüme girdi. Topunun Allah belasını versin. Nasıl olur da, insan bunca değerli zamanını kâğıt oyununda harcar, şaşılacak şey.

LUKA LUKİÇ (*kendi kendine*): Vay hınzır vay... daha geçen gün yüz rublemi aldı.

KAYMAKAM: Ben zamanımı devlet işlerinde kullanmayı yeğlerim.

HLESTAKOV: Yok canım, siz gereksiz yere... zaten her şey görüş meselesi. Örneğin birisi üç kat süreceği yerde pas derse, o zaman elbet... hayır, böyle demeyin canım, kimi zaman oyun pek hoş olur.

## ÜÇÜNCÜ PERDE

### VI. SAHNE

(*Öncekiler, Anna Andrejevna, Mariya Antonovna.*)

KAYMAKAM: Müsaade ederseniz, beyfendi, zatıalinize ailemi takdim edeyim: Karım, kızım...

HLESTAKOV (*kibarca selamlar*): Sizinle tanışmak şerefine nail olduğum için çok bahtiyarım hanımefendi.

ANNA A.: Estağfurullah, sizin gibi değerli bir şahsiyeti tanımak bizim için daha büyük bahtiyarlıktır efendim.

HLESTAKOV (*kırtarak*): Aman, hanımefendi, bilâkis... bu benim için daha büyük bir bahtiyarlıktır.

ANNA A.: Ne münasebet efendim, herhalde iltifat olsun diye böyle söylüyorsunuz. Oturmaz mısınız efendim?

HLESTAKOV: Sizin yanınızda ayakta durmak bile büyük bir mutluluktur, bununla birlikte, emrediyorsanız, oturayım... nihayet yanınıza oturabildiğim için ne kadar mutluyum bilseniz...

ANNA A.: Rica ederim... bütün bu iltifatlarınızı üzerime almaya cesaret edemiyorum... sanırım, başkentte yaşamaya alışmış bir kimse için bu yolculuk pek tatsız bir şey olsa gerek.

HLESTAKOV: Çok tatsız, *Comprenez vous?* Sosyete yaşamı sürmeye alıştıktan sonra, birdenbire böyle yollara düşmek... oteller pis... halk cahil... fakat itiraf edeyim ki, mutlu bir tesadüf (*Anna Andrejevna'ya kırtarak bakar.*) bana çektiğim bütün üzüntüleri unutturdu.

ANNA A.: Sahi, kimbilir, canınız ne sıkılmıştır?

HLESTAKOV: Fakat artık hiç canım sıkılmıyor.

ANNA A.: Aman efendim, bendenize fazla iltifatta bulunuyorsunuz. Ben buna layık değilim.

HLESTAKOV: Niçin layık olmayasınız? Tam tersine, siz buna tamamen layıksınız hanımefendi!

ANNA A.: Baksanıza köyde oturuyorum.

HLESTAKOV: E... köyün de kendine göre zevkleri, eğlence-



## MÜFETTİŞ

leri vardır... Elbet Petersburg'la ölçülemez... Ah Petersburg! Orada yaşamak ne güzeldir! Siz belki de beni küçük bir memur sanıyorsunuz; hayır, şube müdürü senli benli ahabımdır. Ara sıra omuzuma dokunur da: 'Haydi, kardeşim, yemeğe bize gidelim' der. Ben daireye şöyle bir uğrar çıkarım. O da, şu işi şöyle yapın, bu işi böyle yapın diye buyruklar vermek için. Ondan sonra artık kâtibim, sıçan gibi, tır, tır, tır yazar durur. Hatta bana bir müdürlük bile teklif ettiler. Fakat düşündüm, ne ihtiyacım var?... Hademe de elinde fırçayla, merdivende arkamdan koşar, 'müsaade edin, İvan Aleksandroviç, potinlerinizi sileyim,' der, (Kaymakama) Niçin oturmuyorsunuz, bayım? Rica ederim, oturun. (Hepsi birden konuşur).

KAYMAKAM: Huzurunuzda ayakta durmak bile şereftir.

ARTEMİ F.: Ayakta durabiliriz efendim.

LUKA LUKİÇ: Zarar yok efendim.

HLESTAKOV: Canım, şimdi aramızda fark gözetmeyelim. Buyurun, oturun. (Kaymakam ve ötekiler otururlar.) Ben merasimden hoşlanmam. Tam tersi, tanınmadan geçip gitmeye bakarım. Fakat kendimi gizlemeyi hiçbir zaman başaramadım. Nereye gitsem hemen: 'Hah, işte İvan Aleksandroviç geçiyor,' derler. Hatta bir gün beni başkomutan sanmışlardı. Askerler nizamiye kapısından fırlayıp silahlarıyla selam durdular. Birkaç zaman sonra, ahabım olan subayları bana dedi ki, 'valla azizim, seni o gün başkomutan sandık,' dedi.

ANNA A.: Ne diyorsunuz?

HLESTAKOV: Ya! Sonra ben güzel aktrislerle de tanışırım. Arasına vodviller de yazarım... Edebiyatçılarla çok ahablığım vardır. Puşkin'le canciğeriz. Çoğu zaman ona, 'e, ne var ne yok kardeşim Puşkin?' diye sorarım. O da bana, 'Eh, iyilik, kardeşim, bildiğin gibi,' diye cevap verir. Çok orijinal adamdır.

ANNA A.: Demek siz de yazıyorsunuz? Yazar olmak herhalde çok güzel bir şey. Gazetelere yazarsınız, değil mi?

## ÜÇÜNCÜ PERDE

HLESTAKOV: Elbet, gazetelere de yazarım. Benim birçok kitabım çıkmıştır. Örneğin bir sürü var. *Figaro'nun Düğünü*, *Şeytan Rober*, *Norma*... Daha bir sürü var ama, adlarını unuttum. Zaten bütün bunları rasgele yazdım. Yazmak istemezdim, ama tiyatro müdürü, 'aman kardeşim, bizim için bir şeyler yazıver,' diye tutturdu. Ben de kendi kendime düşündüm, 'peki, olur,' dedim... Ve hemen oturdum. Galiba bir gecede hepsini yazdım, bitirdim. Herkes şaşıtı, kaldı. Benim kafamda olağanüstü bir canlılık vardır. Baron Brambaus\* adı altında çıkan bütün yapıtları, 'Umut Gemisi'ni\*, 'Moskova Telgrafı'ni\*, \*hepsini ben yazdım.

ANNA A.: Demek Baron Brambaus sizsiniz?

HLESTAKOV: Elbet benim. Onların bütün yazılarını ben düzeltirim. Smurdin\* bu iş için bana, yılda kırk bin ruble verir.

ANNA A.: Öyle ise 'Yuri Miloslavski'\* de sizin yapıtınız?

HLESTAKOV: Elbet, o da benim.

ANNA A.: Ben zaten hemen anladım.

MARIYA A.: Ama anneciğim, kitabın üzerinde Zagoskin'in adı yazılı.

ANNA A.: Hah, işte. Gene tartışmaya başladı.

HLESTAKOV: Tamam, öyle ya... evet Zagoskin'indir. Fakat başka bir 'Yuri Miloslavski' daha vardır, onu ben yazdım.

ANNA A.: Öyle ise ben sizinkini okudum. O kadar güzel yazılmış ki.

HLESTAKOV: Doğrusunu isterseniz, ben yaşamımın besinini edebiyattan alırım. Evim Petersburg'da birincidir. İvan Aleksandroviç'in evini kime sorsanız gösterirler. (Hepsine birden) Baylar, eğer Petersburg'a gelerseniz rica ederim, evime buyurun. Ben evimde balolar da veririm.

(\*) Gazeteci ve muharrir O. Senkovski'nin takma adı.

(\*) Bestujev-Marluyski'nin sevilen bir yapıtı.

(\*) 1820-1830 arasında Moskova'da çıkan bir edebiyat gazetesi.

(\*) O zamanın tanınmış editörlerinden biri.

(\*) Zagoskin'in 1830 yıllarında çok ünlenmiş bir romanı.

## MÜFETTİŞ

ANNA A.: Kim bilir balolarınız ne gösterişli, ne güzel olur.

HLESTAKOV: Hiç sormayın. Diyelim bir masanın üstünde 700 ruble değerinde bir karpuz bulunur. Çorba, tencerenin içinde, ta Paris'den vapurla gelir. Tencerenin kapağını kaldırır kaldırmaz etrafa öyle bir koku yayılır ki, yani dünyada eşi bulunmaz. Her akşam bir baloya giderim. Sonra bizim bir 'whist'imiz\* vardır. Dışişleri Bakanı, Fransız Elçisi, İngiliz Elçisi, Alman Elçisi, bir de ben. O kadar çok oynuyoruz ki, doğrusu artık tadı kaçtı. Evime döndüğüm zaman, dört kat merdiveni tırmanırım. Hizmetçiye, 'Mavruşa, al şu paltomu,' derim. Ama yanlış söyledim. Birinci katta oturduğum hatırımdan çıktı. Sade bir merdivenim vardır... fakat sabahleyin ben daha kalkmadan önce antişambırımın halini görseniz... Kontlar, prensler, arı gibi vızıldarlar. Boyuna vızzz diye bir ses işitilir. Bazen... bakan da... *(Kaymakam ve ötekiler korkuyla ayağa kalkarlar.)* Bana gelen paketlerin üzerinde 'ekselans' diye yazılır. Bir kez ben bütün daireyi tek başıma yönettim. Çünkü müdür ortadan kayboluverdi. Nereye gittiğini de bilen yoktu. Elbet, yerine kimin geleceği konuşulmaya başlandı. Birçok generaller bu görevi istediler. Ama işin içinden çıkamadılar. Yönetim dışarıdan kolay görünür ama bir kez içine girildi mi, şeytan bile şaşırır. Baktılar ki bu işi başaracak kimse yok, bana geldiler. O zaman sokaklar habercilerle doldu. Haberci, haberci, haberci... düşünün, otuz beş bin haberci... ben, 'durum nedir?' diye sorunca, 'İvan Aleksandroviç haydi, dairenin başına geçin,' dediler. Doğrusu önce bir parça şaşırdım. Gecelikle dışarı çıktım. Kabul etmek istemiyordum. Fakat düşündüm, hükümdar duyacak, sicilime geçecek... 'peki baylar, bu görevi kabul ediyorum, kabul ediyorum,' dedim. 'İstedığınız gibi olsun,' dedim, 'kabul ediyorum, fakat gözünüzü dört açın. Benim kulağım deliktir. Ben...' gerçekten öyle oldu. Ben bakanlığa ge-

(\*) Dört kişilik bir iskambil oyunu.

## ÜÇÜNCÜ PERDE

çer geçmez, sanki zelzele oluyormuş gibi herkes tir tir titremeye başladı. *(Kaymakam ve ötekiler korkudan titremeye başlarlar. Hlestakov coşarak)* Ben şakaya gelmem. Herkese haddini bildiririm. Senato bile korkar benden. Öyle ya, onlar da kim oluyor? Ben böyleyim. Kimseye metelik vermem. Yüzlerine karşı, 'ben yaptığımı, yapacağımı bilirim, kimseyi işime karıştırmam,' derim. Ben her yere girer çıkarım. Her gün saraya giderim. Beni yarın neredeyse Feldmareşal... *(Ayağı kayar, düşecek gibi olur. Fakat memurlar onu saygıyla tutarlar.)*

KAYMAKAM *(bütün vücudu titreyerek yaklaşır ve bir şey söylemeye çabalar)*: Ek...ek...ek...

HLESTAKOV *(çabuk ve sert)*: Ne var, ne var?

KAYMAKAM: Ek...eks... eks...

HLESTAKOV *(aynı sesle)*: Bir şey anlamıyorum, ne saçmalıyorsunuz?

KAYMAKAM: Eks-eks-eksans... dinlenmek istemezler mi? Odaları hazır... her şey emirlerine amadedir.

HLESTAKOV: Dinlenmek mi? Saçma. Peki, olur, biraz dinleneyim. Baylar, yemekleriniz iyi, memnunum, memnunum. *(Elleriyle hareketler yaparak)* Morina balığı fevkalade idi, fevkalade... *(Yandaki odaya girer, Kaymakam onu izler.)*

## VII. SAHNE

*(Kaymakam ile Hlestakov'dan başka Öncekiler.)*

BOBÇİNSKİ *(Dobçinski'ye)*: Adamı gördün mi Piyotr İvanoviç! İşte adam dediğin böyle olur! Bugüne değin hiç bu kadar önemli bir kişinin yanında bulunmamıştım. Nerede ise, korkudan ölecektim. Ne dersiniz Piyotr İvanoviç, rütbesi nedir acaba?

DOBÇİNSKİ: Bence generalden aşağı değil.

BOBÇİNSKİ: Bana kalırsa, general rütbesi bile ona az gelir.

## MÜFETTİŞ

Ama generalse, yüzde yüz başkomutandır. Baksanıza, senatoyu nasıl korkutmuş? Haydi, çabuk gidelim de, olup biteni Ammos Fiyodoroviç'le Korobkin'e anlatalım. Allahaismarladık Anna Andreyevna.

DOBÇİNSKİ: Allahaismarladık, hemşire hanım. *(İkisi de çıkarlar.)*

ARTEMİ F. *(Luka Lukič'e):* Vallahi, insana bir korku basıyor. Neden olduğunu insan kendi de anlamıyor ya. Oysa biz resmi giysilerimizi bile giymedik. Uykusunu aldıktan sonra kalkıp da Petersburg'a hakkımızda bir rapor yazacak olursa o zaman ne yaparız? *(Milli Eğitim Müdürü ile beraber derin bir düşünceye dalmış olarak çıkar. Milli Eğitim Müdürü, "Allahaismarladık hanımefendi," der.)*

## VIII. SAHNE

*(Anna Andreyevna, Mariya Antonovna.)*

ANNA A.: Ne hoş adam.

MARIYA A.: Çok şeker şey.

ANNA A.: Hali tavrı ne kadar ince. İlk bakışta anlaşılıyor Petersburg'lu olduğu. Hareketleri, söz söyleyişi, her şeyi, her şeyi o kadar hoş ki. Ben böyle gençleri çok severim, bayılırım vallahi. Ama o da benden çok hoşlandı... dikkat ettim, gözü hep bendeydi.

MARIYA A.: Ah... anneciğim, bana bakıyordu.

ANNA A.: Rica ederim, saçmalama. Şimdi münasebetsizliğin sırası değil.

MARIYA A.: Hayır, anneciğim, neden saçma olsun. Gerçekten bana bakıyordu.

ANNA A.: Hah, yine inat etmeye başladın. Hevesini alamadın anlaşılan. Sana ne diye baksın? Sana mı kaldı?

MARIYA A.: Vallahi, anneciğim, boyuna bana baktı. Bir edebiyattan söz açtığı zaman baktı. Bir de elçilerle 'whist' oynadığını anlatırken baktı.

## ÜÇÜNCÜ PERDE

ANNA A.: Belki, bir iki kez bakmıştır. O da hatırlan kalmasın diye. 'Eh' demiştir, kendi kendine: 'Bir de ona bakayım.'

## IX. SAHNE

*(Öncekiler, Kaymakam.)*

KAYMAKAM *(ayaklarının ucuna basarak girer):* 'Şşşş!... Şşşş!...

ANNA A.: Ne var?

KAYMAKAM: Onu içirdiğime hiç iyi etmedim. Söylediklerinin yarısı bile doğru olsa hapa yuttuk demektir. *(Düşünceye dalar.)* Nasıl doğru olmasın, elbet doğru, insan içince, saklısı gizlisi kalmaz, her şeyini dışarı vurur. Elbet biraz attı, ama hiç atmadan da konuşulmaz ya. Bakanlarla kâğıt oynuyor... saraya gidiyor... Allah belasını versin, düşündükçe aklım büsbütün karışıyor. Kilisenin çan kulesine çıkmışım gibi başım dönüyor, ya da asılacakmış gibi oluyorum.

ANNA A.: Ben onun yanında hiçbir çekingenlik duymadım. O, bana kültürlü, kibar yüksek bir sosyete adamı gibi göründü. Rütbesinden bana ne!

KAYMAKAM: Siz kadınlar, zaten böylesinizdir. Bu kadarı size yeter. Yalnız cicili bicili şeylerle uğraşırsınız. Tanrı göstermesin, ağzınızdan bir sözcük kaçırıverirseniz, o zaman hem sizi bir temiz döverler, hem de kocanızın adı sanı kalmaz. Elmasım, onunla, sanki karşında Dobçinski varmış gibi rahat konuştun.

ANNA A.: Bunun için hiç üzülme. Bizim de bildiğimiz bir şey var. *(Kızına anlamlı anlamlı bakar.)*

KAYMAKAM *(kendi kendine):* Bunlarla konuşulmaz ki. Ah, başıma gelenler. Korkudan bir türlü kendime gelemiyorum. *(Kapıyı açar ve seslenir.)* Mişka! Bana oradaki polisleri çağır sana! Svistunov ile Derjimorda'yı. Burada, bir yerde olacaklar. Kapının arkasına falan bir bakıver. *(Kısa*



## MÜFETTİS

*bir sessizlikten sonra.)* Dünya çok tuhaf oldu vesselam. Eskiden önemli adamlar boyundan bosundan anlaşılırdı; şimdi karşına ufak tefek, sıskanın biri çıkıyor. Gel de kim olduğunu anla. Asker olsa, kolay, anlaşılır. Fakat frak giyince iş değişiyor. Tıpkı kanatsız sineğe benziyor. Ama biraz önce otelde hiç açılmak istemedi. Öyle lastikli, iki yanlı konuştu ki, ağzından bir şey kapmanın olanağı yok gibi geldi bana. Ama sonunda açıldı. Hatta gereğinden bile fazla söyledi. Toy olduğu belli...

## X. SAHNE

*(Öncekiler, Osip.)*

*(Hepsi Osip'e doğru koşarlar, elleriyle işaretler yaparlar.)*

ANNA A.: Oğlum, biraz gelsene!

KAYMAKAM: Şışış...nasıl? Uyuyor mu?

OSİP: Hayır, hâlâ uyuyamadı. Dönüp duruyor...

ANNA A.: Bana bak. Adın ne senin?

OSİP: Osip, hanımefendi.

KAYMAKAM *(karısına ve kızına):* Yeter! yeter! *(Osip'e)* Ey dostum, sana istediğin gibi yemek verdiler mi?

OSİP: Verdiler efendim, çok teşekkür ederim, çok verdiler.

ANNA A.: E, söyle bakayım, efendinin evine birçok prens, kont falan gelir mi?

OSİP *(kendi kendine):* Ne desem acaba? Madem şimdi iyi yemek verdiler, ileride daha iyisini çıkarırlar. *(Yüksek sesle)* Evet, kontlar falan gelir.

MARİYA A.: Canım Osip, efendin ne kadar hoş...

ANNA A.: Söylesene, kuzum, Osip. Efendin...

KAYMAKAM: Canım, rica ederim, yeter artık! Böyle boş laflarla benim işimi altüst ediyorsunuz. Söyle bakalım, dostum...

ANNA A.: Efendinin rütbesi ne?

## ÜÇÜNCÜ PERDE

OSİP: Bayağı bir rütbe

KAYMAKAM: Ah, allahaşkına, bu aptalca soruları bırakın. İş üstüne bir tek şey sordurmuyorsunuz bana. Dostum, efendin nasıl adamdır? Sert mi? Azarlamak huyu var mıdır?

OSİP: Evet, derli topluluğu sever. Her işin yolunda gitmesini ister.

KAYMAKAM: Yüzün çok hoşuma gidiyor. Sen, dostum, iyi bir adama benziyorsun. Eh, istersen...

ANNA A.: Ey, beni dinle Osip, efendin orada üniformalı mı gezer?

KAYMAKAM: Susun artık canım, kaynana zırlıtısı gibi vır vır edip durmayın. Önemli bir sorunu konuştuğumu görmüyor musunuz? Ölüm kalım sorunu bu. *(Osip'e)* Ha... gerçekten hoşuma gidiyorsun, dostum. Yollarda insanın canı çay içmek ister. Hava da zaten soğuk. Al sana iki ruble... Çay parası yaparsın.

OSİP *(parayı alır):* Teşekkür ederim, beyefendi. Allah ömürler versin. Bir yoksula yardım ettiniz.

KAYMAKAM: Peki, peki. Ben böyle şeylerden hoşlanırım. Söyle bakayım dostum...

ANNA A.: Beni dinle Osip, efendin en çok hangi gözlerden hoşlanır?

MARİYA A.: Canım Osip, efendinin ne güzel, küçücük bir burnu var.

KAYMAKAM: Durun, bırakın canım! *(Osip'e)* Azizim, söyle bana bakayım, efendin en çok ne gibi şeylere dikkat eder? Yani yolda bulunduğu zaman en çok nelerden hoşlanır?

OSİP: Duruma göre. Her şey hoşuna gider. Ama en çok iyi karşılanmayı, güzel ziyafetler çekilmesini ister.

KAYMAKAM: Güzel ziyafetler mi?

OSİP: Evet, öyle. Ben onun uşağı olduğum halde, bana bile iyi bakılmasını ister. Vallahi böyle. Kimi zaman bir yere geldik mi: 'Osip, sana iyi yemek verdiler mi?' diye sorar. Ben de, 'hayır ekselâns,' derim. 'Ya... Osip' der, 'bu ev

## MÜFETTİŞ

sahibi fena bir adam. Dönüşümde bana hatırlat, der. Ben de o zaman kendi kendime *(Eliyle bir işaret yapar.)* Tanrı yardımcısı olsun, derim. Ben kimsenin fenalığını istemem.

KAYMAKAM: Güzel. Bak, beğendim. Açık konuşuyorsun. Sana demin çay parası vermiştim, bunu da al, pasta yer-sin.

OSİP: Teşekkür ederim, ekselans, neden zahmet buyuruyor-sunuz. *(Parayı cebine koyar.)* Sağlığınıza içerim.

ANNA A.: Sonra, beni gör de, ben de vereyim, Osip.

MARIYA A.: Osip, canım, efendini benim tarafımdan öp, ol-maz mı? *(İçeriki odadan Hlestakov'un hafif hafif öksürdüğü duyulur.)*

KAYMAKAM: Şşşş... *(Ayaklarının ucuna basarak yükselir. Bütün sahnedekiler yavaş konuşurlar.)* Sakın gürültü et-meyin. Haydi herkes odasına... bu kadar yeter.

ANNA A.: Haydi gidelim, Maşinka sana, konuğumuzda gör-düğüm bir şeyi söyleyeceğim. Bunu yalnız ikimiz konuşa-biliriz.

KAYMAKAM: Kim bilir neler konuşacaklar? *(Çıkarlar.)* İnsan gidip dinlemeye kalkışsa kulaklarını tıkamak zorun-da kalır. *(Osip'e dönerek.)* Ee... dostum...

## XI. SAHNE

*(Öncekiler, Derjimorda, Svistunov.)*

KAYMAKAM: Şşşş, ayıoğluayılar, çizmelerini vura vura yürüyorlar. Sanki arabadan kırk çeki odun boşaltıyorlar. Ulan, hangi deliğe girdiniz?

DERJİMORDA: Görevdeydim de...

KAYMAKAM: Şşşş... *(Ağzını kapar.)* Karga gibi bağırma. *(Onu taklit eder.)* 'Görevdeydim...' Hamamda mısın mü-barek... *(Osip'e)* Dostum, sen git de, efendine ne lazımsa hazırla. Kendi evin gibi davran. *(Osip gider.)* Siz de aşağı-

## ÜÇÜNCÜ PERDE

da, kapının önünde durun. Hiçbir yere kıvıldamayın. Yabancıları, hele tüccarları içeri bırakmayın. Onlardan biri eve girecek olursa vay halinize... Baktınız ki bir adam elinde bir dilekçeyle geliyor, hatta elinde dilekçe olmasa bile, aleyhimde dilekçe verecek bir adama benzetirseniz yakasından tutun ve şöyle *(Çizmesini kaldırır)* kuvvetli bir tekme yapıstırıp atın, gitsin anladınız mı? Şşşş... şşşş... *(Polislerin arkasından ayaklarının ucuna basarak çıkar.)*

## DÖRDÜNCÜ PERDE

### I. SAHNE

*(Kaymakamın evinde aynı oda.)*

*(Ammos Fiyodoroviç, Artemi Filippoviç, Posta Müdürü, Luka Lukıç, Dobçinski, Bobçinski, hepsi tören üniformalarıyla ayaklarının ucuna basarak girerler. Sahne alçak sesle geçer.)*

AMMOS F. *(hepsini yarım daire halinde sıralar):* Baylar, allahaşkıınıza çarçabuk daire olunuz, biraz daha düzenli duralım. Tanrı yardımcımız olsun... saraya gidiyor, senatoyu azarlıyor. Haydi, sıraya girin. Askeri düzende duralım. Muhakkak askeri düzende. Siz Piyotr İvanoviç, bu yana gelin. Siz de, Piyotr İvanoviç, orada durun. *(İki Piyotr İvanoviç ayaklarının ucunda koşarlar.)*

ARTEMİ F.: Siz ne dersiniz, Ammos Fiyodoroviç, bir şeyler yapmamız gerek, değil mi?

AMMOS F.: Ne gibi?

ARTEMİ F.: Canım, bilirsin ya...

AMMOS F.: Yani tıngır mı oynatalım?

ARTEMİ F.: Elbet, hiç fena olmaz.

## DÖRDÜNCÜ PERDE

AMMOS F.: Tehlikeli iş, Allah belasını versin. Ya kızarsa... devlet adamı bu. Acaba, sözgelişi bir heykelin dikilmesine yardım olmak üzere, soylularımız adına bir armağan diyecek versek nasıl olur?

POSTA MÜDÜRÜ: Ya da şöyle desek... posta ile para geldi, ama kime geldiği belli değil... filân...

ARTEMİ F.: Dikkatli olun, o da sizi başka bir yere posta etmesin. Beni dinleyin! İyi örgütlenmiş bir devlette bu işler böyle görülmez. Ne diye alayımız burada toplandık? Herkes onun huzuruna tek başına çıkmalı. Ve kaş göz arasında gereken işi görmeli... Böyle yapmalı. Bizim kulaklarımız bile bir şey duymasın. İşte iyi örgütlenmiş bir toplumda böyle yapılır. Eh, Ammos Fiyodoroviç, bu işe ilk olarak siz başlayın.

AMMOS F.: Hayır, siz başlayın daha iyi. Sayın konuğumuz, sizin kurumunuzda yemek yedi.

ARTEMİ F.: Yok canım, gençliğin eğiticisi sıfatıyla Luka Lukıç başlasa daha iyi olur.

LUKA LUKİÇ: Yapamam, baylar, yapamam. Açık söyleyeyim, ben gördüğüm terbiye gereği kendimden bir rütbe üstün biriyle konuşurken aklım başımdan gider, dilim tutulur. Hayır, baylar, rica ederim, bu işten beni bağışlayın, beni bağışlayın.

ARTEMİ F.: Vallahi, Ammos Fiyodoroviç, bu işi sizden başka kimse beceremez. Hem sizin her lafınız, sanki Çiçero'nun ağzından çıkmış gibi güçlüdür.

AMMOS F.: Alay etmeyi, canım. Ben nerede, Çiçero nerede. Bir kez, finolar, tazılar üstüne coşku ile konuştum diye...

HEPSİ BİRDEN *(ısrarla):* Hayır, siz yalnız köpekler üstüne değil, dünyanın yaradılışı üstüne de söz söylersiniz. Aman, Ammos Fiyodoroviç, ne olur, bizi bırakmayın. Bize babalık edin. Ayağına düştük, Ammos Fiyodoroviç.

AMMOS F.: Bırakın beni baylar, bırakın beni! *(Bu sırada Hlestakov'un odasından öksürmeler ve ayak sesleri duyulur.)*



## MÜFETTİŞ

*lur. Hepsi birden kapıya koşarlar. Orada toplanırlar, bir an önce çıkmak için birbirlerini iterler, alçak sesle bağırışlar işitilir.)*

**BOBÇINSKI'NIN SESİ:** Ah! Piyotr İvanoviç, Piyotr İvanoviç, ayağıma bastınız.

**ZEMLİYANIKA'NIN SESİ:** Yahu biraz açılın, sizde hiç merhamet yok mu? Ezildim, bittim. *(Bu aralık birkaç ses daha işitilir: "Ay... of." Sonra herkes dışarı fırlar. Sahne boş kalır.)*

## II. SAHNE

*(Hlestakov girer, gözleri uykudan şişmiştir.)*

**HLESTAKOV:** Adamakıllı uyumuşum. Bu herifçi oğulları, bu kadar çok şilteyi, yorganı nereden bulmuşlar? Amma da terlemişim. Dün akşam, yemeğime bir şey mi koydular, nedir? Başım, hâlâ zonkluyor. Görüyorum ki, burada insanın vakti hoş geçecek. Ben içtenliğe bayılırım. Doğrusu, bana hiçbir çıkar gütmenden açık kalple dostluk gösterilirse çok hoşuma gider. Kaymakamın kızı da hani hiç fena değil. Annesi de, hâlâ... vallahi, ne bileyim, burası hoşuma gidiyor.

## III. SAHNE

*(Hlestakov, Yargıç.)*

**AMMOS F. (girer ve durur, kendi kendine):** Tanrım, sen beni koru. Dizlerimin bağı çözülüyor. *(Yüksek sesle, esas duruşta, bir elinde şapka.)* Zatialinize, kendimi takdim etmekle şerefyyab olurum. Kaza yargıcı, Liapkin-Tiapkin.

**HLESTAKOV:** Buyurun, oturun. Demek bu kazanın yargıcısınız?

**AMMOS F.:** 1816'da, soylularca, üç yıl için seçildim, bugüne

## DÖRDÜNCÜ PERDE

değin bu görevdeyim.

**HLESTAKOV:** Nasıl, yargıçlık kazançlı bir iş midir?

**AMMOS F.:** Dokuz yıl içinde, üstlerimin uygun görmesiyle, dördüncü sınıf Vladimir nişanını kazandım. *(Kendi kendine)* Paralar avucumun içini yakıyor.

**HLESTAKOV:** Vladimir nişanı hoşuma gider. Oysa, sözgelişi üçüncü sınıf Anna nişanını hiç sevmem.

**AMMOS F. (kapalı elini yavaş yavaş uzatır, kendi kendine):** Aman Allahım, nerede oturduğumun farkında değilim. Altımda ateşler yanıyor.

**HLESTAKOV:** Avucunuzda ne var?

**AMMOS F. (kendini kaybeder ve elinden kâğıt paralar düşer):** Hiç, hiç, hiç...

**HLESTAKOV:** Ne demek hiç? Paralar düşüyor, görmüyor musunuz?

**AMMOS F. (bütün vücudu titreyerek):** Hiç de değil, asla! *(Kendi kendine)* Aman Allahım, işte mahkemenin yolunu tuttum. Beni götürmek için araba da geldi galiba.

**HLESTAKOV (paraları yerden alarak):** Para bunlar yahu.

**AMMOS F. (kendi kendine):** Her şey bitti. Mahvoldum, mahvoldum.

**HLESTAKOV:** Size bir şey söyleyeyim mi? Bu paraları, ödünç olarak bana verebilir misiniz?

**AMMOS F. (aceleyle):** Elbet, elbet, çok sevinirim. *(Kendi kendine)* Haydi biraz cesaret. Tanrım, beni kurtar.

**HLESTAKOV:** Biliyorsunuz, yolculuk. Su gibi para gidiyor. Köye döner dönmez, paranızı hemen yollarım.

**AMMOS F.:** Estağfurullah efendim, ne önemi var? Bana şeref vermiş oldunuz. Elbette, acizane, canla başla çalışarak üstlerimin teveccühünü kazanmaya... *(Kalkar, esas duruşta durur.)* Huzurunuzda daha fazla kalarak sizi rahatsız etmeyeyim efendim. Bir emriniz var mı beyefendi?

**HLESTAKOV:** Ne emri?

**AMMOS F.:** Yani, demek istiyorum ki, buranın mahkemesi için herhangi bir emriniz yok mu?

#### MÜFETTİŞ

HLESTAKOV: Ne gereği var, canım. Artık mahkeme ile bir işim kalmadı. Bir diyeceğim de yok. Çok teşekkür ederim.

(*Ammos F., selamlar vererek çıkar.*)

HLESTAKOV (*Ammos F. çıktıktan sonra kendi kendine*):  
Eh, yaşadık. Dünyalar bizim oldu. Bu yargıç iyi bir adam.

#### IV. SAHNE

(*Hlestakov, Posta Müdürü.*)

IVAN KUZMİÇ (*üniformala, askeri durumda, kılıcını tutarak girer*): Zatiâlinize, kendimi takdim etmekle şerefyaş olurum. Posta Müdürü Şpekin.

HLESTAKOV: Safa geldiniz, buyurun. Ben sohbeti severim. Oturunuz. Siz, daima burada otursunuz, değil mi?

IVAN KUZMİÇ: Evet, efendim.

HLESTAKOV: Doğrusu bu küçük şehir, çok hoşuma gidiyor. Pek kalabalık değil... ama ne çıkar, başkent değil ya. Zaten her şehir başkent olamaz ki. Öyle değil mi?

IVAN KUZMİÇ: Öyledir efendim!

HLESTAKOV: Kibarlık yalnız başkentte vardır, orada taşra aylarına rastlanmaz. Siz ne dersiniz, doğru değil mi?

IVAN KUZMİÇ: Şüphesiz efendim. (*Kendi kendine*) Hiç de mağrur bir adam değil. Her şey üstüne düşüncemi soruyor.

HLESTAKOV: Bununla birlikte, küçük bir şehirde bile mutlu yaşanabilir, değil mi?

IVAN KUZMİÇ: Şüphesiz, efendim.

HLESTAKOV: Yeter ki insan saygı görsün, candan sevilsin. Öyle değil mi?

IVAN KUZMİÇ: Tamamıyla doğru, efendim.

HLESTAKOV: Doğrusu, benimle bir düşüncede olmanızdan çok memnunum. Belki bana acayip bir adam derler ama...

#### DÖRDÜNCÜ PERDE

ne yapayım, benim karakterim böyle. (*Gözlerine bakarak kendi kenine*) Bu posta müdüründen borç istesem nasıl olur, acaba? (*Yüksek sesle*) Başıma gelenleri biliyor musunuz? Yolda beş parasız kalıverdim. Bana, üç yüz ruble borç verebilir misiniz?

IVAN KUZMİÇ: Elbette, efendim. Bu benim için ne büyük şeref. Buyurun, efendim. Size candan hizmet etmeye hazırım.

HLESTAKOV: Çok teşekkür ederim. Ben yolculuk sırasında kendimi hiçbir şeyden yoksun bırakmak istemem. Hem ne diye yoksun kalayım canım, öyle değil mi?

IVAN KUZMİÇ: Elbet efendim. (*Kalkar, esas duruşta durur, eliyle kılıcını tutar.*) Sizi daha fazla rahatsız etmeye yim... Posta idaresi için buyruklarınız var mı?

HLESTAKOV: Hayır, bir şey yok. (*Posta müdürü selamlar ve çıkar.*)

HLESTAKOV (*bir sigara yakar*): Galiba posta müdürü de çok iyi bir adam. İyilik etmekten pek hoşlanıyor. Severim böyle adamları.

#### V. SAHNE

(*Hlestakov, Luka Lukiç.*)

(*Luka Lukiç, arkadaşları tarafından itilerek içeri sokulur. Arkasından hemen yüksek sesle "Korkma canım" sözü işitilir.*)

LUKA LUKİÇ (*titreyerek esas duruş alır, kılıcını tutar*): Size kendimi takdim etmekle şerefyaş olurum. Milli Eğitim Müdürü Hlopov.

HLESTAKOV: Ya, buyurun. Oturun, oturun. Sigara içer misiniz? (*Sigara verir.*)

LUKA LUKİÇ (*kendi kendine, tereddüt içinde*): Hoppala... gel de çık işin içinden. Bu hiç hatırıma gelmemişti. Şimdi,

## MÜFETTİŞ

almalı mı, almamalı mı?

HLESTAKOV: Alın, alın canım. İyi bir sigara. Elbet Petersburg'dakiler gibi değil. Azizim, ben orada içtiğim sigaraların yüz tanesini yirmi beş rubleye alırım. İnsan o sigaraları içti mi, elleri mis gibi kokar. Buyurun, yakın sigaranızı. (Mumu uzatır. Luka Lukiç bütün vücudu titreyerek sigarasını yakmağa çalışır.) Hayır, o uçtan değil.

LUKA LUKİÇ (korkudan sigarayı düşürür, tükürür, ve elini silkerek kendi kendine): Allah belasını versin bu sıkılganlığın... kepeze oldum.

HLESTAKOV: Galiba sigara tiryakiliğiniz yok. Oysa ben sigaraya pek düşkünüm. Kadınlara karşı da öyleyim. Hiç kayıtsız kalamam. Ya siz? En çok hangi tiplerden hoşlanırsınız? Esmerlerden mi, sarışınlardan mı? (Luka Lukiç ne söyleyeceğini tamamiyle şaşırmış bir haldedir.)

HLESTAKOV: Haydi, canım. Açık söyleyin. Esmerleri mi, sarışınları mı?

LUKA LUKİÇ: Seçmek benim haddim mi efendim?

HLESTAKOV: Yo, kaçamaklı cevaplar istemem. Beğeninizi öğrenmek istiyorum.

LUKA LUKİÇ: Arz edeyim efendim... (Kendi kendine) Ne söyleyeceğimi kendim de bilmiyorum.

HLESTAKOV: Ya, demek söylemek istemiyorsunuz? Yüzde yüz bir esmer sizi yaktı. İtiraf edin. Yaktı değil mi? (Luka Lukiç susar.) A, a, bakın, bakın, kızardınız. Neden konuşmuyorsunuz?

LUKA LUKİÇ: Utanıyorum, ekse... (Kendi kendine) Başıma gelenler hep bu dilimin yüzünden.

HLESTAKOV: Utanıyor musunuz? Benden mi utanıyorsunuz? Gerçekten, benim gözlerimde, insanı utandıran bir şey vardır. Hele kadınların hiçbiri bakışlarına dayanamaz, bu yüzde yüzdür. Öyle değil mi?

LUKA LUKİÇ: Şüphesiz, efendim.

HLESTAKOV: Başıma geleni biliyor musunuz? Yolda beş parasız kaldım. Bana üç yüz ruble borç verebilir misiniz?

## DÖRDÜNCÜ PERDE

LUKA LUKİÇ (ceplerini karıştırarak kendi kendine): Eyvah, eğer yoksa, yandık. Buldum, buldum... (Çıkarır ve eli titreyerek parayı uzatır.)

HLESTAKOV: Çok teşekkür ederim.

LUKA LUKİÇ (esas duruş alır ve eliyle kılıcını tutarak): Sizi daha fazla rahatsız etmeyeyim.

HLESTAKOV: Güle güle.

LUKA LUKİÇ (hemen hemen koşarak fırlar ve kendi kendine): Eh, Tanrıya şükür. Belki de artık okulları gezmez. (Çıkar.)

## VI. SAHNE

(Hlestakov, Artemi Filippoviç.)

ARTEMİ F. (esas duruşta ve kılıcını tutarak): Zatialinize kendimi takdim etmekle şerefyaş olurum. Yoksullara Yardım Kurumları Müdürü Zemliyanika.

HLESTAKOV: Merhaba, buyurun, oturun.

ARTEMİ F.: Zatialinize, bizzat refakat ederek yönetimim altındaki kurumları gezdirmek şerefine nail olmuşum.

HLESTAKOV: Ha, evet. Hatırladım. Çok güzel bir yemek vermiştiniz.

ARTEMİ F.: Vatanıma hizmet etmekten büyük bir mutluluk duyarım.

HLESTAKOV: Açık söyleyeyim, bu benim bir zaafımdır; güzel yemeklere bayılırım. Durun bakayım, sizin boyunuz dün biraz daha kısa idi, değil mi?

ARTEMİ F.: Olabilir efendim, olabilir. (Biraz sustuktan sonra) Şunu söyleyebilirim ki efendim, görevden hiç yılmam, canla başla çalışıyorum. (Sandalyesini Hlestakov'a yaklaştırır ve alçak sesle) Oysa bakın, buranın Posta Müdürü hiç çalışmaz. Bütün işler yüzüstü bırakılmıştır. Posta paketleri, uzun zaman postanede kalır... Kendiniz de inceleyebilirsiniz ya. Biraz önce huzuruza çıkan yar-



## MÜFETTİŞ

giç da yalnız tavşan peşinde koşar. Mahkeme salonlarında köpek besler. O benim hem akrabam, hem dostum ama yurdumun çıkarı için söylemek zorundayım ki, tuttuğu yol hiç iyi değil. Burada irat sahiplerinden bir Dobçinski vardır. Kendisiyle görüşmek lütfunda bulunmuşsunuz. İşte bu Dobçinski, sokağa çıkar çıkmaz, yargıç eve damlar, karısıyla al takke ver külah... Yemin etmeye hazırım... isterseniz çocuklarına bir bakınız. Hiçbiri Dobçinski'ye benzemez. Hepsi, hatta, küçük kız bile hık demiş yargıcın burundan düşmüştür.

HLESTAKOV: Vay canına, bu hiç hatırıma gelmezdi.

ARTEMİ F.: Sonra buradaki Milli Eğitim Müdürü... Nasıl oluyor da hükümet bu adama böyle bir görevi veriyor, anlamıyorum. Jacobin'den beter.\* Gençlere öyle kötü düşünceler aşıyor ki, insanın söylemeye dili varmaz. Emrederseniz, bütün bunları bir kâğıda yazıp, takdim edeyim.

HLESTAKOV: Peki, yazın. Çok hoşuma gider. Bilir misiniz, ben sıkıldığım zaman böyle eğlenceli şeyleri okumaya bayılırım. Adınız neydi? Boyuna unutuyorum...

ARTEMİ F.: Zemliyanika.

HLESTAKOV: Ha, tamam, Zemliyanika. Peki, söyleyin bana, çocuklarınız var mı?

ARTEMİ F.: Elbet, hem de beş tane. İkiisi artık kocaman oldu.

HLESTAKOV: Ya... büyüdüler demek? Nasıl onlar... Şeyleri nedir?

ARTEMİ F.: Adlarını öğrenmek lütfunda bulunacaksınız galiba?

HLESTAKOV: Evet, adları ne?

ARTEMİ F.: Nikolay, İvan, Elizaveta, Mariya ve Peterputiya.

HLESTAKOV: Çok iyi, çok güzel.

ARTEMİ F.: Sizi daha fazla rahatsız edip kutsal göreviniz

(\*) 1789'da başlayan büyük Fransız Devriminde en aşırı devrimci gruba verilen ad.

## DÖRDÜNCÜ PERDE

için gerekli zamanınızı almak istemem. (Gitmek üzere selam verir.)

HLESTAKOV (beraber giderek): Rica ederim, ne münasebet. Sözleriniz çok tuhaf. Başka zaman yine beklerim... Bu gibi sohbetleri çok severim. (Geri döner, kapıyı açıp arkasından seslenir.) Bana baksanıza, adınızı da hep unutuyorum.

ARTEMİ F.: Artemi Filippoviç...

HLESTAKOV (kapının önünde): Rica ederim, Artemi Filippoviç, başıma tuhaf bir şey geldi. Yolda beş parasız kaldım. Üstünüzde, bana borç olarak verecek dört yüz rubleniz var mı?

ARTEMİ F.: Var efendim. (Çıkar.)

HLESTAKOV: Ne iyi tesadüf. Çok teşekkür ederim.

## VII. SAHNE

(Hlestakov, Bobçinski, Dobçinski.)

BOBÇİNSKİ: Zatiâlinize kendimi takdim etmekle şerefyaş olurum. Bu şehrin yerlilerinden İvanov oğlu Piyotr Bobçinski.

DOBÇİNSKİ: Eşraftan İvanov oğlu Piyotr Dobçinski.

HLESTAKOV: A, ben sizi daha evvel görmüştüm. Hani, düşün sizdiniz, değil mi? E, burnunuz nasıl oldu?

BOBÇİNSKİ: Tanrıya şükür kurudu, tamamıyla kurudu. Merak buyurmayınız.

HLESTAKOV: Kuruduğu çok iyi. Memnun oldum. (Birdenbire) Paranız var mı?

BOBÇİNSKİ: Para mı? Nasıl para?

HLESTAKOV: Borç canım, bin ruble kadar.

BOBÇİNSKİ: Vallahi bende o kadar yok. Sizde yok mu, Piyotr İvanoviç?

DOBÇİNSKİ: Benim de üstümde yok. Malumu alınız, ben paramı, yoksullara yardım sandığına yatırırım.

HLESTAKOV: Canım, bin olmasın da yüz olsun.

## MÜFETTİŞ

BOBÇINSKİ (*ceplerini karıştırarak*): Piyotr İvanoviç, sizde yüz ruble yok mu? Bende topu topu kırk ruble var.

DOBÇINSKİ (*çantasına bakarak*): Bende de topu topu yirmi beş ruble var.

BOBÇINSKİ: Piyotr İvanoviç, biraz daha iyi arayın, sağ cebinizde bir delik vardır. Paramız oradan astarın arkasına gitmesin.

DOBÇINSKİ: Vallahi orada da yok.

HLESTAKOV: Zararı yok canım... iş olsun diye istedim. Altmış beş ruble de olur. Aynı şey. (*Parayı alır.*)

DOBÇINSKİ: Efendim, çok nazik bir iş üstüne sizden bir ricada bulunabilir miyim?

HLESTAKOV: Ne gibi?

DOBÇINSKİ: Çok nazik bir iş üstüne. Büyük oğlum, ben evlenmeden önce dünyaya gelmiştir, ama gene benim çocuğumdur...

HLESTAKOV: Ya?

DOBÇINSKİ: Yani şöyle: Çocuğum, ben evli imişim gibi dünyaya geldi. Ebet bu iş için sonradan, gerekli resmi muameleleri yaptırdım. Şimdi, onun tamamen meşru oğlum olmasını istiyorum. O da benim gibi, Dobçinski adını taşıсын.

HLESTAKOV: Pekâlâ, öyle olsun. Olmayacak şey değil.

DOBÇINSKİ: Zatiâlinizi bu iş yüzünden rahatsız etmek istemezdim ama, çok yetenekli çocuktur, yazık olmasın diyorum. Kendisinden çok umutluyum. Birçok şiir ezberlemiştir. Eline bir bıçak geçti mi, hemen küçük arabalar yapar. Hokkabaz gibi maharetlidir. Piyotr İvanoviç de bilir ya...

BOBÇINSKİ: Evet, çok yetenekli.

HLESTAKOV: Peki, ben o işle meşgul olurum. Gerekenlerle konuşurum. Umarım ki olur. Ne gerekirse yapılacaktır. Evet... evet... (*Bobçinski'ye dönerek.*) Sizin söyleyecek bir şeyiniz yok mu?

BOBÇINSKİ: Var efendim, olmaz mı? Çok küçük bir ricada bulunacağım.

HLESTAKOV: Nedir? Ne gibi?

## DÖRDÜNCÜ PERDE

BOBÇINSKİ: — Sizden çok rica ederim, Petersburg'a döndüğünüz zaman büyüklerimize, senatörlere, amirallere, 'işte ekselansım... veya generalim, Piyotr İvanoviç Bobçinski falanca kentte oturur,' bu kadar söyleyin, yeter. 'Piyotr İvanoviç Bobçinski şu kentte oturuyor.'

HLESTAKOV: Pekâlâ.

BOBÇINSKİ: Eğer fırsat çıkar da çar hazretleriyle konuşsanız, lütfen deyin ki: 'Haşmetmeap; Piyotr İvanoviç Bobçinski falanca kentte oturuyor.'

HLESTAKOV: Hayhay, olur.

BOBÇINSKİ: Sizi fazla meşgul ettiğimizden dolayı kusurumuzun bağışlanmasını rica ederiz.

DOBÇINSKİ: Sizi fazla meşgul ettiğimizden dolayı kusurumuzun bağışlanmasını rica ederiz.

HLESTAKOV: Estağfurullah, önemi yok. Çok memnun oldum. (*Onları selametler.*)

## VIII. SAHNE

(*Hlestakov, yalnız.*)

HLESTAKOV: Burada, amma da çok memur var. Anlaşılan beni bir devlet adamı sandılar. Gerçekten dün akşam onların gözlerini adamakıllı boyadım. Ne de ahmak herifler. Burada olanı biteni Petersburg'a, Triapiçkin'e bir yazayım. Gazetelere fıkralar yazar o. Bari bunlarla bir iyi alay etsin. Hey Osip, bana kalâm-kâğıt getir. (*Osip kapıyı aralar ve "şimdi" der.*) Doğrusu bir adam Triapiçkin'in ağzına düştü mü, yandı demektir. Alay lazım ona, babasını bile tefe koyar. Üstelik paraya da bayılır. Ama ne de olsa, buradaki memurlar iyi insanlar. Borç verdiler bana. Bu onların iyi yanı. Bir bakayım, kaç para toplamışım. Şu yargıçtan, üç yüz; bu da posta müdüründen, üç yüz, altı yüz, yedi yüz, sekiz yüz... of, bu para da ne kadar yağlanmış. Sekiz yüz, dokuz yüz, o... Bini geçiyor. Ey yüzbaşı,

## MUFETTİS

şimdi bir elime geçecek olursan, bakalım bu sefer kim kimi yutacak?

## IX. SAHNE

(Hlestakov, Osip, elinde kalem kâğıtla girer.)

HLESTAKOV: Hey, aptal herif, görüyor musun? Bana nasıl davranıyorlar, nasıl ikram ediyorlar bana? (Mektubunu yazmaya başlar.)

OSİP: Evet... Tanrıya şüktür. Yalnız size bir şey söyleyeyim mi İvan Aleksandroviç?

HLESTAKOV: Ne söyleyeceksin?

OSİP: Buradan gidin. Vallahi artık zamanı geldi.

HLESTAKOV (yazarak): Amma da saçma, ne diye gideyim?

OSİP: Öyle işte. Allah razı olsun, iki gün yaşadık, eh, artık yeter. Ne diye onlarla uzun uzun düşün kalkalım, boş verin onlara artık. Bir bakarsın durum değişebilir. Başka biri çıkabilir. Vallahi, sözümü dinleyin İvan Aleksandroviç. Buranın atları da yaman. Öyle bir sürüp gideriz ki...

HLESTAKOV (yazarak): Hayır, ben biraz daha keyif sürmek istiyorum burada. Yarın gideriz.

OSİP: Ne diye yarına bırakalım efendim? Yapmayın, gelin, gidelim, İvan Aleksandroviç. Burada çok ikram görüyorsunuz ama, yine bir an önce gitmek daha iyi. Sizi anlaşılan başka biri sanıyorlar. Bu kadar geç kaldığınız için babanız da kızmıştır. Vallahi, rüzgâr gibi uçup giderdik. O kadar da güzel atlar verirler ki...

HLESTAKOV (yazarak): Peki, peki. Yalnız sen ondan önce şu mektubu postaneye götür. Sonra da arabayı bul. Fakat dikkat et, atlar iyi olsun. Arabacılara söyle, birer ruble bahşiş veririm. Beni askeri göreve giden biri imişim gibi hızlı götürsünler. Şarkı da söylesinler. (Mektubuna devam eder.) Vallahi, Triapiçkin gülmekten kırılacak...

OSİP: Efendim, mektubu buradan biriyle göndereyim. Ben de

## DÖRDÜNCÜ PERDE

vakit kaybetmeden, hemen eşyaları toplamaya başlayayım.

HLESTAKOV (yazarak): Pekâlâ, yalnız buraya bir mum getir.

OSİP (çıkarak ve sahnenin arkasında konuşur): Hey, bana bak, arkadaş! Şu mektubu postaya götür. Posta müdürüne söyle de, para almasın. Azizim sonra söyle de, beyefendi için hemen güzel bir troyka, bir posta troykası hazırlasınlar. Araba parasını beyefendi vermeyecek, maliyeden alacaksm, dersin. Bu işler çabucak olup bitsin, Yoksa beyefendi kızar. Dur gitme, mektup daha hazır değil.

HLESTAKOV (yazmaya devam ederek): Şimdi nerede oturduğumu bilsem? Postane caddesinde mi, yoksa Gorohove sokağında mı? O da ev kirasını vermemek için sık sık apartman değiştirmeyi sever ya. Ne ise, postane caddesi diyelim. Belki oradadır. (Mektubu katlar, üzerini yazar. Osip mum getirir. Hlestakov mühürler. Bu sırada Derjımorda'nın sesi işitilir. "Hey, sakallı, nereye dalıyorsun. Yasak dedik a!")

HLESTAKOV (mektubu Osip'e verir): Haydi, al götür.

TÜCCARLARIN SESLERİ: Bırakın, girelim yahu, siz bize engel olamazsınız. Biz iş için geliyoruz.

DERJİMORDA'NIN SESİ: Defol oradan, kabul etmiyor, uykuda. (Gürültü artar.)

HLESTAKOV: Ne var, ne oluyor Osip? Git bak bakalım, nedir bu gürültü?

OSİP (pencereden bakarak): Bir sürü tüccar gelmiş, içeri girmek istiyorlar, polis bırakmıyor. Ellerinde kâğıtlar var. İlle de sizi görmek istiyorlar...

HLESTAKOV (pencereye yaklaşarak): Ne istiyorsunuz, dostlarım.

TÜCCARLARIN SESLERİ: Lütfunuza sığınmaya geldik. Haşmetmeap, emir buyurunuz da dilekçelerimizi getirsinler.



## MÜFETTİŞ

HLESTAKOV: Bırakın girsinler. Osip, söyle onlara; müsaade ediyorum, gelsinler. *(Osip gider, Hlestakov pencereden dilekçeleri alır. Bir tanesini açar, okur.)* Tüccar Abdulin'den, haşmetli, devletli, maliye paşasına. Vay canına! Bu ne biçim rütbe?

## X. SAHNE

*(Hlestakov, Tüccarlar.)*

*(Ellerinde şarap damacaneları ve kelle şekerlerle girerler.)*

HLESTAKOV: Ne istiyorsunuz dostlarım?

TÜCCARLAR: Merhametinizi dilemeye geldik.

HLESTAKOV: Derdiniz nedir?

TÜCCARLAR: Bizi kurtarın, efendimiz. Durduk yerde eziyet ediyorlar bize.

HLESTAKOV: Kim bunu yapıyor?

TÜCCARLARDAN BİRİ: Hep buranın kaymakamı. Efendimiz, şimdiye kadar hiç böyle kaymakam görülmemiştir. Öyle hakaretler, öyle eziyetler ediyor ki, anlatılmaz. Evlerimizi kışlaya döndürdü. Boyuna askerleri getirir, yerleştirir. Kendimizi asmaktan başka kurtuluş çaresi kalmadı. Aklına eseni yapıyor, hiç yoktan birinin sakalından tutar: 'Ah seni Tatar, seni..' der. Vallahi böyle. Eğer ona karşı saygıda kusur etseydik, haydi ne ise. Oysa biz gereken her şeyi yapıyoruz... Karısının, kızının giyimine, kuşamına gelince buna elbet bir diyeceğimiz yok. Ama ne yapsak gözü doymuyor. Dükkâna gelir, eline geçeni alır, gider. Bir top kumaş görür, 'Dostum bu ne güzel kumaş, bizim eve yollayiver,' der. Biz de yolluyoruz, yolluyoruz ama, bir topta en az elli arşın kumaş var.

HLESTAKOV: Ya! Vay düzenbaz vay...

TÜCCARLARDAN BİRİ: Vallahi öyle. Böyle kaymakam görülmüş, işitilmiş değildir. Kendisini uzaktan gördük

## DÖRDÜNCÜ PERDE

mü, dükkânın içinde ne var, ne yok saklamaya başlarız. Yalnız ince, değerli şeyleri değil, en adi, en kötü malı bile almak ister. Sözgelisi yedi yıldan beri bir fiçinin içinde dura dura kaskatı kesilmiş, bizim çırağın bile ağzına koymaya yanaşmadığı kuru erikleri cebine doldurur. İsim günü Anton günüdür. Biz de o gün ona gereken şeyleri alır, götürürüz. Ama bunlar yetmez ki ona... 'Aziz Onufriya günü de isim günüdür,' der. Ne yaparsınız? Onufriya gününde de armağan göndeririz.

HLESTAKOV: Yahu, bu herif düpedüz haydut öyleyse.

TÜCCARLARDAN BİRİ: Öyle ya, öyle ya, hele birisi ağzını açmaya kalkışsın... hemen evine bir tabur askeri yerleştirir. Eğer karşı gelinirse, kapıları kapatır, der ki, 'Sana,' der, 'dayak attırmam, işkence de yaptırmam,' der... 'bunları kanun yasaklamış. Sana, yalnız dostum, biraz,' der, 'tuzlu balık yedireceğim.'

HLESTAKOV: Vay namussuz vay. Onu Sibirya'ya sürmeli.

TÜCCARLAR: Nereye sürmek lütfunda bulunursanız bulunun. Bizden uzak olsun da. Efendimiz, şu armağanlarımızı reddetmeyiniz. Size şarapla şeker getirdik.

HLESTAKOV: Hayır olmaz. Ben hiçbir zaman rüşvet yemem. Ama bana ödünç olarak üç yüz ruble vererseniz, o başka... ödünç olarak alırım.

TÜCCARLAR: Hayhay, efendimiz. *(Paraları çıkarırlar.)* Hem neden üç yüz olsun? Beş yüz versek, daha iyi değil mi? Siz yalnız bizi kurtarın da.

HLESTAKOV: Madem ödünç olarak veriyorsunuz, itiraz etmem, alırım.

TÜCCARLAR *(parayı gümüş bir tepsi içinde uzatırlar)*: Tepsiyi de lütfen kabul etmenizi rica ederiz, efendimiz.

HLESTAKOV: Pekâlâ, hadi, tepsiyi de alayım.

TÜCCARLAR *(selam vererek)*: Bari şekerleri de birlikte almanız...

HLESTAKOV: Yo!... Ben rüşvet almam.

OSİP: Aman, beyefendi, niçin almıyorsunuz? Alın! Yolda her

## MÜFETTİŞ

şey lazım olur. (*Tüccarlara*) Kelle şekerlerle şarapları bırakın, kalsın. Her şey lazım olur. Hepsi bir şeye yarar. Bu ne? İp mi? Onu da verin, yolda lazım olur. Arabanın bir yeri kırılır, yahut başka bir şey olur da, bağlamak gerekir.

TÜCCARLAR: Aman efendimiz, artık lütuflarınızı esirgemyiniz. Siz de bize yardım etmezseniz, artık şapa oturduk demektir. Kendimizi asmaktan başka çaremiz kalmayacak.

HLESTAKOV: Yüzde yüz yapacağım, yüzde yüz... elimden geleni yapacağım. (*Tüccarlar çıkarlar.*)

BİR KADIN SESİ: Hayır, sen benim içeri girmeme engel olamazsın. Seni, şikâyet edeceğim ona... Öyle itme, cammı acıtıyorsun.

HLESTAKOV: Kim var orada? (*Pencereye yaklaşır.*) Ne istiyorsun hanımcığım?

İKİ KADIN SESİ: Sen bizim babamızsın. Bize acı. Emret de, efendimiz, huzurunuzda gelelim.

HLESTAKOV (*pencereden*): Bırakın gelsinler.

## XI. SAHNE

(*Hlestakov, Bir Çilingir Karısı, Bir Gedikli Karısı.*)

ÇİLİNGİRİN KARISI (*ayaklarına kapanarak*): Merhamet...

GEDİKLİNİN KARISI: Merhamet...

HLESTAKOV: Yahu, siz kimsiniz?

GEDİKLİNİN KARISI: Bendeniz, gedikli İvanov'un karısıyım.

ÇİLİNGİRİN KARISI: Bendeniz de buralı bir çilingirin karısıyım, efendimiz, adım, Pevroniya Petrovna Poşliopkina.

HLESTAKOV: Dur, teker teker konuşun. Sen söyle, ne istiyorsun?

ÇİLİNGİRİN KARISI: Merhametinizi dilemeye geldim. Kaymakamdan şikâyetçiyim. Allah onu kahretsin. O düzenbazın da, çocuklarının da, amcalarının, teyzelerinin, soyunun sopunun Allah belasını versin.

## DÖRDÜNCÜ PERDE

HLESTAKOV: Ne var, ne olmuş?

ÇİLİNGİRİN KARISI: Kocamın saçlarını kazıtıp askere yazdırdı. Oysa daha sıra bize gelmemiştii. Zaten kanun da buna müsaade etmiyor. Evli adam...

HLESTAKOV: Bunu nasıl yapar?

ÇİLİNGİRİN KARISI: Öyle bir yapar ki düzenbaz. İnşallah bu dünyada da, öbür dünyada da rahat yüzü görmez. Cezasını bulur. Teyzesi varsa, inşallah onun da Tanrı cezasını versin. Eğer babası dünyada ise, o namussuz da yerin dibine batsın. Sıra terzinin oğlunda idi. Zaten sarhoşun biri. Ama onlar kendisine öteberi verdikleri için kaymakam, tüccar karısı Panteleyevna'nın oğluna musallat oldu. Fakat Panteleyevna, herifin karısına üç parça patiska gönderince, bize yüklendi. 'Sana koca ne gerek?' dedi, 'işine yaradığı yok ki...' Kocam benim işime yarar mı, yaramaz mı, bunu ben bilirim. Ahlaksız herif, bu benim bileceğim iş. 'Senin kocan, hırsızın biri!' dedi. 'Şimdiye kadar hırsızlık yapmadı ise, bundan bir şey belli olmaz,' dedi. 'Şimdi den sonra yapar. Nasıl olsa önümüzdeki yıl askere alacaklar.' dedi. Şimdi ben kocasız ne yaparım, düzenbaz herif? Ben âciz bir kadıyım. Soyun sopun rahat yüzü görmesin inşallah. Kaynanası varsa, kaynanası da...

HLESTAKOV: Pekâlâ, pekâlâ... (*İhtiyarı geçirir.*) Senin derdin ne?

ÇİLİNGİRİN KARISI (*giderken*): Unutmayın efendimiz, merhamet edin.

GEDİKLİNİN KARISI: Kaymakamı şikâyete geldim.

HLESTAKOV: Niçin? Ama kısa kes.

GEDİKLİNİN KARISI: Niçin olacak? Bana dayak attırdı, efendimiz.

HLESTAKOV: Yok canım!

GEDİKLİNİN KARISI: Bir yanlışlık yüzünden, efendimiz. Kocakarılar pazarda kavga çıkardılar, neden sonra polisler geldi, beni tuttular, öyle bir dövdüler ki iki gün oturdum.

## MUFETTİŞ

HLESTAKOV: Peki, şimdi ne yapalım?

GEDİKLİNİN KARISI: Elbet şimdi yapılacak bir şey yok.

Ama hiç olmazsa bu işi yanlış yere yaptırdığı için ceza olarak bana bir parça para versin. Ben böyle bir fırsatı ne diye kaçırayım? Para şimdi benim çok işime yarar.

HLESTAKOV: Pekâlâ, pekâlâ... haydi, artık gidin, ben yoluna korum bu işi. *(Pencereden bir sürü el görülür. Her birinde kâğıtlar vardır.)* Daha başkaları da mı geldi? *(Pence-reye gider.)* İstemem, istemem. Olmaz, olmaz. *(Uzaklaşa-rak)* Sıkıldım vallahi. Kimseyi içeri bırakma Osip.

OSİP *(pencereden bağırır)*: Gidin, gidin, vakit geçti. Yarın gelin. *(Kapı açılır, içeriye kaba bir paltoya sarınmış, saç sakalı uzamış, dudağı şişmiş, çenesi sarılmış biri girer. Onun arkasından da birkaç kişi daha görünür.)*

OSİP: Çık dışarı, çık. Ne diye giriyorsun? *(Elleriyle ilk girenin karnından iter ve kapıyı arkasından kapayarak onunla beraber dışarı çıkar.)*

## XII. SAHNE

*(Hlestakov, Mariya Antonovna.)*

MARIYA A.: Ah!...

HLESTAKOV: Niçin bu kadar korktunuz hanımefendi?

MARIYA A.: Hayır, korkmadım.

HLESTAKOV *(kırtarak)*: Hanımefendi, hoşuma giden şey, beni öyle bir adam sandınız ki... Öğrenebilir miyim, nereye gitmek niyetindeydiniz?

MARIYA A.: Hayır, hiçbir yere gitmiyordum.

HLESTAKOV: Peki, hiçbir yere gitmemenizin sebebi nedir?

MARIYA A.: Annem burada sanmıştım da...

HLESTAKOV: Canım, şimdi onu bırakın... Ben, sizin ne diye bir yere gitmediğinizi öğrenmek istiyorum.

MARIYA A.: Sizi rahatsız ettim. Önemli işlerle meşguldünüz.

## DÖRDÜNCÜ PERDE

HLESTAKOV *(kırtarak)*: Fakat sizin gözleriniz, o önemli işlerden çok daha güzel... Siz mi beni rahatsız edeceksiniz? Yo, olamaz. Tersine, yanımda bulunmakla bana zevk veriyorsunuz.

MARIYA A.: Petersburg ağzı bu.

HLESTAKOV: Sizin gibi olağanüstü bir insanın karşısında başka nasıl konuşulur? Bir iskemleye oturmanızı rica etmek bahtiyarlığına kavuşmama müsaade eder misiniz? Fakat size iskemle değil, bir taht lazım.

MARIYA A.: Bilmem ki, otursam mı? Gitmem lazım. *(Oturur.)*

HLESTAKOV: Ne güzel eşarbiniz var!

MARIYA A.: Alay ediyorsunuz efendim. Taşrahılarla alay ediyorsunuz...

HLESTAKOV: Ah! Hanımefendi, ben eşarbinizin yerinde olmayı, şu güzel boynunuza dolanmayı ne kadar isterdim.

MARIYA A.: Ne demek istediğinizi hiç anlamıyorum. Eşarptan falan söz açıyorsunuz... Bugün hava bir tuhaf!

HLESTAKOV: Fakat, hanımefendi, sizin dudaklarınız bütün havalardan daha güzeldir.

MARIYA A.: Çok garip şeyler söylüyorsunuz. Sizden rica ederim, bir anı olarak, defterime birkaç şiir yazsanız daha iyi. Elbette siz çok şiir bilirsiniz.

HLESTAKOV: Hanımefendi, sizin için ne isterseniz yaparım. Söyleyin, nasıl bir şiir istiyorsunuz.

MARIYA A.: Nasıl olursa olsun. Yalnız biraz güzel ve yeni olsun.

HLESTAKOV: Şiir istediniz ha? Peki. O kadar çok şiir bilirim ki...

MARIYA A.: Hangi şiirleri yazacağınızı lütfen söyler misiniz?

HLESTAKOV: Ne diye söyleyeyim? Biliyorum ya, yeter.

MARIYA A.: Ben şiiri çok severim de...

HLESTAKOV: Kafam şiirlerle dolu. Örneğin belki de size şunu yazabilirim:



## MUFETTİŞ

*Sen ki sonu gelmeyen ıstıraplar içinde  
Kabahati Tanrıya buluyorsun ey insan.*

Daha başka şiirler de var, ama şimdi hatırlayamıyorum. Zaten bütün bunlar boş şeyler... Gözlerinizin, içimde yarattığı aşktan söz edersem daha iyi olmaz mı? *(Sandalyesini yaklaşırtır.)*

MARIYA A.: Aşk mı dediniz? Ben aşkı bilmem... Şimdiye kadar aşkın ne olduğunu öğrenmedim. *(Sandalyesini uzaklaştırır.)*

HLESTAKOV: Sandalyenizi niçin uzaklaştırıyorsunuz? Birbirimize yakın otursak daha iyi olmaz mı?

MARIYA A. *(uzaklaşır)*: Niçin yakın oturalım? Uzakta oturmak, olmaz mı?

HLESTAKOV *(yaklaşır)*: Niçin uzak oturalım, yakın otursak olmaz mı?

MARIYA A. *(uzaklaşır)*: Peki ama, neden?

HLESTAKOV *(yaklaşarak)*: Size, yakın oturuyormuşuz gibi görünüyor. Diyelim ki uzaktayız. Ah, sizi kollarımın arasına alabilsem, ne kadar mutlu olurum hanımefendi.

MARIYA A. *(pencereden bakarak)*: A, gördünüz mü? Bir şey uçtu. Saksagan mı, yoksa başka bir kuş mu?

HLESTAKOV *(omuzundan öper ve pencereden bakar)*: Saksagan...

MARIYA A. *(kızarak ayağa kalkar)*: A, ileri gidiyorsunuz? Bu kadar fazla. Adeta küstahlık...

HLESTAKOV *(onu tutarak)*: Affedersiniz, hanımefendi. Bana bunu yaptıran aşktır. Aşk...

MARIYA A.: Siz beni bir taşra kızı sayıyorsunuz. *(Çıkmak ister.)*

HLESTAKOV *(onu tutmaya devam ederek)*: Size bunu aşk yüzünden yaptığımı söylüyorum. Vallahi aşk yüzünden... Şöyle şakadan yaptım, Mariya Antonovna, kızmayın. Önünüzde diz çökerek, bağışlanmamı dilemeye hazırım.

## DÖRDÜNCÜ PERDE

*(Diz çöker.)* Bağışlayın, bağışlayın. İşte dizlerinize kapandığımı görüyorsunuz.

## XIII. SAHNE

*(Öncekiler, Anna Andreyevna.)*

ANNA A. *(Hlestakov'u diz çökmüş durumda görerek)*: Aman, neler görüyorum...

HLESTAKOV *(ayağa kalkarak)*: Hay Allah belasını versin.

ANNA A. *(kızına)*: Bu da ne demek? Küçük hanım, ne biçim iş bu?...

MARIYA A.: Vallahi anneciğim...

ANNA A.: Çekil buradan. Duymuyor musun, haydi çekil. Gözüme görüneyim deme. *(Mariya Antonovna ağlayarak gider.)* Affedersiniz, birdenbire o kadar şaşırdım ki...

HLESTAKOV *(kendi kendine)*: Mis gibi kadın. Hiç fena değil. *(Diz çöker.)* Hanımefendi, görmüyor musunuz, aşktan yanıp tutuşuyorum.

ANNA A.: Ne? Dizlerime mi kapandınız? Ah... kalkınız, kalkınız... Yer pek temiz değil.

HLESTAKOV: Hayır, kalkmam... kalkmam... kaderim nedir, bilmek istiyorum? Yaşamak mı, ölmek mi?

ANNA A.: Fakat, müsaade edin, sözlerinizi pek anlayamıyorum. Yanılmıyorsam, kızım için ilanı aşk ediyorsunuz, değil mi?

HLESTAKOV: Hayır, ben kızıma değil, size âşığım. Hayatım pamuk ipliğine bağlı. Eğer benim sonsuz aşkıma kabul etmeyecek olursanız, ben artık bu dünyada yaşayamam. Kalbim yanarak yalvarıyorum, evlenelim.

ANNA A.: Fakat... müsaade buyurun... bir şey söyleyeyim. Ben bir parça evli bir kadın sayılırım.

HLESTAKOV: Bundan ne çıkar? Aşkta böyle şeye bakılmaz.

#### MUFETTİŞ

Karamzin'in dediği gibi: 'Yasalar mahkûm ediyor.'\* Biz de ormanlara gideriz. Haydi, reddetmeyin, reddetmeyin...

#### XIV. SAHNE

(Öncekiler, Mariya Antonovna koşarak girer.)

MARIYA A.: Anneciğim, babacığım dedi ki siz... (Hlestakov'u diz çökmüş görünce bağırır.) Aman neler görüyorum...

ANNA A.: Ne o? Ne var? Ne oluyor? Bu ne düşüncesizlik. Yangın mı var, ne oluyor? Bunda şaşılacak ne var? Aklına yine neler geldi? Sanki üç yaşında bebekcik. Hiç on sekiz yaşında bir kıza benzemiyorsun, hiç benzemiyorsun. Ne zaman uslu, akıllı olacaksın? Ne vakit terbiyeli bir genç kız gibi davranacaksın? İyi muamele etmeyi, ağırbaşlı davranmayı, ne zaman öğreneceksin?

MARIYA A. (göz yaşları arasında): Vallahi anneciğim, bilmiyordum...

ANNA A.: Başında kavak yelleri esiyor; Liapkin-Tiapkin'in kızlarını mı örnek alıyorsun? Onlara ne bakıyorsun! Sen onlara bakma! Önünde başka örnekler var. Onları örnek tutacağına beni örnek tut.

HLESTAKOV (genç kızın elini tutarak): Anna Andreyevna, mutluluğumuza engel olmayın. Aşkımda bu kadar bağlılık gösterdim. Şimdi artık hayır duanızı alayım.

ANNA A. (hayretle): Demek ona âşıktınız?

HLESTAKOV: Kararınızı verin, ya hayat, ya ölüm...

ANNA A.: Bak aptal, görmüyor musun, senin için, senin gibi bir sersem için konduğumuz diz çökmek lütfunda bulundular. Sen de deli gibi birdenbire içeri girdin. Vallahi, sırf bu yüzden reddetsem yeridir. Sen bu mutluluğa layık değilsin.

(\*) Karamzin, Nikolay Mihayloviç (1766-1826) ünlü Rus tarihçisi ve yazarı.

#### DÖRDÜNCÜ PERDE

MARIYA A.: Anneciğim, bir daha yapmam, vallahi, bir daha yapmam...

#### XV. SAHNE

(Öncekiler, Kaymakam.)

KAYMAKAM (nefes nefese): Ekselans... kıymayın bana, kıymayın bana!

HLESTAKOV: Ne var, ne oldunuz?

KAYMAKAM: Tüccarlar, bendenizi zatı devletinize şikâyet etmişler. Namusum üzerine yemin ederim ki, söylediklerinin yarısı bile doğru değil. Asıl onlar halkı aldatıyorlar. Gediklinin karısı yalan söylemiş... vallahi ben onu dövdürmedim, yalan, vallahi yalan, kendi kendisini dövdü.

HLESTAKOV: Birakın canım, şu gediklinin karısını, şimdi sırası değil.

KAYMAKAM: İnanmayın, hiçbirine inanmayın! Onlar öyle yalancıdır ki, şu kadar bir çocuğu bile inandıramazlar. Bütün kent onları yalancı diye tanımıştır. Yaptıkları düzen-bazlıkları bir bilerseniz; dünya bugüne değin böyle düzen-bazlar görmemiştir.

ANNA A.: İvan Aleksandroviç'in bize bahsettikleri şerefi biliyor musunuz? Kızımızla evlenmek istiyorlar.

KAYMAKAM: Ne? Ne? Bizimki aklını oynattı galiba. (Hlestakov'a) Kusura bakmayınız ekselans, bir tahtası noksanıdır. Anası da böyle idi.

HLESTAKOV: Evet... gerçekten kızınızla evlenmek istiyorum. Deli gibi seviyorum.

KAYMAKAM: Bir türlü inanamıyorum, ekselans...

ANNA A.: Bunun inanamıyorum falan var mı? Söylüyorlar işte, duymuyor musun?

HLESTAKOV: Alay ettiğimi sanmayın. Bu aşk beni deli edebilir.

KAYMAKAM: Bir türlü inanacağım gelmiyor. Ben böyle bir

## MÜFETTİŞ

şerefe layık değilim.

HLESTAKOV: Evet. Mariya Antonovna'yı bana vermeye razı olmazsanız, ne yapacağımı görürsünüz.

KAYMAKAM: İnanamıyorum vesselam. Bizimle şaka ediyorsunuz galiba ekselans?

ANNA A.: Amma da odun kafalısın. Beyefendi sana söylüyorlar ya.

KAYMAKAM: İnanamıyorum.

HLESTAKOV: Haydi, razı olun. Ben gözüpek bir adamım. Her şeyi yapabilirim. Eğer kendimi vurursam, mahkemelerde sürünürsünüz.

KAYMAKAM: Aman Yarabbi... bu işte benim hiçbir suçum yok ki, ne bir şeye karıştım, ne de karışmayı geçirdim aklımdan. Hiddet buyurmayınız efendim, zatıalınız, dilediğiniz gibi yapın. Doğrusu kafam karmakarışık oldu! Ne yaptığımı, kendim de bilmiyorum! Sersemleyiverdim birdenbire, hiç başıma gelmemiştii böyle şey.

ANNA A.: Haydi, hayır duası etsene... (*Hlestakov ile Mariya Antonovna yaklaşırlar.*)

KAYMAKAM: Allah sizi mutlu kılsın. Benim hiç bir suçum yok. (*Hlestakov ile Mariya Antonovna öpüşürler, kaymakam onlara bakarak*) Vay canına. Doğru yahu! (*Gözlerini ovuşturarak*) Aman Yarabbi, öpüşüyorlar, öpüşüyorlar yahu, tıpkı nişanlılar gibi. (*Birdenbire sevincinden bağırmaya ve sıçramaya başlar.*) Haydi Anton, haydi Anton, haydi kaymakam. Yaşadık!...

## XVI. SAHNE

(*Öncekiler, Osip.*)

OSİP: Araba hazır efendim.

HLESTAKOV: Peki, şimdi geliyorum.

KAYMAKAM: Nasıl? Gidiyor musunuz?

HLESTAKOV: Evet, gidiyorum.

## DÖRDÜNCÜ PERDE

KAYMAKAM: Fakat... yani... nasıl olur? Siz kendiniz, biraz önce evlenmekten söz ediyordunuz.

HLESTAKOV: Evet, gidiyorum ama... bir an için... bir gün için... amcama gidiyorum. Zengin bir ihtiyar... yarın denerim.

KAYMAKAM: Kalmanız için ısrar etmiyoruz. Sağ salim dñnersiniz inşallah.

HLESTAKOV: Elbet, elbet, hemen dñneceğim. Allahaismarladık sevgilim. İçimden geçenleri anlatacak durumda değilim. Allahaismarladık ruhum. (*Kızın elini öper.*)

KAYMAKAM: Yol için bir şeye ihtiyacınız var mı? Paraya ihtiyacınız olsa gerek.

HLESTAKOV: Yok, hayır, (*Düşünür*) eh... eh... fena olmaz.

KAYMAKAM: Ne kadar lazım efendim?

HLESTAKOV: Daha önce sizden iki yüz almıştım... pardon, dört yüz... yanılmanızdan yararlanmak istemem. Dört yüz daha verin, sekiz yüz olsun.

KAYMAKAM: Derhal. (*Çantasından parayı çıkarır.*) Sanki özenle seçilmiş gibi, paralar da gıcır gıcır...

HLESTAKOV: Evet, gerçekten öyle... (*Paraları alır ve bakar.*) Yeni para uğur getirir, derler.

KAYMAKAM: Evet, öyledir efendim.

HLESTAKOV: Allahaismarladık Anton Antonoviç! Gösterdiğiniz konukseverlikten dolayı size çok teşekkür ederim. Bütün içtenliğimle söylüyorum; hiçbir yerde böylesine iyi karşılanmadım. Allahaismarladık Anna Andreyevna! Allahaismarladık hayatım, Mariya Antonovna. (*Çıkarlar.*)

HLESTAKOV'UN SESİ (*sahnenin arkasından*): Allahaismarladık ruhumun meleği, Mariya Antonovna.

KAYMAKAM'IN SESİ: Posta arabasıyla mı gidiyorsunuz? Hiç olur mu?

HLESTAKOV'UN SESİ: Ben buna alışığım. Özel arabaların yayları başımı ağrıttıyor.

KAYMAKAM'IN SESİ: Hiç olmazsa bir halı ile arabayı iyice örtsek. Emir buyurunuz da bir halı getirsinler.



## MÜFETTİŞ

HLESTAKOV'UN SESİ: Yok canım! Zahmet etmeyin... ne lüzum var, ama... isterseniz... getirsinler.

KAYMAKAM'IN SESİ: Hey, Avdotya! Sandık odasına git de, en iyi halıyı al, getir! Hani mavi, Acem halısı yok mu, onu.

ARABACI'NIN SESİ: Brr... Brrr...

KAYMAKAM'IN SESİ: Dönüşünüzü ne zaman bekleyelim?

HLESTAKOV: Yarın ya da öbür gün.

OSİP'İN SESİ: O... işte halı dediğin böyle olur. Buraya ver, şöyle koy bakalım. Bu yana da biraz saman getir.

ARABACI'NIN SESİ: Brr... Brrr...

OSİP'İN SESİ: Bu yana! Buraya! Biraz daha!... Hah, yeter. Şimdi oldu. *(Eliyle halıya vurur.)* Şimdi oturabilirsiniz ekselans.

HLESTAKOV'UN SESİ: Allahısmarladık Anton Antonoviç.

KAYMAKAM'IN SESİ: Güle güle, ekselans...

KADIN SESLERİ: Güle güle, İvan Aleksandroviç.

HLESTAKOV'UN SESİ: Allahısmarladık anneciğim.

ARABACI'NIN SESİ: Deeeh... yavrum... Deeh...

*(Çıngırak sesleri işitilir. Perde iner.)*

## BEŞİNCİ PERDE

### I. SAHNE

*(Aynı oda.)*

*(Kaymakam, Anna Andreyevna.)*

KAYMAKAM: Ne dersin bu işe, Anna Andreyevna? Ha? Hiç aklından böyle bir şey geçer miydi? Ne şans, canına yandığımın! Doğru söyle! Bunu rüyada görsen inanmazdım, değil mi? Vay canına! Bayağı bir kaymakam karısı iken, bak birdenbire, başına devlet kuşu kondu.

ANNA A.: Yo, hiç de şaşırmadım. Böyle olacağını çoktan biliyordum. Aşağı tabakadan gelme olduğun için sen elbet afallarsın. Ne olacak? Soylularla düşüp kalkmadın ki...

KAYMAKAM: Sen onu affetmişsin, karıcığım, ben de soylu bir adamım. Eh, bir düşün, Anna Andreyevna, talihimiz döndü, bize artık ufuklar açıldı. Anna Andreyevna dur, bak... o beni şikâyet edenlerin ağızlarının payını vereceğim. Hey! Kim var orada? *(Bir polis girer.)* Ha, sen misin İvan Karpoviç! Bana tüccarları çağır bakalım... Şimdi göstereceğim o heriflere. Beni şikâyet ederler ha? Vay namussuz herifler vay! Durun, siz durun. Eski günleri

## MÜFETTİŞ

mumla arayacaksınız. Beni şikâyet edenlerin adlarını yaz. En başa da dilekçeleri kaleme alan şu pis yazıcıları koy. Sonra da herkese duyur, herkes bilsin ki: Kaymakam, Tanrının sevgili kuludur. Kızını herhangi bayağı bir adama değil, şimdiye kadar dünyanın eşini görmediği, yaman bir adama veriyor... Her şeyi, her şeyi, her şeyi yapabilecek bir adama. Herkese duyur, herkes bilsin. Her yerde tellal çağırın... çanlar çalın! Bayram edilsin, bayram! Canına yandığının... (Polis çıkar.) İşte böyle, Anna Andreyevna, bundan sonra nerede oturalım? Burada mı, Petersburg'da mı?

ANNA A.: Elbet Petersburg'da. Burada yaşanır mı?

KAYMAKAM: Madem Petersburg'u istiyorsun, Petersburg'da oturalım. Ama burada da kalsak fena olmaz ya. O zaman kaymakamlık falan vız gelir.

ANNA A.: Elbet, kala kala kaymakamlığa mı kaldık.

KAYMAKAM: Şimdi, yüksek bir mevki kapmanın tam sırası, değil mi Anna Andreyevna? Çünkü o, bakanlarla cançığer. Saraya da girip çıkıyor. Bundan yararlanıp öyle bir yer kapılabilir ki, günü gelince insan general bile olur. Ne dersin, Anna Andreyevna, general olamaz mıyım?

ANNA A.: Ne diye olmayacaksınız? Elbet olursun.

KAYMAKAM: General olmak da güzel şey, canına yandığının. Nişan kordonunu göğsüne çaprazlama takarlar. Nasıl kordon istersin Anna Andreyevna? Kırmızı mı, mavi mi?\*

ANNA A.: Elbet mavi isterim!

KAYMAKAM: İsteddiği şeye bak. Kırmızı nene yetmiyor? Neden general olmak istiyorum, biliyor musun? Çünkü bir yolculuğa çıktın mı, emir subayları, askeri erkân konak yerlerine senden önce giderler, 'hey, atları hazırlayın,' diye bağırlar! Artık orada başka kimseye at vermezler. Herkes bekler, durur. Bütün memurlar, yüzbaşılar, kaymakamlar, hepsi bekler. Bu da sana vız gelir. Sen valinin

(\*) Kırmızı ve mavi kordonlar ayrı ayrı nişanları ifade ediyor.

## BEŞİNCİ PERDE

evinde yemek yersin, ötede, kaymakamın biri atları bekler durur. Ha! ha! ha! (Gülmekten katılır.) Güzel şey canına yandığının...

ANNA A.: Hep böyle kaba şeyler senin hoşuna gider. Bundan sonra yaşayışını büsbütün değiştirmen gerektiğini aklından çıkarma. Artık... ahbabların, birlikte tavşan avladığın, köpek düşkünü bir yargıç, ya da Zemliyanika olmayacak. Kibar insanlarla düşüp kalkacaksın. Kontlar, yüksek sosyeteden kimseler... Yalnız, senin hesabına bir şeyden korkuyorum; kimi zaman damdan düşer gibi öyle bir söz söylersin ki kibar insanlara hiç yakışmaz.

KAYMAKAM: Sözden ne çıkar canım?

ANNA A.: Kaymakamken zararı yok ama, şimdi başka bir yaşama giriyorsun.

KAYMAKAM: Orada öyle balıklar varmış ki, insanın daha görür görmez ağzının suyu akıyormuş.

ANNA A.: Senin de derdin gücün balıklarla. Orada tutacağımız ev, başkentin en birinci evi olmalı. Odamda öyle esanslar kokacak ki, içeri giren gözlerini kapamak zorunda kalacak. (Gözlerini kapar ve koklar.) Ah... ne güzel.

## II. SAHNE

(Öncekiler, Tüccarlar.)

KAYMAKAM: O, hoş geldiniz tosunlar...

TÜCCARLAR (selam verirler): Sağ olun efendimiz.

KAYMAKAM: E, nasılsınız, dostlarım? Ne var, ne yok? İşler nasıl? Demek, tenekeçiler, kumaşçılar, beni şikâyet etmişler ha? Vay madrabazlar, katakulluciler vay... Şikâyet ha? Bari bir şey yapabildiniz mi? İçeri attırtınız diye düşündünüz, değil mi? Ben sizin çarkınıza okurum, nâmuşuz ke-ratalar.

ANNA A.: Aman Yarabbi, Antoşa, nasıl sözler söylüyorsunuz?

## MUFETTİŞ

KAYMAKAM (*canı sıkılarak*): Bırak canım, laf seçmenin sırası mı şimdi? (*Tüccarlara*) Beni şikâyet ettiğiniz o me-mur, biliyor musunuz, şimdi kızım evleniyor. Ya... buna ne buyrulur? Görtürsünüz siz... Halkı soyarsınız... Devle-te çürük kumaşlar sokar, yüz bin ruble kazanırsınız, sonra da benim için yirmi arşın gözden çıkardınız diye beni min-net altında bırakırsınız, ha? Bunun farkına varsalar, belanızı bulurdunuz. Bir de burunlarından kıl aldırma-zlar. Tüccarmış... dokunmamak lazım... 'Biz, hiç de soylu-lardan aşağı değiliz.' dersiniz. Soylu ha?... Bir de suratına bak be! Soylu dediğin, bilgilidir. Okulda dayak yer, okur, öğrenir. Ya sen, daha bacak kadarken aldatmaya başlar-sın. Hileciliği iyi beceremediğin zaman ustandan dayak yersin. Çocukluğunda daha hiçbir dua öğrenmeden arşın kullanmaya başlarsın. Sonra herifin göbeği biraz büyüdü, cüzdanı da şişmeye başladı mı artık burnundan kıl aldır-maz. Ne oldun be? Kendini ne sanıyorsun? Günde on altı tane semaver yapıyorum diye mi bu caka? Yüzüne de, ca-kana da tüküreyim senin.

TÜCCARLAR (*yerlere kadar eğilerek*): Biz ettik, sen etme, Anton Antonoviç.

KAYMAKAM: Şikâyet edersiniz ha? (*İçlerinden birine*) Köp-rü inşaatının müteahhitliğini yaparken kullandığın keres-tenin değeri 100 rubleyi bile geçmiyordu da, sen 20 bin rub-le gösterdin. Unuttun, değil mi? Ben bunu açığa vursay-dım, Sibiry'a'yı boyladığın gündü. Cevap versene, dilini mi yuttun?

TÜCCARLARDAN BİRİ: Allah var, ne saklayalım, kabaha-timiz büyük, Anton Antonoviç... Şeytana uyduk. Bir daha yapmayız. Söz veriyoruz. Kusurumuzu bağışlatmak için ne buyurursan yerine getirelim. Sen yalnız kızma.

KAYMAKAM: Kızmayayım, ha! Şimdi de ayaklarıma kapa-nıyorsunuz. Neden? Çünkü ben üste çıktım. Eğer durum bir parça sizden yana olsaydı, beni ayaklarınızın altına

## BEŞİNCİ PERDE

alır, ezerdiniz, diri diri mezara gömerdiniz, namussuz he-rifler...

TÜCCARLAR (*ayaklarına kapanarak*): Kıyma bize, Anton Antonoviç!

KAYMAKAM: Kıyma ha! Şimdi de kıyma diyorsunuz. Ben size... (*Elini sallayarak*) Ne ise, Allahtan bulun. Ben ikinci bir adam değilim. Ama bundan sonra aklınızı başınıza alın. Bir daha böyle haltlar yemeyin. Ben, kızımı öyle sıradan bir soyluya vermiyorum. Kutlamaya geldiğiniz zaman elinizi açık tutun. Bu sefer, kelle şekeriyle, isli balıkla ya-kayı kurtaramazsınız. Haydi, uğurlar olsun. (*Tüccarlar gi-derler.*)

## III. SAHNE

(*Öncekiler, Ammos Fiyodoroviç, Artemi Filip-poviç, Rastakovski.*)

AMMOS F. (*kapıdan görünür görünmez*): Ortada dolaşan laf-lar doğru mu Anton Antonoviç? Büyük bir kısmet, bu.

ARTEMİ F.: Bu büyük kismetten dolayı kutlarım sizi, Anton Antonoviç. Duyduğum zaman kalbim sevinçle doldu. (*Anna Andreyevna'nın elini öper.*) Anna Andreyevna!... (*Mariya Antonovna'nın elini öper.*) Mariya Antonovna!...

RASTAKOVSKI: Kutlarım, Anton Antonoviç. Tanrı size ve yeni nişanlılara ömürler versin. İnşallah torunlarınızı, to-runlarınızın çocuklarını görürsünüz. (*Anna Andreyev-na'nın elini öper.*) Anna Andreyevna... (*Mariya Anto-novna'nın elini öper.*) Mariya Antonovna!

## IV. SAHNE

(*Korobkin ve Karısı, Liyuliyukov girerler.*)

KOROBKIN: Sizi kutlarım, Anton Antonoviç. (*El öper.*) Anna Andreyevna... (*El öper.*) Mariya Antonovna...

KOROBKIN'IN KARISI: Bu kismetten dolayı sizi kutlarım,



## MÜFETTİŞ

Anna Andreyevna!

LİYULİYUKOV: Kutlarım, Anna Andreyevna!... (Anna Andreyevna'nın elini öptükten sonra seyircilere döner ve bu evlenmenin bulunmaz bir şey olduğunu anlatmak ister tarzda dudaklarını şaplatır.) Mariya Antonovna! (Elini öper ve seyircilere aynı şeyi tekrarlar.)

## V. SAHNE

(Birçok ziyaretçi. Kimi redingot, kimi frak giymiştir. Hepsi birer birer, önce Anna Andreyevna'nın elini öper ve "Anna Andreyevna" derler, sonra Mariya Antonovna'nın elini öper ve "Mariya Antonovna" derler. Bobçinski ile Dobçinski itişe itişe ortaya çıkarlar.)

BOBÇINSKİ: Kutlu olsun.

DOBÇINSKİ: Kutlu olsun. Anton Antonoviç.

BOBÇINSKİ: Hayırlı olsun.

DOBÇINSKİ: Anna Andreyevna!

BOBÇINSKİ: Anna Andreyevna!

(İkisi de aynı zamanda el öpmek için eğilirler ve kolları birbirine çarpar.)

DOBÇINSKİ: Mariya Antonovna. (Elini alır.) Kutlu olsun. Sonsuz bir mutluluk içinde ömür süreceksiniz. Altın entariler giyeceksiniz. Çeşit çeşit soylu çorbalar içeceksiniz. Günleriniz eğlence içinde...

BOBÇINSKİ (sözünü keserek): Kutlu olsun, Mariya Antonovna! Tanrı sizi zenginlik içinde, altınlar içinde yaşatsın. Size minicik, avuç kadar bir çocuk versin. Üve... Üve... üve, diye boyuna bağırсын.

## BEŞİNCİ PERDE

## VI. SAHNE

(Birkaç konuk daha gelir ve el öperler. Luka Lukiç karısı ile girer.)

LUKA LUKİÇ: Kutlu...

LUKA LUKİÇ'İN KARISI (öne atılarak): Sizi kutlarım, Anna Andreyevna! (Öpüşürler.) Vallahi öyle sevindim ki, 'Anna Andreyevna, kızımı evlendiriyor' dedikleri zaman, 'ah, Tanrım...' dedim ve öyle sevindim ki, kocama: 'Lukançık' dedim 'bak, Anna Andreyevna ne talihli imiş,' dedim. Kendi kendime, 'çok şükür...' dedim. 'Anna Andreyevna'yı bir an önce kutlamak için sabırsızlanıyorum,' dedim. İçimden, 'aman Tanrım...' dedim. 'Anna Andreyevna, kızı için iyi bir kısmet bekliyordu. İşte, istediği oldu,' dedim... Öyle sevindim, öyle sevindim ki, sevincimden dilim tutuldu. Ağladım, ağladım, hıçkırdım. Hatta Luka Lukiç, 'Nastienka, neden ağlıyorsun?' diye sordu. 'Ben de bilmiyorum, Lukançık,' dedim. Gözyaşlarım sel gibi akıyordu.

KAYMAKAM: Rica ederim, buyurun, oturun baylar!.. Hey, Mişka! Buraya birkaç iskemle daha getir, (Konuklar otururlar.)

## VII. SAHNE

(Öncekiler, Polis Komiseri, Polisler.)

POLİS KOMİSERİ: Kutlu olsun, ekselans. Tanrı uzun ömürler versin.

KAYMAKAM: Teşekkür ederim, teşekkür ederim, buyurun, oturun baylar! (Konuklar otururlar.)

AMMOS F.: Anton Antonoviç, bu iş nasıl başladı, nasıl oldu? Anlatır mısınız, rica ederim?

KAYMAKAM: Vallahi, bu iş harika oldu. Kızımı kendisi istedi.

## MÜFETTİŞ

ANNA A.: Çok saygılı ve kibarca istedi. Fevkalade güzel sözler söyledi. Dedi ki: 'Beni Anna Andreyevna, yalnız sizin meziyetlerinize karşı duyduğum saygı yüreklendiriyor...' O kadar fevkalade, o kadar terbiyeli, o kadar kibar adam ki... bana: 'İnanır mısınız Anna Andreyevna, benim için yaşamın beş paralık değeri yoktur, ben yalnız sizin bulunmaz meziyetlerinize hayran olduğum için,' dedi...

MARİYA A.: Anneciğim, bu sözleri bana söylüyordu.

ANNA A.: Sus bakayım, bir şey bildiğin yok. Seni ilgilendirmeyen şeylere karışma. Bana dedi ki: 'Anna Andreyevna, size hayranım...' Sonra öyle övgüler sıraladı ki... ben ona, 'biz bu şerefe layık değiliz...' demek isterken, birdenbire dizlerime kapandı. Ve görülmemiş bir nezaketle 'Anna Andreyevna... beni bedbaht etmeyin. Duygularıma karşılık verin. Yoksa kendimi öldürür, yaşamıma son veririm,' dedi.

MARİYA A.: Ama, anneciğim, bunları sana benim için söylüyordu.

ANNA A.: Elbet senden de söz etti... inkâr etmiyorum.

KAYMAKAM: Bizi öyle korkuttu ki... Kendini vuracağını söyledi. 'Kendimi vururum, kendimi vururum,' dedi.

BİRÇOK SESLER: Aman Yarabbi!

AMMOS F.: Ne adam!

LUKA LUKİÇ: Eh, demek kısmetmiş...

ARTEMİ F.: Hiç de kısmet değil efendim... Kötü talih değil bu. Yurda ettiği hizmetlerin karşılığı. *(Kendi kendine)* Zaten talih kuşu böyle öküzlerin başına konar.

AMMOS F.: Anton Antonoviç, gelin şu pazarlığında uyuşamadığımız taziyı alın.

KAYMAKAM: Bırak canım. Şimdi taziyı ile uğraşmanın sırası mı?

AMMOS F.: Taziyı istemiyorsanız, başka bir köpek için anlaşıyoruz.

KOROBKİN'İN KARISI: Ah, Anna Andreyevna! Mutluluğunuz beni ne kadar sevindirdi, bilemezsiniz.

## BEŞİNCİ PERDE

KOROBKİN: Sayın konunun şimdi nerede olduğunu, sorabilir miyim? İşittigime göre, bilmem ne için, yola çıkmış.

KAYMAKAM: Evet... çok önemli bir işi var, bir gün için gitti.

ANNA A.: Amcasının hayır duasını almaya gitti.

KAYMAKAM: Evet, hayır duasını almak için. Ama yarın... *(Aksırır. Etraftan ve bir tek ses halinde, "Çok yaşa!" diye bağırırlar.)* Çok teşekkür ederim. Ama yarın gelmesi... *(Tekrar aksırır. "Çok yaşa!" sesi tekrar işitilir. Kiminin sesi daha yüksek çıkar.)*

KOMİSER: Sağ ol, ekselans.

BOBÇİNSKİ: Çok yaşayın. Kesenize bereket.

DOBÇİNSKİ: Tanrı uzun ömürler versin.

ARTEMİ F.: Allah belanı versin.

KOROBKİN'İN KARISI: Cehennemin dibine git.

KAYMAKAM: Çok teşekkür ederim, cümlenize.

ANNA A.: Biz şimdilik Petersburg'da oturmaya niyetleniyoruz. Buranın havası beni sıkıyor. Köyde yaşamak... ne yalan söyleyeyim, hiç güzel değil, zaten kocam da orada general rütbesi alacak.

KAYMAKAM: Doğrusunu isterseniz, baylar, general olmayı da çok istiyorum, ah, canına yandığının...

LUKA LUKİÇ: İnşallah olursunuz.

RASTAKOVSKİ: İnsanın yapamadığını Tanrı yapar.

AMMOS F.: Yükselmek hakkınızdır.

ARTEMİ F.: Namusuyla çalışan kazanır.

AMMOS F. *(kendi kendine)*: General olduktan sonra, görmeli bunu. Ha öküz seker koymuşsun, ha buna generallik vermişsin, aynı şey. Yo, dostum... daha on fırın ekmek yemen lazım. Burada generallığı senden daha çok hak edenler var. Daha onlar bile olmadı.

ARTEMİ F. *(kendi kendine)*: Hay Allah belasını versin... generallığa de göz koydu. Kim bilir, bakarsın olur. Herifte gösteriş var. Allah belasını versin. *(Kaymakama dönerek)*

## MÜFETTİŞ

Anton Antonoviç, general olursanız bizi unutmazsınız, değil mi?

AMMOS F.: Eğer bir işimiz düşerse, yüksek yardımınızı esirgemeyin.

KOROBKİN: Memlekete yararlı bir yurttaş kazandırmak için, oğlumu gelecek yıl Petersburg'da okutmak istiyorum. Artık lütfunuzu esirgemezsiniz, onu himayenize alırsınız. Yetimin babası olursunuz.

KAYMAKAM: Hayhay, elimden geleni yapmaya hazırım.

ANNA A.: Antoşa, sen de her zaman böyle vaatlerde bulunursun. Böyle şeylerle uğraşmaya vaktin olacak mı bakalım?

Hem ne için, ne münasebet, başına böyle işler alıyorsun?

KAYMAKAM: Neden almayayım, elmasım? İnsan bazen böyle şeyler yapar.

ANNA A.: Yapar, yapar ama, her dilenciye de kanadı altına almaz ya.

KOROBKİN'İN KARISI: Duydunuz mu? Bizi ne yerine koyuyor.

BİRÇOK KONUK: Evet. O zaten öyledir. Çoktan tanırım. Tanrı ona fırsat vermesin. İnsanın başına...

## VIII. SAHNE

(Öncekiler, Posta Müdürü, elinde açılmış bir mektupla koşarak girer.)

POSTA MÜDÜRÜ: Şaşılacak şey baylar! Müfettiş sandığımız memur, meğerse müfettiş değilmiş.

HEPSİ BİRDEN: Ne? Müfettiş değil mi imiş?

POSTA MÜDÜRÜ: Ya... hiç de müfettiş değilmiş. İşte mektubu...

KAYMAKAM: Ne? Ne diyorsunuz? Ne mektubu...

POSTA MÜDÜRÜ: Ne mektubu olacak? Kendi yazdığı mektup. Bana, postaneye bir mektup getirdiler. Üstündeki adrese baktım. Ne göreyim? 'Postane Caddesi' diye yazılı.

## BEŞİNCİ PERDE

Donakaldım. Herhalde posta işlerinde gördüğü yolsuzlukları yukarıya rapor ediyor, diye düşündüm. Mektubu alıp açtım.

KAYMAKAM: Buna nasıl cüret ettiniz?

POSTA MÜDÜRÜ: Vallahi, nasıl açtığımı ben de bilmiyorum. Sanki içimden bir şey beni dürttü. Mektubu acele postaya yetiştirmek için emir vermek üzere iken şimdiye kadar hiç duymadığım bir meraka kapıldım. Mektubu yollamak bir türlü elimden gelmiyordu. Sanki mektup, 'Gel beni aç!' diyordu. Bir yandan bir ses, 'sakın açayım, deme, hapi yuttuğun gündür!' diye söyleniyor, bir yandan da şeytan: 'Haydi aç! aç! aç!' diye fısıldıyordu. Mührü sökerken vücudumu ateş bastı. Mektubu açtığım zaman, soğuk soğuk ecel terleri döktüm. Ellerim titriyordu. Gözlerim kararıyordu.

KAYMAKAM: Bu kadar önemli bir kimsenin mektubunu açmaya nasıl cesaret ettiniz?

POSTA MÜDÜRÜ: Canım, ne önemlisi, Tanrınızı severseniz? İşin asıl tuhaf yanı da burada ya.

KAYMAKAM: Peki, neymiş o halde?

POSTA MÜDÜRÜ: Ne şu, ne bu! Ne olduğunu Tanrı bilir.

KAYMAKAM (hiddetle): Ne demek, ne şu, ne bu! Siz ne hakla onun hakkında böyle söyleyebilirsiniz? Ben sizi hapse...

POSTA MÜDÜRÜ: Ne? Siz mi?

KAYMAKAM: Evet, ben.

POSTA MÜDÜRÜ: Yavaş gelin, biraz zor.

KAYMAKAM: Bilmiyor musunuz ki, o kızım ile evlenecek. Ben de yüksek makamlara geçeceğim. Seni Sibirya'ya sürmezsem, bana da adam demesinler.

POSTA MÜDÜRÜ: Onları bir kalem geç Anton Antonoviç, şimdi Sibirya'yı falan bir yana bırakın da mektubu okuyayım. Baylar, müsaade ederseniz, mektubu okuyorum.

HEPSİ BİRDEN: Okuyun, okuyun.

POSTA MÜDÜRÜ (okuyarak): 'Azizim Triapiçkin! Sana şimdi, başımdan geçen olağanüstü serüvenleri anlataca-



## MUFETTİŞ

ğım. Yelda rastladığım bir yüzbaşı ile kumar oynadık. Herif beni öyle bir yoluş yoldu ki, indiğim otelin sahibi, borcumu ödeyemediğim için, az kaldı beni hapse attıracaktı. Fakat birdenbire bütün şehir, Petersburglulara özgü tavırlarımdan, kılığımdan, kıyafetimden, beni genel vali sandılar. Şimdi kaymakamın evinde yan gelip keyfime bakıyorum. Üstelik herifin karısına da, kızına da sulaniyorum. Yalnız, işe hangisinden başlayacağıma karar veremedim; galiba annesinden siftah edeceğim. Çünkü kadın adamakıllı hazır. Beraberce çektiğimiz sefaleti, beleştan geçirdiğimiz günleri hatırlıyor musun? Hani bir gün bir pastacı, yediğim pastalar yüzünden gırtlığıma sarılmıştı. Hey gidi günler hey... Bir de şimdiki halime bak! Herkes bana istediğim kadar borç veriyor. Çok orijinal insanlar. Gülmekten patlarsın. Gazetelere yazılar yazdığımı bilirim. Bu anlatacağım şeylerle edebiyatımı zenginleştir. En başta şunu söyleyeyim ki, kaymakam öküznün biri...

KAYMAKAM: İmkânı yok! Böyle bir şey yazmamıştır.

POSTA MÜDÜRÜ (mektubu uzatarak): Buyurun, kendiniz okuyun.

KAYMAKAM (okuyarak): 'Kaymakam öküznün biri...' İmkânı yok. Bunu siz yazmışsınızdır.

POSTA MÜDÜRÜ: Ben neden yazayım?

ARTEMİ F.: Canım, okusanıza.

LUKA LUKİÇ: Canım, okusanıza.

POSTA MÜDÜRÜ (okumaya devam eder): 'Kaymakam öküznün biri...'

KAYMAKAM: Allah kahretsin. Boyuna tekrarlamaya ne lüzum var? Anlaşıldı. Geçin...

POSTA MÜDÜRÜ: Ha... hı... 'öküznün biri... Posta müdürüne gelince, iyi bir adam...' (Durur.) Benim için de birtakım münasebetsiz şeyler yazmış...

KAYMAKAM: Yo, kesmeyin, okuyun.

POSTA MÜDÜRÜ: Canım, ne diye okuyayım?

KAYMAKAM: Öyle şey olmaz, madem başladık, sonuna

## BEŞİNCİ PERDE

kadar, hepsini okuyun.

ARTEMİ F.: Müsaade edin de ben okuyayım. (Gözlüğünü takar ve okur) 'Posta müdürü, sanki bizim hademe Miheyev'in burnundan düşmüş... Herhalde onun gibi aptalın, sarhoşun biri...'

POSTA MÜDÜRÜ (seyircilere): Ne yaramaz çocuk. Kulağını çekmeli onun. Kızmaya değmez...

ARTEMİ F. (okumaya devam eder): 'Düşkünleri Koruma Kurumu...e...e...' (Kekeler.)

KOROBKİN: Ne diye durdunuz?

ARTEMİ F.: Burası okunmuyor... Zaten, herifin alçağın biri olduğu belli.

KOROBKİN: Bana verin. Benim gözlerim daha iyi seçer. (Mektubu almak ister.)

ARTEMİ F. (mektubu çekerek): Burasını atlasak da olur... aşağısı çok iyi okunuyor.

KOROBKİN: Canım, onu bana bırakın.

ARTEMİ F.: Okumasına ben de okurum. Zaten aşağısı okunaklı yazılmış.

POSTA MÜDÜRÜ: Hayır, hepsini okuyun. Şimdiye kadar hiç atlamadık ki.

HEPSİ BİRDEN: Verin Artemi Filippoviç, mektubu verin (Korobkin'e) Okuyun.

ARTEMİ F.: Buyurun. (Mektubu uzatır.) Müsaade edin. (Parmağıyla mektubun bir yerini örter.) Buradan okuyun! (Herkes toplanır.)

POSTA MÜDÜRÜ: Okuyun, okuyun! Öyle saçma şey olmaz. Hepsini okuyun!

KOROBKİN (okuyarak): 'Düşkünleri Koruma Kurumları Müdürü Zemliyanika takke giymiş domuza benziyor.'

ARTEMİ F. (seyircilere): Aman ne soğuk! Takkeli domuz.. Hiç takke giymiş domuz olur mu?

KOROBKİN (okumaya devam eder): Milli Eğitim Müdürü leş gibi soğan kokuyor...'

LUKA LUKİÇ (seyircilere): Vallahi, ömrümde ağzıma soğan

## MÜFETTİŞ

koymuş adam değilim.

AMMOS F. (*kendi kendine*): Çok şükür! Benim hakkımda bir şey yazmamış...

KOROBKİN: 'Yargıç...'

AMMOS F. (*kendi kendine*): Buyurun bakalım. (*Yüksek sesle*) Baylar, bu mektup uzayacak anlaşılır. İçinde de okunacak bir şey yok. Bayağı bir paçavra...

LUKA LUKİÇ: Yo, olmaz.

POSTA MÜDÜRÜ: Hayır, okuyun.

ARTEMİ F.: Devam, devam.

KOROBKİN (*devam eder*): 'Yargıç Liapkin-Tiapkin görülmemiş bir move ton.'\* (*Durur.*) Bu herhalde Fransızca olacak.

AMMOS F.: Anlamını Tanrı bilir. Dolandırıcı demekse şükredin. Belki de daha kötü bir anlama gelir.

KOROBKİN (*okur*): 'Ama ne de olsa buranın halkı konuksever ve iyi kalpli insanlar... Allahaismarladık, dostum Triapiçkin. Ben de, senin gibi, edebiyatla uğraşmaya karar verdim. Çünkü, kardeşim, bu dünya artık, can sıkıyor. İnsan biraz da ruhsal gereksinmelerini karşılamak istiyor. Artık, herhangi bir yüksek sorunla uğraşmanın sırası geldi. Bana mektup yazacak olursan Saratov vilayetine, Potkatilovka köyüne yaz.' (*Mektubun arkasını çevirir ve okur.*) 'Çok Sayın Bay İvan Vasiliyeviç Triapiçkin'e, Petersburg'da Postane Caddesine avluya bakan, 97 No.lu evde, üçüncü katta, sağda.'

BİR KADIN: Aman, ne can sıkıcı şey!

KAYMAKAM: İşte beni öldürdü, öldürdü. Ben artık ölmüş, bitmiş bir adamım. Gözlerim görmüyor. Yalnız bütün yüzleri domuz suratı gibi görüyorum. İşte o kadar... Onu yakalayın, buraya getirin. (*Eliyle hareketler yapar.*)

POSTA MÜDÜRÜ: Nasıl getireceksin? Tersliğe bakın ki, ben

(\*) Fransızca "mauvais tone" görgü kurallarına uymayan, yaşama töresini bilmeyen demektir.

## BEŞİNCİ PERDE

de en iyi troykayı koşmaları için emir vermiştim. Bir de yetmiyormuş gibi, onun geçeceği bütün duraklara önceden haber göndermem için şeytan beni dürttü.

KOROBKİN'İN KARISI: Amma da karışık iş...

AMMOS F.: Rezalete bakın baylar, benden üç yüz ruble borç aldı.

ARTEMİ F.: Benden de üç yüz ruble aldı.

POSTA MÜDÜRÜ ('Ah' çekerek): Ah... benden de üç yüz ruble aldı.

BOBÇİNSKİ: Piyotr İvanoviç'le beraber ikimizden, kâğıt para, 65 ruble aldı.

AMMOS F. (*elleriyle hayret ifade ederek*): Yahu, nasıl oldu da böyle enayice tavlандık?

KAYMAKAM (*kafasına vurarak*): Ben nasıl yuttum ben... Koca budala... Bunadım artık, bunadım. Otuz yıllık memuriyet hayatımda, hiçbir müteahhit beni aldatamamıştır; ben ne dolandırıcıları dolandırdım. Bütün dünyayı çalmaya hazır ne düzenbazları, ne açığözleri faka bastırmadım. Ben tamam üç valiye oyun oynamışumdur; hem canım, vali de nedir ki. (*Eliyle işaret eder.*) Valinin lafı mı olur?

ANNA A.: Fakat, Antoşa, nasıl olur? O, Maşinka ile nişanlı...

KAYMAKAM (*öfkeli*): Nişanlı mı? Sen ne sayıklıyorsun be? Bütün bunlar numara. Hâlâ nişandan söz ediyor. (*Kendinden geçerek*) Bütün dünya, bütün Hristiyanlar gelin de, bir kaymakamın elâleme nasıl maskara olduğunu görün; aptal deyin, serseri moruğa. (*Kafasını yumruklayarak*) Ah benim kaz kafam! Ağzı süt kokan bir piçkurusunu önemli bir adam sandım. Herif şimdi, şıngır mıngır araba safası yapıyor. Önüne gelen yerde bu hikâyeyi anlatır, durur. Bu kadar alay yetmiyormuş gibi, bir yazıcı parçası, bir yazar taslağı çıkar, bundan bir komedya yazıp oynatır. İşte insanın gücüne giden de bu ya. Ne mevkiye, ne ada aldırış ederler, basarlar kakkahayı, basarlar alkışı. Ne gü-

## MÜFETTİŞ

lüyorsunuz be? Gülen, kendine güler. Sersem herifler...\*  
(Öfke ile ayağını yere vurur.) Ah şu yazıcı parçaları! Yazar taslakları! Ah şu mendebur yeni kafalılar! Topunun Allah belasını versin! Bir elime geçseniz yok mu, tümünüzü bir çuvala doldurur, öğütür öğütür, tozunuzu cehenneme atardım. (Yumruğunu sallar ve ayağıyla döşemeye vurur. Kısa bir sessizlikten sonra.) Bir türlü kendime gelemiyorum. Tanrı, bir kulunu cezalandırmak isterse, ilkönce aklını başından alırmış. Bu zibidinin neresi müfettişe benziyordu sanki. Hiçbir yeri. O herif, müfettişin tırnağı bile olamaz. Ama, gelgelelim, herkes birdenbire 'müfettiş, müfettiş' diye tutturdu. Bu adamın müfettiş olduğunu ilk kez kim söyledi? Cevap verin!

ARTEMİ F. (kollarını açarak): Vallahi, kafamı kesseniz, ben bu işi çözemeyeceğim. Bu işe şeytan karıştı, gözlerimiz bağlandı.

AMMOS F.: İlk kez kim mi söyledi? İşte bu keratalar...  
(Dobçinski ile Bobçinski'yi gösterir.)

BOBÇİNSKİ: A... A... hiç de ben değil.

DOBÇİNSKİ: Ben de... ben de hiç...

ARTEMİ F.: Elbette sizdiniz!

LUKA LUKİÇ: Öyle ya, sizdiniz! Otelden deli gibi koşa koşa çıkıp: 'Geldi, müfettiş geldi... para da vermiyor,' diyen siz değil miydiniz? Sanki bir marifet yaptınız.

KAYMAKAM: Sizdiniz ya. Zaten burada bütün dedikodular sizden çıkmaz mı? Mendebur yalancılar...

ARTEMİ F.: Allah sizin de, palavralarımızın da, müfettişinizin de belasını versin.

KAYMAKAM: Kentin içinde o yana bu yana koşup herkesi telaşa verirsiniz, pis herifler, çenesi düşük keratalar. Dedikodudan başka bir işiniz yoktur, aylak herifler...

AMMOS F.: Cenabet keratalar.

LUKA LUKİÇ: Kuş beyinli herifler...

(\*) Bu sözler, kaymakamın kızdığı adamlara olduğu kadar, seyircilere karşı da söylenmektedir.

## BEŞİNCİ PERDE

ARTEMİ F.: Kılı bebekler... (Hepsi birden ikisinin çevresini alır.)

BOBÇİNSKİ: Vallahi, ben söylemedim. Piyotr İvanoviç söyledi.

DOBÇİNSKİ: Yo... Piyotr İvanoviç, ilkönce siz...

BOBÇİNSKİ: Hiç de değil. İlkönce söyleyen sizdiniz.

## IX. SAHNE

(Öncekiler, Jandarma.)

JANDARMA: Hükümdarın özel buyruğuyla Petersburg'dan kentimize bir memur geldi. Hemen sizi çağırıyor. Kendisi şimdi oteldedir. (Bu sözler, herkesi yıldırımla vurulmuşa döndürür. Kadınlar bir tek ağızdan hayret içinde bağırır- lar. Herkes birdenbire durumunu değiştirip donmuş gibi kalır.)

## SESSİZ SAHNE

Kaymakam, ortada, elleri açılmış, başı arkada, heykel gibi durur. Sağında, karısı ve kızı ona doğru bütün vücutlarıyla uzanmış durumdadırlar; onların arkasında, seyircilere karşı şaşkınlık içinde bir şey sorar gibi, posta müdürü bulunur; onun arkasına, sahnenin hemen kenarında üç bayan, birbirlerine sokulmuş durumda, alayla kaymakamın ailesine bakarlar. Kaymakamın sol yanında, bir şey dinliyormuş gibi, başını biraz yana yatırmış bir durumda Zemliyanika durur, onun arkasında ellerini açmış, nerdeyse oturacak durumda ve sanki ılık çalmak veya 'Vay canına... kıyamet koptu,' demek istiyormuş gibi dudaklarını kımlıdatan yargıç; onun arkasında, bir gözü ile, alay ederek kaymakamı işaret eder durumda Korobkin, onun arkasında sahnenin tam kenarında Dobçinski ve Bobçinski ellerini birbirlerine doğru uzatmış, ağızları bir karış açık ve



## MÜFETTİŞ

gözleri fırlamış halde birbirlerine bakarak dururlar. Öteki konuklar sadece donmuş bir durumdadırlar. Bu donakalmış grup, nerdeyse bir buçuk dakika kadar bu durumda kalır. Perde iner.

Gogol'ün Müfettiş'e yazdığı

## BİRİNCİ EK \*

### KİŞİLER

BİRİNCİ KOMEDYA AKTÖRÜ, Mihailo Semiyonoviç Şeepkin

GÜZEL BİR AKTRİS

BAŞKA BİR AKTÖR

PIYOTR PETROVIÇ

KİBAR TABAKADAN BİR ADAM

SİMYON SİMYONIÇ

KİBAR TABAKADAN FAKAT KENDİ HALİNDE BİR ADAM

NİKOLAY NİKOLAYIÇ

AKTÖRLER VE AKTRİSLER

(\*) *Müfettiş* oynandıktan sonra Gogol, oyunu üstüne olan eleştirileri ve kendi düşüncelerini, *Müfettiş*'i oynayan aktörlerin ağzından ortaya koymak niyetiyle bir ek yazdı. Bunu, o sırada oyunculuktan ayrılmak üzere olan, kaymakam rolünün yaratıcısı büyük aktör Şeepkin'e oynatmak istiyordu. Fakat Şeepkin, bu eki okuduktan sonra Gogol'ün isteğini reddetti. Çünkü o, *Müfettiş*'deki memurları içimizdeki kötülüklerin birer simgesi gibi değil, düpedüz ahlaksız memurlar olarak görüyordu.

## MÜFETTİŞ

**BİRİNCİ KOMEDYA AKTÖRÜ** (*sahneye girer*): Yoo, artık alçakgönüllülüğe lüzum yok. Bu sefer, açıkçası, gerçekten iyi oynadım, alkışlanmayı hak ettim. İnsan bunu kendi içinde duyarsa, demek böyle düşündüğü zaman kendinden utanmazsa, işini gerektiği gibi yapmış demektir.

(*Birtakım aktörler, aktrisler girer.*)

**BİR AKTÖR** (*elinde defne dalından bir taçla*): Mihailo Simyoniç! Bu tacı size biz, arkadaşlarınız sunuyoruz, seyirciler değil. Onlar taçları çoğu zaman hak edenlere değil, büyük bir başarı göstermeyenlere de verirler. Ama eğer bunu, bazı bazı kıskançlığa kapılıveren, yargılarında haksızlığa düşebilen arkadaşlar birlikte getirip veriyorlarsa, demek o adam gerçekten taca layıktır.

**BİRİNCİ KOMEDYA AKTÖRÜ** (*tacı alarak*): Bu tacın değerini takdir ediyorum, arkadaşlar.

**İKİNCİ AKTÖR**: Yoo, elinizde tutmayın, başınıza koyun.

**BÜTÜN AKTÖRLER, AKTRİSLER**: Başınıza koyun, başınıza.

**GÜZEL BİR AKTRİS** (*bir adım ilerleyerek, emreder gibi*): Başınıza koyun, Mihailo Simyoniç.

**BİRİNCİ KOMEDYA AKTÖRÜ**: Hayır arkadaşlar, bu tacı kabul etmesine ederim, ama başıma koymam. Bunu bana halk verseydi başkaydı. O zaman giymek zorunda kalırdım. Yoksa halkın sevgisini küçümsemiş olurum. Ama kendine eşit arkadaşlar arasında bu tacı giyebilmesi için insanın çok güvenli olması gerekir.

**HEPSİ BİRDEN**: Başınıza koyun tacı, başınıza koyun.

**GÜZEL BİR AKTRİS**: Başınıza koyun, Mihailo Simyoniç!

**İKİNCİ AKTÖR**: Yooo, bu bizim hakkımız. Şimdi buyruk bizde. Siz lütfen şimdi onu takın da, niçin verdiğimizizi sonra anlatırız. Hah, işte böyle. Şimdi dinleyin. Bu tacı size şunun için veriyoruz. Yirmi yıldan fazladır aramızdasınız. Şimdiye değin kimsenin kalbini kırmadınız. İşinize hepi-

## BİRİNCİ EK

mizden çok bağlı idiniz. Bu yüzden bizde de çalışmak hevesini uyandırdınız. Siz gözümüzün önünde olmasaydınız, belki bizim çalışma gücümüz yarıda kalırdı. Siz yalnız kendinizi düşünmediniz, kendi rolünüzün iyi olmasına çalışmadınız, hiç kimse rolünde aksamasın diye de çırpındınız. Kimseyi hor görmediniz. Bu sanatı hiçbirimizin erişemeyeceği kadar çok sevdiniz. İşte bu tacı size bu düşüncelerle sunuyoruz.

**BİRİNCİ KOMEDYA AKTÖRÜ** (*duygulanmış bir halde*): Keşke dedikleriniz doğru olsa... Ben böyle değilim arkadaşlar.

(*Fiyodor Fiyodoroviç, Simyon Simyoniç, Piyotr Petroviç, Nikolay Nikolyiç girerler.*)

**FİYODOR FİYODOROVİÇ** (*birinci komedya aktörünü kucaklar*): Mihailo Simyoniç, oyununuz hakkında ne diyeceğimi bilemiyorum. Kendimden geçtim. Siz hiç bu kadar iyi oynamamıştınız... İşte sanatın gerçek anlamı ortaya çıkıyor. Sizin oynadığınız rolün sanki çekici bir yanı mı vardı? Herhangi bir düzenbazın kalıbına girdiği halde bir aktör, nasıl oluyor da, seyirciye büyük bir haz verebiliyor? Siz işte bunu yaptınız. Ben sizi seyrederken ağlıyordum. Ama canlandırdığınız kişinin feci durumundan değil; zevkten, hazdan ağlıyordum. Ruhuma bir hafiflik, bir aydınlık geldi. Siz düzenbaz bir adamın bütün gizli kapaklı yanlarını ortaya döktünüz. İçim rahatladı.

**PIYOTR PETROVİÇ**: ... Yalnız şunu söylememe müsaade ediniz. *Müfettiş*'in on yıl önceki temsiline de söylemiştim; *Müfettiş*'in topluma yararlı olabileceğini hiç sanmıyorum.

**SİMYON SİMYONİÇ**: Bana kalırsa zararlı bile. Çünkü hep alçaklarla, düzenbazlıklarla dolu. Bunu yazan adamın yurdu için bir sevgi besleyebileceğini hiç sanmıyorum. Üstelik o ne saygısızlık, o ne küstahlık... Nasıl cesaret edip de seyirciye 'Ne gülüyorsunuz be? Gülen, kendine güler,'

## MUFETTİŞ

diyor. Bir türlü anlayamıyorum.

**FIYODOR FIYODOROVİÇ:** Ama dostum, unutma ki bunu yazar söylemiyor. Kaymakam söylüyor. Kızgınlıktan köpürmüş bir düzenbaz söylüyor. Kendisine gülenlere içerlemesi pek doğal değil mi?

**PIYOTR PETROVİÇ:** Ama müsaade edin Fiyodor Fiyodoroviç, bu sözler herkese gerçekten biraz tuhaf geldi. Tiyatroda bulunanların çoğu herhalde bu sözleri, yazarın kendilerine söylediğini sandılar. 'Gülen kendine güler'... Hem âdetlerimizle, ahlakımızla filan alay edip bizi zorla güldürüyor, sonra da kalkıp 'Gülen kendine güler,' diyor.

**BİRİNCİ AKTÖR:** Müsaadenizle benim de söyleyeceklerim var. Bakın, yazarın bu sözü niçin söylediğini size anlatabilirim. Monologlarda aktör, bilindiği gibi, seyircilere dönüp konuşur. Şimdi kaymakamı düşünelim. Kendinde değil, sayıklama halinde. Ama, bindiği posta arabasıyla kim bilir nereye çekip gitmiş olan Hlestakov'un arkasından savurduğu küfürlerin nasıl alayla karşılandığını görmezlik edemez. Yazar o sözle, sizin verdiğiniz anlamı murat etmemiştir. Bunu ben size söylüyorum. Çünkü komedyanın bu küçük gizini biliyorum. Şimdi müsaade ederseniz, ben de size bir şey sorayım. Diyelim ki yazar, bu oyununda seyirciyle alay edildiğini göstermiş olsun. Peki, bundan ne çıkar?

**SİMYON SİMYONİÇ:** İltifatınıza teşekkür ederim. Ama ben *Mufettiş*'de canlandırılan kişilerle kendi aramda hiçbir benzerlik göremiyorum. Herkes gibi benim de kusurlarım olabilir. Fakat yine de onlara benzemiyorum. Yooo, bu biraz fazla... piyesin başında bir atasözü vardı: 'Aynada kendini çirkin görüyorsa suçu aynaya bulma.' Piyotr Petroviç size soruyorum: Ben o kadar çirkin miyim? Fiyodor Fiyodoroviç sana soruyorum: Ben o kadar çirkin miyim? Nikolay Nikolayeviç sana soruyorum: Ben o kadar çirkin miyim? Baylar, hepinize soruyorum, söyleyin bakalım: O kadar çirkin miyim?

## BİRİNCİ EK

**FIYODOR FIYODOROVİÇ:** Dostum Simyon Simyoniç, yine garip bir soru sordun. Elbet, güzellik tanrısı sayılamazsın ya. Hiçbirimiz sayılamayız. Yüzün de örnek olacak bir yüz değil yani. Bir iki çirkin yanın var. Eh, biraz çirkin olunca, seni bütün bütün çirkin sayanlar da çıkabilir.

**PIYOTR PETROVİÇ:** Baylar, siz bambaşka bir konuya girdiniz. Kimin yüzü çirkin, kimin değil? Bunun üzerine tartışmak gülünç bir şey. Bu vicdani bir sorun. Müsaade edin de, biz yine deminki konumuza dönelim. Ben bu komedyada bir erek göremiyorum. Daha doğrusu ondan bu anlattığınız erek çıkmıyor.

**NİKOLAY NİKOLAYEVİÇ:** Peki, sizin aradığınız erek ne? Sanatın kendi başına bir ereği vardır: Güzelliğe, yüceliğe doğru yükselmek. İşte sanat budur. Bunsuz sanat olmaz. Bu yüzden de sanat hiçbir zaman ahlaksızlığa düşmez. İster insanlardaki güzellikleri, iyilikleri bize anlatsın, ister onun çirkin yüzünü göstere; demek, ister doğruluklar ardında, ister ters yollarda yürüsün, sanat her zaman iyiliği ortaya koyar. İnsandaki bütün çirkinlikleri gösterip de seyircilerde buna karşı bir tiksinti uyandırmak iyi olan bütün şeyleri övmek değil midir? Bir kötülüğü kötü diye göstermenin fenalık neresinde? Asıl fenalık, kötülüğü seyircilere, acaba bu kötülük mü, değil mi diye bir kararsızlık uyandırarak anlatmaktır...

**BİRİNCİ KOMEDYA AKTÖRÜ:** Haklısınız. Çok haklısınız Nikolay Nikolayeviç. Siz benim her zaman düşündüğüm, fakat sizin kadar iyi anlatamadığım şeyi söylediniz. Bizim dramlarımızın çoğu bu bakımdan kusurlu. Seyirci tiyatrodan çıkıyor ama gördüğü üstüne bir karar veremiyor. O piyeslerde seyirci iyiliğe doğru yöneltilmiyor, kötülükten uzaklaştırılmıyor...

**FIYODOR FIYODOROVİÇ:** Gerçek bir sanatçı için böyle bir rolü oynamak, kim bilir ne büyük bir ıstıraptır.

**BİRİNCİ KOMEDYA AKTÖRÜ:** Evet, çok haklısınız. Kimi zaman bunun insana ne kadar acı geldiğini bilemezsiniz.



## MÜFETTİŞ

Okuyorsunuz, rolünüzün içine giriyorsunuz. Ama yine de ona ne biçim vermek gerektiğini bir türlü kestiremiyorsunuz.

**PIYOTR PETROVİÇ:** Siz yine benim sorumu cevapsız bıraktınız. Bu komedyaı ciddiyle ele alalım. *Müfettiş*, seyirci üzerinde hiç de hoş bir etki bırakmadı. Tam tersi. Siz de biliyorsunuz ki, bu oyunu seyredenlerden kimi öfkelendi, kimi sinirlendi. Demek kimse tiyatrodan hoşnut ayrılmadı. Evet, iyi düzenlenmiş sahneler, gülünç durumlar, hatta ustaca canlandırılmış kişiler yok değil, ama yine sonunda tatsız bir şey kalıyor. Bunun ne olduğunu size iyice anlatamayacağım. Herhalde çok korkunç, dehşetli bir şey: Yolsuzluktan, ahlaksızlıktan duyulan bir korku. Son perdede piyesteki bütün kişileri yakıp, ocaklarını söndürecek o gerçek müfettişin gelişi, bunu haber veren polisin bir celat gibi görünüşü ve tümünün üzerinde bir donup kalma etkisi yapması korkunç bir şey değil mi? Hiçbir tragedya benim üzerimde bu kadar ağır, bu kadar kasvetli bir etki bırakmamıştır. Hatta ben şimdi kuşkulananmaya başlıyorum: Acaba komedyanın son sahnesindeki bu havayı yazar düşünce taşıma mı yaratmıştır? Çünkü böyle bir etki kendiliğinden olmaz.

**BİRİNCİ KOMEDYA AKTÖRÜ:** Çok şükür, bu soru aklınıza geldi. *Müfettiş*, on yıldan beri tiyatrolarda oynanıyor, seyredenlerin çoğu bu komedyanın bıraktığı ağır izlenimi yeriyor, ama biri de çıkıp acaba bu piyesten niçin böyle bir anlam çıkıyor, diye sormuyor... Bunun bir nedeni olması gerekmez mi? Bir budalanın hareketleri bile nedensiz değildir.

*(Herkes ona şaşkınlıkla bakar.)*

**SİMYON SİMYONİÇ:** Vallahi, sözleriniz bilmededen farksız.

**BİRİNCİ KOMEDYA AKTÖRÜ:** Yahu *Müfettiş*'in sonu yoktur. Bunun farkına varmadınız mı?

## BİRİNCİ EK

**NIKOLAY NİKOLAYİÇ:** Nasıl sonu yok?

**SİMYON SİMYONİÇ:** Sonu olmaz olur mu canım? Beş perdelik değil mi? Altı perde olacak değil ya?

**PIYOTR PETROVİÇ:** Müsaadenizle bir şey söyleyeceğim, Mihail Semyoniç. Sonu olmayan piyes olur mu? Sanat kurallarına uyar mı bu? Bu tıpkı, önümüze kapalı bir kutu getirip de içinde ne var, diye sormaya benziyor.

**BİRİNCİ KOMEDYA AKTÖRÜ:** Ya bu kutu, sizin çalışıp çabalayıp açmanız için önümüze konulmuş ise?

**PIYOTR PETROVİÇ:** Öyle ise, insan bunu söyler. Ya da dosdoğru seyircinin eline anahtar verir.

**BİRİNCİ KOMEDYA AKTÖRÜ:** Ya anahtar hemen kutunun yanında ise?

**NIKOLAY NİKOLAYİÇ:** Canım, artık böyle bilmece gibi konuşmayı bırakın. Sizin, herhalde bir bildiğiniz var. Yazar, mutlaka anahtar elinize verdi, ama bizden saklıyorsunuz.

**BİRİNCİ KOMEDYA AKTÖRÜ:** Ya bu kutu çok kolayca açılıverirse, yahu nasıl oldu da biz açamadık diye şaşmaz mısınız? İçinden çıkan şey, kimi için günü geçmiş bir para, başkaları için de değeri hiçbir zaman azalmayan altın olabilir.

**NIKOLAY NİKOLAYİÇ:** Canım, bu sizin bilmedecelerinizden de bıktık artık. Neredeymiş bu anahtar, söyleyin de kurtulalım.

**SİMYON SİMYONİÇ:** Anahtar, anahtar, Mihailo Semyoniç!

**FİYODOR FİYODOROVİÇ:** Anahtar...

**PIYOTR PETROVİÇ:** Anahtar...

**BÜTÜN AKTÖRLER AKTRİSLER:** Mihailo Semyoniç, anahtar.

**BİRİNCİ KOMEDYA AKTÖRÜ:** Anahtar mı? Ama baylar, bakalım siz onu elinize almaya razı olacak mısınız? Belki de kutusuyla atıverirsiniz...

**NIKOLAY NİKOLAYİÇ:** Anahtar, anahtar... Fazla söze lüzum yok.

## MÜFETTİŞ

HEPSİ BİRDEN: Anahtar...

BİRİNCİ KOMEDYA AKTÖRÜ: Peki, peki anahtarı size vereyim. Bir komedya aktöründen, belki de böyle laflar işitmeye alışık değilsinizdir. Ama ne yapalım, ben bugün heyecan içindeyim. Ruhum hafifledi. İçimde ne varsa söylemeye hazırım. Sözlerimi nasıl isterseniz öyle karşılayın, ben içimdekileri söyleyeceğim. Hayır baylar, yazar bana anahtarı vermedi. Ama kimi zaman insanın öyle anları oluyor ki, önceden anlayamadığı şeyleri birdenbire kavrayıveriyor. Ben bu anahtarı kendim buldum. İçimden öyle geliyor ki, gerçek anahtar da budur. Kutu önümde açılıverdi. Yazarın da bundan başka bir düşüncesi olamazdı zaten. Piyesteki olayın geçtiği kente bir iyi bakın. 'Rusya'da böyle bir kent yoktur. Bir kentte memurların topunun birden bu denli ahlaksız olması görülmüş, işitilmiş şey değildir; ne olsa iki üç namuslu adamın çıkması lazım; oysa burda bir tek namuslu kişi yok,' diyorlar. Demek kısacası böyle bir kent olamaz diyorlar, değil mi? Ama madem o, hepimizin içinde var, öyleyse o, bizim ruhumuzun kentidir. Kendimize yalnız dünya adamının gözü ile bakmayalım. Bizi ölümümüzden sonra yargılayacak olan bu adam değildir. Bizi mezarımızın başında bekleyen korkunç bir müfettiş var. Bu müfettişin de kim olduğunu bilmiyor musunuz sanki? O, bizim uyuyan vicdanımızdır. O, bizi birdenbire her şeyi olduğu gibi apaçık görmeye zorlayacaktır. O zaman çevremizde ve içimizde öyle korkunç bir görünüm açılacaktır ki, dehşetten saçlarımız dimdik olacak. Öyle ise bu teftişi kendimiz yapsak daha iyi değil mi? Hem yaşamın sonunda değil, başlangıcında. Şimdi kendimiz için güzel güzel övgüler, boş laflar uydurup dinleyeceğimize, ruhumuzdaki o çirkin kenti görmeye gidelim. Dünyadaki bütün kentlerden daha berbat olan kentimizi gezelim. Orada ruhumuzun hazinesini soyan hırsız memurlar bulacağız. Bunlar akıllarına eseni yapan tutkularımızdır. Yaşamın başında müfettiş olabilmeliyiz. Onunla birlikte, içimizde

## BİRİNCİ EK

olanı biteni gözden geçirmeliyiz. Yeter ki bu müfettiş, gerçek müfettiş olsun... Hlestakov gibi yalancı bir müfettiş değil. Hlestakov bir düzenbazdır. Bizim dünyamızın o yalancı, o satın alınır vicdanıdır. İçimizdeki tutkular, Hlestakov'u kolayca satın alırlar. Yanımıza Hlestakov'u alırsak, bu ruh kentimizde hiçbir şey göremeyiz. Bakın, onunla konuşurken memurlar ne kadar ustaca işin içinden sıyrılıyor, kendilerini haklı gösteriyorlardı. Melek gibi oluyorlardı. Bizim kötü bir huyumuz, en düzenbaz bir memurdan daha kurnaz değil midir? Hem öyle güçlü bir tutkumuz değil, en boş, en önemsiz bir alışkanlığımız bile ondan daha kurnazdır. İşin içinden öyle ustaca sıyrılır, kendisini öyle bir haklı gösterir ki, biz onu bir méziyet sayarız. Hatta başkalarının yanında onunla övünürüz. 'Benim kente bakın, ne güzel, ne temiz, ne düzenli...' deriz. Hayır, şu dünya vicdanyla içimizde hiçbir şeyi göremeyiz. O da, tutkularımız da birbirlerini aldatır dururlar. Hlestakov'un memurları kandırması gibi... Sonra da uçar gider, izini bile bulamazsınız. Artık kendisini general sayan, ötekine berikine mevkiler vaat eden budala kaymakam gibi, gerçek müfettişe hiç de benzemeyen aptal bir çocuk tarafından aldatıldığımızı anlarsınız. Evet baylar, evet Simyon Simyoniç, Piyotr Petroviç, bu yalancı vicdanı içimizden atalım. Kendimize Hlestakov'un gözüyle değil, gerçek müfettişin gözüyle bakalım. Bizim ruhumuzun kenti, bana inanın, iyi bir hükümdarın devletini düşünmesi gibi, bakılmaya değer. Bir hükümdar, devleti içindeki düzenbazları adaletle, amansız bir şekilde nasıl kovuyorsa, biz de ruhumuzdaki düzenbazları tıpkı onun gibi kovalım. Bu işi yapabilmek için bir çare, bir kamçı var: o da *gölme*. Bayağı tutkularımızın korktuğu, çekindiği *gölme*! İnsandaki gerçek güzelliği kirletecek her şeyle alay etmek için yaratılan *gölme*! *Gölmeye* gerçek anlamını verelim artık. *Gölmeyi*, kötü ile iyiyi ayırt etmeden her şeyle alay eden, onu düşüncesiz basit bir eğlence aracı durumuna getiren insanların elinden

## MÜFETTİŞ

alalım. Başkalarında gördüğümüz bayağılıklara, yalancı-  
lıklara nasıl gülüyorsak, içimizde bulduğumuz bayağılık-  
larla da, ne olursa olsun, alay etmekten korkmayalım.  
Kendi ruhumuzun derinliklerine Hlestakov'la değil de, ger-  
çek, satın alınmaz müfettişle inersen orada alay edilecek ne  
kötülükler buluruz. O zaman içimizde kızgınlıktan köpüren  
bir kaymakamın yahut daha doğrusu içimizdeki kötü ru-  
hun bize: 'Ne gülüyorsun? Gülen kendine güler,' dediğini  
duyarsak şaşırmayalım. Ona göğsümüzü kabarta kabarta  
diyelim ki: 'Evet, kendimize gülüyoruz. Çünkü içimizde  
namuslu bir insanın sesini duyuyoruz. Çünkü bizim  
boyuna daha iyi olmamızı isteyen Tanrının buyruğunu din-  
liyoruz.' Arkadaşlar, işte bakın, ağlıyorum. Demin sizi  
güldürüyordum. Şimdi ağlıyorum. Müsaade ederseniz, be-  
nim uğraşımın da sizinkiler kadar şerefli bir uğraş olduğu-  
na, benim de sizin gibi yurduma hizmet ettiğime, boş in-  
sanları eğlendirmek için yaratılmış bir soytarı olmadığma,  
büyük Tanrı Devletinin namuslu bir memuru olduğuma  
inanayım. İnanayım, içimde duyayım ki, sizlerde doğma-  
sına aracı olduğum bu gülme boş zamanları doldurmaktan,  
ötekiyle berikiyle alay etmekten başka bir şeye yaramayan  
bir gülme değil, insanogluna karşı sevgiden gelen bir gül-  
medir. Bir araya toplanıp bütün dünyaya kanıtlayalım ki,  
bu yurttan en küçüğünden, en büyüğüne kadar herkes, bü-  
tün insanların hizmet etmesi gereken varlığa, Tanrıya hiz-  
met ediyor, (gözlerini yukarı kaldırır) ve o ölmez, o saltık  
güzelliğe özünü adıyor.

## İKİNCİ EK\*

SİMYON SİMYONİÇ: Nedir bu Tanrını seversen Mihal Mi-  
haliç, bir 'iç kent'dir tutturmuşsunuz, nedir bu yahu?

MİHAL MİHALİÇ: Bence bu 'iç kent' bizim ruhumuzdur. Pi-  
yesin son sahnesi de yaşamın sonunu anlatıyor. O anda  
vicdanımız, bize kendimizi olduğu gibi gösteriyor; ve biz  
bundan dehşete düşüyoruz. Bence, komedyanın sonunda,  
geldiği haber verilen gerçek müfettiş, son nefesimizde kar-  
şımıza çıkan gerçek vicdanımızdır. Hlestakov'a gelince, o  
bizim yalancı, dünyalık vicdanımız. Korkularımızı sömüre-  
rek gerçek vicdanın kılığına bürünüyor. İşte Hlestakov'u  
memurlar nasıl satın alıyorlarsa, o yalancı vicdanımızı da,  
tıpkı böyle, tutkularımız satın alıyor ve Hlestakov gibi iz  
bırakmadan yitip gidiyor... Seyircileri bu kerte sarsan o  
umutsuz son bana, bir komedya gibi görmeye alıştığımız  
yaşamın da böyle trajik bir biçimde bitebileceğini düşün-  
dü.

PIYOTR PETROVİÇ: Doğrusu güzel söylüyorsunuz ama, bu  
benzerlikleri nereden çıkardığınızı anlayamadım. Hlesta-  
kov nerede, bizim dünyalık vicdanımız nerede! Gerçek mü-  
fettiş nerede, asıl vicdanımız nerede? Nikolay Nikolayiç,  
şimdi içten olarak söyleyin bana, bunlarda bir benzerlik  
görüyorsunuz musunuz?

(\*) Gogol, aktör Şçepkin'in birinci eke karşı olan itirazlarını gözönüne  
alarak ve kendi düşüncelerini biraz yumuşatmak suretiyle *Müfettiş*'e  
ikinci bir ek yazdı.



NIKOLAY NIKOLAYİÇ: Doğrusu hiçbir benzerlik yok.  
SİMYON SİMYONİÇ: Ben de gözlerimi fal taşı gibi açıyorum ama böyle bir benzerlik göremiyorum.

FIYODOR FIYODORİÇ: Size bir şey söyleyeyim mi Mihaliç, düşünceniz güzel; hatta bu düşünce, bir sanat yapıtının konusu olabilir. Ama yazarın böyle bir şey düşündüğünü hiç sanmıyorum.

NIKOLAY NIKOLAYİÇ (*kesin bir anlatım ile*): Saçma, böyle bir şey aklımdan bile geçmemiştir.

MİHAL MİHALİÇ: Peki, ben size onun hatırandan böyle bir şey geçtiğini söyledim mi sanki? Önceden dedim ki: Yazar bana yapıtını çözecek anahtarı vermedi. Bu bulduğum, benim anahtarım. Yazarın böyle bir düşüncesi olsaydı da bunu açığa vursaydı çok yanlış bir iş yapmış olurdu. O zaman bu oyun bir komedya değil, bir mecaz, renksiz, sıkıntılı bir ahlak dersi olurdu. Hayır, yazarın amacı, ideal kentte değil, şu gözlerimizin önündeki dünya kentinde olup biten sapıklıkların dehşetini anlatmaktır. O, dünyadaki bütün kötülükleri göze çarpacak biçimde bir araya toplamaya çalışıyor; fakat bir tabloda gölgelerin gerekli olması gibi, iyilikler arasında da kötülüklerin bulunması gerektiğine inanılmasını istiyordu. Yazar, bu kara güçleri seyirciye adanıklı duyurmayı görev ediniyor, herkesi onlarla çarpışmaya çağırıyor. Dünyadaki bütün rezaletleri gösterip seyirciyi dehşet içinde bırakmak istiyor. İşte onun yapmak istediği bu. Ama oyundan bu anlamı çıkarmak bize düşer. Eh, çok şükür, biz de çocuk değiliz ya. Ben kendi hesabıma, bu oyundan nasıl bir ders alınabileceğini düşündüm de işte bu size anlattıklarımı buldum.

PIYOTR PETROVİÇ: Mihaliç, komedya herkes için yazılır. Ondan çıkabilecek dersi de herkes çıkarabilmelidir. Demek bu ders komedyadan hemen çıkarılabilecek, herkesin anlayabileceği bir ders olmalı. Yoksa kimselere benzemeyen, orijinal bir adamın çıkardığı derslerden bana ne? Size sorarım: Niçin bu dersi yalnız siz çıkardınız da başka

kimse çıkarmadı.

NIKOLAY NIKOLAYİÇ (*acele acele*): Evet, öyle ya. İşte doğru söz buna derler. İlk önce buna cevap verin bakalım: Niçin bu sonucu siz çıkardınız da başkası çıkarmadı?

SİMYON SİMYONİÇ: Evet Mihaliç, niçin bunu yalnız siz çıkardınız da başkası çıkarmadı?

MİHAL MİHALİÇ: Önce bu dersi yalnız benim çıkardığımı nereden biliyorsunuz? Ondan sonra bu sonucu, niçin, güçle çıkarılabilecek, uzak bir ders sayıyorsunuz? Ben, tersine, bize en yakın olan şeyin bizim ruhumuz olduğunu sanıyorum. Ben ilkönce ruhumu, kendimi düşündüğüm içindir ki, bu dersi çıkarabildim. Başkaları da önce kendi ruhlarını düşünselerdi, onlar da benim çıkardığım dersi çıkaracaklardı. Ama insanlar sanat yapıtına, arının çiçeğe yapıtıldığı gibi yapılmıyorlar. Kendileri için bir şey çıkarmaya çalışmıyorlar. Hayır, biz her şeyde, kendimiz için değil de, başkaları için ders arıyoruz. Başkalarının ahlakına göz dikeyiz da kendimizi unutuyoruz. Kusurları başkalarında aramayı, görmeyi seviyoruz, kendimizde değil. Bakın, bu komedyaya 30.000 kişi geldi. Hepsisi de gülmek için geldiğini biliyor. Ama herkes kendine değil, başkalarına gülmeye geliyor. Hele içlerinden birine, güldüğü kişiye biraz benzediğini cıtlatacak olun, bakın nasıl küplere binecek, 'Benim mi yüzüm çirkin?' diyecektir...

SİMYON SİMYONİÇ: Ben bunu demek istemedim.

MİHAL MİHALİÇ (*sözünü keserek*): Müsaade edin, Simyon Simyonîç, siz namuslu, kibar bir adamsınız. Niçin böyle, düşündüklerinize aykırı şeyler söylüyorsunuz. Önce niçin unutuyorsunuz ki, komedyanın ve genel olarak taşlamanın konusu, insanın meziyetleri değil, kusurlarıdır. Komedya, kötülükleri ne denli çok kötü gösterir, seyircileri ne denli çok dehşete düşürürse, amacına o oranda yaklaşmış olur. Niçin her sefer bunları unutup, tragedyaya yakışır konuları komedyaya mal etmeye çalışıyorsunuz. Hayır, onu biraz rahat bırakın, o ne yapacağını bilir. Kötülük, ne-

rede olursa olsun, yakasına yapışmalı, ona soluk aldırma-  
malı. Siz tam bir Hristiyan gibi davranmak isterseniz bu  
taşlamayı kendinize karşı da kullanmalısınız. Bir komed-  
yayı bütün topluma uygulamadan önce kendi kendinize de  
vurmalsınız. Ders çıkarmak mı? İsteyen onu her yerde bu-  
labilir. Kendi ruhuna bakabilen herkes, her şeyden kendi-  
sine gerekli olanı çıkarabilir; dünya kentinde bir ruh kenti  
görebilir. Sonra da kallesliğe, sahteciliğe karşı daha  
büyük bir güçle karşı koymak gerekir. İçimizde neler var,  
bunu biliyoruz. Her gün içimizde ne türlü tutkular kayna-  
dığını söyleyip duruyoruz. Ama onları kovmaya, silkip at-  
maya yanaşmıyoruz. Oysa bu işi yapmak için bizim elimize  
bir kamçı verilmiştir.

SİMYON SİMYONİÇ: Ne kamçısı canım? Hangi kamçı?

MİHAL MİHALİÇ: *Gülme*, kamçı değil de nedir? Yoksa  
*gülme*, bize boşu boşuna verilmiş bir şey midir sanıyorsu-  
nuz? Dünyada hiçbir şeyden korkmayan bir ahlaksız,  
ondan boş yere mi korkuyor? Demek ki o, bize iyi bir işe  
yarasın diye verilmiştir. O, bize insan güzelliğini çirkinleş-  
tiren her şeye vurmak için verilmişse niçin onu, kendi ru-  
humuzu lekeleyen şeylere karşı kullanmayalım? Evet, onu  
içimize sokmalıyız. İçimizdeki hırsız memurları kovmalı-  
yız. Kendi kendinize güldüğünüzü gösteren en küçük bir  
anıştırma niçin sizi öfkeliendiriyor? Her küçük tutkumuz,  
her bayağı yanımız kendini güzel göstermek istiyor. Hem  
de ancak bu yoldan ruhumuza giriyor. Çünkü doğamız te-  
melde iyidir. Bu kötü eğilimi o, çirkin çıplaklığıyla içinde  
barındıramaz. Fakat bana inanın; onu gözlerimizin önüne  
koyup da gülersek, utancımızdan kızaracağız. Yüzümüzü  
nereye saklayacağımızı bilemeyeceğiz. O zaman bu kötü  
eğilim ruhumuzda kalmaya cesaret edemeyecek. Öyle bir  
kaçıp gidecek ki, yerinde yeller esecek.

SİMYON SİMYONİÇ: Doğrusu bu sözler beni düşündürdü.

Sizce bu gülme kendinize de çevrilebilir öyle mi?

PIYOTR PETROVİÇ: Bana öyle geliyor ki, bu ancak insan

doğasının asıl güzelliğini anlamış, kendi kusurlarına karşı  
nefret duymuş bir adam için kabildir.

MİHAL MİHALİÇ: Benim görevim artık bitti. Yirmi yıldır  
çalıştığım bu sahneden artık ayrılıyorum. Bu çelengi bana  
siz verdiniz. Siz beni coşturdunuz. Bu sözleri söylemeye siz  
beni zorladınız. Bakın, ağlıyorum. Bırakın, benim  
uğraşımın sizinkiler kadar temiz bir uğraş olduğunu hisse-  
deyim. Ben de yurduma hizmet ettim. Boş bir hokkabaz  
olmadım. Büyük Tanrı Devleti'nin namuslu bir memuru  
oldum. Sizde insanların birbiriyle alay etmesine yarayan o  
anlamsız gülmeyi değil, insan sevgisinden doğan gülmeyi  
uyandırdım. Nikolay Nikolayiç, Fiyodor Fiyodoriç,  
Simyon Simyoniç ve siz, o kadar çok şey öğrendiğim, bir-  
likte çalıştığım, şimdi de ayrılmak üzere olduğum arkadaş-  
lar! Dostlar! Seyirciler yeteneğimi sevdiler, ama siz beni  
sevdiniz. Benden sonra bu gülmeyi siz alın. Onu her şeye,  
iyiye, kötüye karşı alaya çevirenlerin elinde bırakmayın.  
Sözlerime inanın, size diyorum ki, gülme iyidir. Gülme na-  
musludur. O bize, başkalarıyla değil, kendi kendimizle  
alay etmek için verilmiştir. Kendi kusurlarıyla alay  
etmeye, kendi kusurlarına gülmeye cesaret edemeyen, hiç  
gülmesin daha iyi. Yoksa gülme, iftira gibi çirkin olur.  
Bundan da bir suçlu gibi, o adam sorumlu olur.

Gogol'un Müfettiş adlı oyununun ilk oynanışından  
sonra bir yazara gönderdiği

## BİR MEKTUPTAN PARÇA

...Müfettiş oynandı. Oynandı ama benim içime de bir gariplik, bir tuhafılık çöktü. Ben, zaten oyunun nasıl oynanacağını önceden biliyordum. Bunu bildiğim halde yine de hüznümlendim, canım sıkıldı. Yarattığım yapıt bana yabancı gibi geldi. Sanki onu ben yazmamışım gibi. Başlıca rol yitti. Aktör, Hlestakov'un nasıl bir kişi olduğunu zerre kadar anlamamış, Hlestakov sahnede, hani şu iki yüzyıldan beri Paris tiyatrolarından bize bulaşan bayağı yalancılar durumuna getirilmiş, silik bir tip olup çıkmıştı. Yoksa Hlestakov'un gerçekte nasıl bir kişi olduğu anlaşılmıyor mu? Oysa bu bana çok açık görünüyor. Hlestakov yalan söylemiyor ki. O, yalan söylemeyi uğraş haline getirmiş değildir. Palavralarının farkında bile değil. Söylediklerine kendisi de inanır... Onun gerçek kişiliği yalan söylerken belli olur. Yalan söylediği zaman kendisini olduğu gibi gösterir. Zaten bizim aktörlerimiz yalancı tiplerini canlandırmak işinde yanılıyorlar. Onlar sanıyorlar ki, yalan söylemek dosdoğru gevezelik etmektir, o kadar. Oysa yalan söylemek, yalanı gerçekmiş gibi söylemek demektir; yalanı, tıpkı gerçeği söylerken takındığımız doğal edayla söylemektir. Yalanın gülünç yanı da işte burada. Hlestakov rolünü en yeteneksiz aktörlerden birine verseydim de ona deseydim ki: "Hlestakov çok becerikli, kibar, zeki, hatta iyi bir adamdır." İşte böyle oynamasını öğütleseydim, bana öyle geliyor ki, Hlestakov rolü kazanırdı. Hlestakov, öyle soğuk soğuk ya da abartmalı jestlerle yalan söylemez. O, gerçekten duyarak, içtenlikle yalan söyler. Gözleri de duyduğu zevkten parıl parıl yanar. O an yaşamının en güzel, en şiiirli anıdır. Ona bir esin gelmiştir. İşte Hlestakov'u

## BİR MEKTUPTAN PARÇA

oynayan aktör bunu hiç belli edemedi.

Elbet yaşlı memurları taklit etmek çok daha kolaydır. Onların çizgileri bellidir. Ama sıradan kişilerden pek ayrılmayan tipleri yaratmak usta işidir. Hlestakov'da hiçbir şey öyle pek güçlü bir biçimde gösterilmemeli. O, başka gençlerden pek farklı değil ki. Hatta kimi zaman iyi davranır, iyi konuşur. Yalnız, soğukkanlılığa ya da güçlü bir karaktere gerekseme gösteren durumlarda onun aşağılık, bayağı doğası ortaya çıkar.

Kaymakam'ın kişiliği çok daha durağan, daha açıktır. İçi de, dışı da kabadır. Hlestakov'un doğasına gelince, o adamakılığ değişik, kaygandır. Bunun için de daha zor anlaşılır.

Hlestakov gerçekten nasıl bir adam? Boş kafalı genç bir memur. Ama onda, boş kafalı olmayan insanların bazı özellikleri de var. Sonra o, biraz hepimize de benzer. Hepimiz birkaç dakika için Hlestakov olmuşuzdur. Bunda da utanılacak bir şey yok. Bir hassa subayı da, bir devlet adamı da bazen Hlestakov olabilir. Biz edebiyatçılar da Hlestakov olabiliriz. Demek kısacası bu dünyada Hlestakov olmayan pek az insan vardır. Yalnız bütün sorun o durumdan ustalıkla sıyrılıp kurtulmaktadır... İşte bu söylediklerimin hepsi Hlestakov'da görünmüyor mu? Yoksa o, silik bir tip mi? Bir gün büyük yeteneği olan bir aktörün gelip, bir tip içinde bu kadar çeşitli karakterleri gösterdiğim, böylece de kendisine dört bir yanı ile yeteneğinin bütününe ortaya koymak olanağını verdiğim için bana teşekkür edeceğini düşündüğüm zaman acaba kendimi mi aldatıyorum? Hlestakov sahnede çocukça, küçük bir rol oluverdi... Bu da bana çok dokundu.

Komedyaya oynanmaya başladığı zaman ben de tiyatrodad idim. Canım sıkılmış oturuyordum. Seyircilerin coşkunluğuyla, oyunumu beğenip övmeleriyle ilgilendiğim bile yoktu. Ben orada bulunan yargıçların birinden, yalnız ondan korkuyordum, o yargıç da bendim.

Oyun, seyircilerin yarısının hoşuna gitti. Öteki yarısı ise



## MUFETTİŞ

bastı küfürü. Ama bu küfürün de sanatı ilgilendirecek bir yanı yok. Başka nedenlerden.

Seyircilerin en çok kaymakam hoşlarına gitti. Ben böyle olacağını önceden biliyordum. Yalnız Dobçinski ile Bobçinski'nin bu kadar kötü oynanacağını hiç kestiremezdim. Ben, onların karikatür olmayacağını sanmıştım. Oysa tam karikatür oldular. Temsilden önce, giydikleri urbaları görünce şaşıp kaldım. Bu iki kişinin temelli iyi giyinmesi gerekirdi. Saçları iyi taranmış, kılıkları düzgün ve oldukça şişman bir halde temsil edilecekleri yerde garip bir kılıkta, kır perukalarla sahneye çıktılar. O kadar maskaralık yaptılar ki, dayanamadım. Zaten temsilin kostüm yanı hiç iyi değildi. Bütün kişiler karikatür haline getirilmişti... Dördüncü perdenin başı bana biraz soğuk geldi. Oyunun akışı orada yavaşlıyor. Bu parça silik, yorgun. Eve dönünce hemen değiştirmeye koyuldum. Şimdi biraz daha canlı oldu... Son sahne üstüne de bir iki şey söyleyeyim: Hiç iyi olmadı. Perde bir karışıklık anında kapanıyor. Sanki komedya bitmemiş gibi oluyor. Ama bunda benim suçum yok. Söylediklerimi dinlemediler ki. Yine söyleyeceğim: Bu sahnenin dilsiz bir sahne olduğu anlaşılmadıkça, orada bulunanların hepsi taş kesilmiş bir hal almadıkça, perdenin iki üç dakika kapanmaması gerektiği anlaşılmadıkça bu sahnenin başarı kazanması kabil değildir. Ben dedim ki, bu sahne bir 'canlı tablo' olarak temsil edilmeli. Oysa onlar buna razı olmadılar. Bu biçimin kendilerine dokunduğunu, çünkü bale aktörü olmadıklarını söylediler. Bu bir bale şefinin işiymiş. Ama ben yine aynı düşüncedeyim. Yüz kez söylerim: Bunda aktörlerin onuruna dokunacak bir yan yok. Bu sahnede bulunan kişilerin gerçek durumunu anlayacak yetenekteyse, peki, bu işi bir bale şefi yapsın. Kıyıların bir nehri durduramadığı gibi, hiçbir sınır, hiçbir kayıt da bir yeteneğin elini ayağını bağlayamaz. Tersine, kıyılar arasına giren nehir daha çabuk akar. Kendisine verilen duruş da ne olursa olsun, oynadığı karakteri iyice duyan bir aktör her şeyi anlatabilir. Bu sahnede saptanan şey bir kümeleşmedir, o kadar. Yoksa

## BİR MEKTUPTAN PARÇA

aktörlerin yüzü serbesttir. Bu susmada da büyük ayrılıklar, çeşitlemeler olmalı. Çünkü onların suçları farklı olduğundan, korkuları da birbirine benzemeyecek elbet. Kaymakam başka bir şaşkınlık içinde, karısı, kızı başka. Yargıç, Milli Eğitim Müdürü, Posta Müdürü vesaire vesaire... Hepsi ayrı biçimlerde korkuya dalmışlardır. Burada değişmeyen, hep aynı kalan Dobçinski ile Bobçinski'dir. Onlar da birbirlerine dönerek, yüzlerinde bir sorgu görünüşü ile bakakalırlar. Yalnız konuklar bu kümenin dışındadırlar. Onlar bu sahnenin gücünü kurarlar. Kısacası her aktör burada rolünü mimikle sürdürecektir. Bunu yaparken de aktörlüğünü, büyüklüğünü pekâlâ gösterebilir. Ama artık tartışmaya, bu işle daha fazla uğraşmaya takatim kalmadı. Ruhum da, vücudum da yorgun. Yemin ederim, hiç kimse neler çektiğimi bilmiyor. Artık istediklerini yapsınlar. Ben oyunumdan tiksindim. Şimdi başımı alıp gitmek istiyorum. Beni ancak yolculuk, gemi, deniz, başka gökler avutabilir. Onları içim çekiyor. Tanrı aşkına çabuk gelin. Sizinle vedalaşmadan gitmek istemiyorum. Soğuk bir mektubun anlatamayacağı daha birçok şey söylemek istiyorum.

N. Gogol

25 Mayıs 1836, Petersburg

## Müfettiş'i gerektiği gibi oynamak isteyenler için

### ÖĞÜTLER

Her şeyden çok karikatüre düşmekten sakınmalı. En küçük rollerde bile hiçbir şey göze batacak gibi ortaya çıkarılmamalı, bayağlaştırılmamalı. Tersine, aktör oynadığı kişiden daha alçakgönüllü, daha sade, hatta daha kibar olmaya çalışmalı.

Aktör güldürmeyi, gülünç olmayı ne kadar az düşündürse, üzerine aldığı rolün gülünçlüğünü o kerte çok ortaya çıkarır. Komedyanın gülünçlüğü kişilerin ciddiliğinde görünmeli. Onlar hileli, çapraşık işleriyle ateşli ateşli didinirler. Onların yaşamlarını dolduran en önemli işler bunlardır. Yalnız seyirci, bu didinip durmaların ne kadar boş olduğunu anlar. Ama ötekiler bu işleri hiç de şakaya almazlar; kendileriyle alay edilebileceğini bir an hatıra getirmezler. Sanatını iyi anlamış bir aktör oynadığı kişinin küçük özelliklerini, dış görünüşlerini canlandırmaya kalkmadan önce onun genel olarak insansal anlamını kavramalıdır. Oynadığı kişinin temel uğraşını, yaşamasının temeli olan iç uğraşını, düşüncelerinin düzenini, kafasından hiç ayrılmayan burguyu anlamalı. İşte bunu anladıktan sonra aktör kendisini onunla doldurmalı. Şöyle ki, oynadığı kişinin düşünceleri, eğilimleri, kendi düşünce ve eğilimleri olsun; piyes oynanırken de bunların hiçbirisi aklından çıkmasın. Küçük ayrıntılarla uzun boylu uğraşmasının gereği yoktur. Aktör oynadığı kişinin kafasındaki burguyu kendi kafasından hiçbir zaman atmayacak olursa bu küçük ayrıntılar kendiliğinden doğru çıkar.

Bütün o özellikler, küçük ayrıntılar, portre gerçeğine uygun olarak yapıp bittikten sonra serpiştirilecek renklerdir. Onlar rolün kostümü, hatta belki de bedenidir. Ama ruhu

### ÖĞÜTLER

değildir. İlk önce kavranacak şey ise rolün ruhu olmalı, bedeni değil.

Başlıca rollerden biri de kaymakam. Bu adamın temel uğraşı eline geçen fırsatı kaçırmamaktır. Bu yüzden ne çevresine, ne kendisine iyice bakacak vakti olmamıştır. Belki kendisi de farkında olmadan sözüm sözcü, dediği dedik, sert bir adam olup çıkmıştır. Ama gerçekte böyle değildir. Onda yalnız gözüne çarpan her şeyi kendine mal etmek isteği vardır. Bu alışkanlığın başkalarına tuzluya oturacağını da unutmuştur.

Kuyusunu kazan tüccarları bağışlıyor. Çünkü onlar kendisine birtakım çekici önerilerde bulunuyorlar. Yaşamın bu türlü tatlı yanları onun başka şeyleri görüp duymasına engel olmuştur. O, günahkâr olduğunu hissediyor, kiliseye gidiyor. Hatta din inancının güçlü olduğunu sanıyor. Bir gün tövbe edeceğini düşünmektedir. Ama insanın elinin altında bulunan fırsatlar daha ağır basar. Dünya nimetleri çekicidir. Kaymakam da artık eline geçen hiçbir şeyi kaçırmamaya adanmıştır.

O bir canavar değildir. Sıradan bir adamdır. Ama onda doğruluk duygusu bozulduğu için zamanla, farkına varmadan yalanın ta kendisi olup çıkmıştır. Bu duruma alıştığı, kaynadığı için konuşurken mantıksal usavurmalar yürütür. Hatta kendine güvenli ve gösterişlidir de. Kimi zaman güzel, canlı konuştuğu da olur.

Müfettişin geleceği, hem de kendini tanıtmadan geleceği üstüne haberler onu adanmışlığı şaşırtmıştır. Ne yapacağını bilmiyor. Bu yüzden komedya süresince, baştan sona kadar, her zamankinden daha başka bir durumda bulunuyor. Sinirleri gergindir. Korkudan umuda, sevince geçtiği için görme yeteneği biraz azalmıştır. İşte, başka zaman kolayca aldatılamayacak bir adam olan kaymakam bu yüzden hemen aldanıveriyor. Müfettişi avucunun içine aldığını, onda korkulacak bir yan bırakmadığını, üstelik onunla akraba olmaya doğru gittiğini görünce büyük bir sevince düşüyor. Yaşamının nasıl

## MÜFETTİŞ

şölenler içinde geçeceğini, ötekine berikine nasıl mevkiler dağıtacağını, posta atlarını herkesten önce alacağını, kaymakamları kapısında bekleteceğini söylüyor. Kendisini büyük görmeye başlıyor. Yukarıdan konuşuyor. İşte bu yüzden gerçek müfettişin gelişi, onu öteki kişilerden daha çok sarsıyor. Durumu gerçekten trajik oluyor.

Yargıç, rüşvet işinde daha az günahkârdır. Hatta haksızlık yapmaya pek de yatkın değildir. Ama avâ, tazılarla çıkılan avâ pek düşkün olduğu için, örneğin armağan olarak bir tazı yavrusu kabul edebilir. O başka... Ne yapalım kul kusursuz olmazmış. Bu kusuru yüzünden, kendisi de pek farkına varmadan birtakım yolsuzluklar yapar. Yargıç kendisini pek beğenir; aklıyla fikriyle övünür. Sonra, başkalarının gözünde büyüyeceğini, kendini kolayca beğendireceğini düşünerek dinsiz geçinir. Başkalarını korkutan bir alay onu sevindirir. Çünkü bu yüzden tahminlerde bulunmak, ortaya birtakım düşünceler atmak fırsatını kazanır. Bu hoşla gitmek isteği, Yargıç rolünü oynayan aktörün yüzünden okunmalıdır. Konuşurken, sözlerinin, dinleyenler üzerindeki etkisine bakar. Tumturaklı sözcükler, tümceler arar.

Zemlianika şişman bir adamdır, ama çok ince bir düzenbazdır. O kadar şişman olduğu halde hareketleri pek canlıdır. Her halinden, her tavrından dalkavukluk akar. Hleştakov, yemekte yediği balığın ne balığı olduğunu sorduğu zaman, yirmi yaşında bir delikanlı çevikliğiyle koşup onun ta burnuna kadar sokulur. "Morina balığı..." der. O türlü insanlardandır ki kendini bir işten sıyırmak için başkalarını batırmaktan başka çare bulamaz. Bunun için de dostluk, ahbaplık düşünmeden her türlü muhbirliğe razıdır. Çünkü tek kaygısı kendini kurtarmaktır. Şişmanlığına, hantallığına karşın, her zaman beceriklidir. Zeki bir aktör, fırsat buldukça şişman bir adamın ötekinin berikinin hizmetine koşarken yapacağı komik hareketleri, karikatüre düşmeden, taklit etmeli.

Millî Eğitim Müdürü, müfettişler, nedenini anlayamadığı bazı paylamalar yüzünden hep korku içinde yaşayan bir

## ÖĞÜTLER

adamdır. Bunun için Millî Eğitim Kurumları'nı kim görmeye gelse kuşkulandır. Müfettişin geleceğini duyar duymaz bir suçlu var mı, yok mu düşünmeden, tiril tiril titremeye başlar. Bu kişiyi oynayan aktör boyuna korkusunu belli etsin yeter.

Posta Müdürü, budala denecek kadar saf bir adamdır. Yaşamı, açtığı mektuplarda okuduğu birtakım hoş hikâyelerden ibaret gibi görüyor. Onun kişiliği kolayca belli olur. Bu rolü oynayan aktör, elinden geldiğince saf görünmeye çalışmalıdır.

Kasabanın iki gevezesi Dobçinski ile Bobçinski'ye gelince bu rolleri oynayacak aktörlerin oyunlarına özellikle çok dikkat etmeleri gerekir. Önce bu iki tipi adamakılı iyi anlamalıdır. Bunların yaşamı kasabanın içinde oraya buraya koşmakla, herkese saygı sunmakla, birtakım haberler, dedikodular yetiştirmekle geçer. Konuşmak tutkusu onlarda başka her türlü uğraşın yerini almıştır. Konuşmak, tek amacdır onların. Bir şey anlatmak müsaadesini kopardıkları zaman duydukları mutluluk yüzlerinden okunur. Aktörlerin bunu belli etmesi gerekir. Onlardaki acelecilik, didinme, yalnız bir kimsenin sözlerini kesip hikâyelerine engel olacağı korkusundan doğar. Meraklı oluşları, her işe burunlarını sokuşları da anlatacak yeni bir konu bulmak gereksiniminden ileri gelir. Hatta Bobçinski bu aceleciliğinden ötürü biraz kekeleyerek konuşur. İkisi de, ufak tefek, kısa boylu, hafifçe göbeklidirler. Birbirlerine çok benzerler. İkisinin de yüzleri yuvarlaktır. Kılık kıyafetleri temizcedir. Saçlar taralıdır. Dobçinski'nin kafasının ortası biraz dazlıktır. Bundan da anlaşılacağı üzere, Bobçinski gibi bekâr değil, evlidir. Ama yine de Bobçinski üstün çıkıyor. Çünkü daha canlıdır. Hatta zekâsıyla Dobçinski'yi idare eder. Ama bu rolleri oynayacak aktörler bütün bu ayrıntıları bir yana bırakmalı. Yalnız durmadan şunu düşünsünler yeter: Her an bir şeyler söylemek istegindedirler. Kısacası, bu adamlar dünyaya kendileri için değil, başkaları için gelmişlerdir.

Bütün öteki kişiler, tüccarlar, konuklar, polisler, türlü türlü ricacılar her gün gözümüzün önünde olan tiplerdir.



Adam tanımamasını bilen her aktör onları kolayca canlandırabilir. Bu rollerden daha önemli olan uşak rolü için de aynı şey söylenebilir. Oldukça yaşlıdır. Efendisine biraz yukardan bakar. Çünkü, budalaların biri olduğunu anlamıştır onun. Yalnızbaşına kaldığı zaman efendisine öğütler verir. Eline geçen fırsatlardan yararlanmayı bilir. Hemen herkesin bildiği uşak tiplerindendir. Bunun için de hemen her zaman iyi oynar.

*Müfettiş*'de rolü olan aktörlerin her şeyden önce şunu gözden uzak tutmamaları gerekir: Bütün kişilerin kafasında müfettiş düşüncesi vardır. Herkes bununla meşguldür. Hepsinin korkuları, umutları bu düşüncenin çevresinde toplanıyor. Umutlananların birtakımında artık kötü kaymakamlardan, fena yöneticilerden kurtuldukları düşüncesi egemendir. Başka bir takımı ise, müfettişin geliştinden ödü kopan üstlerini görünce korku duymaya başlıyorlar. Dünyada olup bitenlere pek aldırış etmeyenlerde de özellikle bir merak vardır. Hiçbir korkuları olmaması gerekirken, herkesi bu denli korkutan, bu yüzden de yüzde yüz büyük, çok büyük bir adam olması gereken müfettişin karşısında yine de heyecanlanıyorlar.

Bütün roller içinde en güçlü Hlestakov'dur. O, bir hiçtir. En budala kimseler bile onu hafifserler. Hiçbir zaman, dikkati kendi üzerine çekecek bir iş başaramamıştır. Ama memurları saran korku onu birdenbire önemleştirir. Zaten gülünçlük de burada. Kendini satmak fırsatını hiç bulamamış olan Hlestakov, şimdi hiç beklemediği bir durumla karşılaşmıştır. Uzun zaman niçin kendisine bunca saygı gösterildiğini anlayamıyor. Bütün isteklerini yerine getirdikleri, söylediği her sözü ağzına girer gibi dinledikleri için sadece bir hoşnutluk duyuyor. Nereye varacağını bilmeden her şeyden konuşuyor. Konuşma konusunu ona memurlar veriyor. Sanki Hlestakov'un sözcüklerini onlar buluyor, konuşmayı onlar yönetiyor. Hlestakov, bir engel çıkmazsa, burada iyice caka satabileceğini düşünüyor. Konuşurken edebiyatta, balolarda gerçekten önemli bir yeri olduğunu sanıyor. Kendisinin de balolar verdiğini, devlet adamı olduğunu duyarak söylüyor. Güzel

yemekler, şarap onun dilini çözmüştür. Konuşma sürdükçe rolüne daha temelli giriyor. Sözlerini daha ateşli, daha canlı söylemeye başlıyor. Aldatmak istemediği için yalan söylediğini unutuyor. Anlattığı şeylerin gerçekten başından geçtiğini sanıyor. Konuşurken ortalığa öyle bir gerçeklik havası yayılıyor ki, memurların korkularını doğal görüyoruz. Astlarını tiril tiril titrettiğini söylediği zaman yüzünde büyük bir devlet adamının cakası okunuyor. Kendisi çok kez müdürlerin önünde korkup sindiği için bu rolü oynayan aktör, memurların korkusunu duyarak anlatmalıdır. Bundan başka, ilk kez insanları önünde titrettiği için ayrı bir zevk duyduğu belli edilmelidir. Bu sahnede Hlestakov daha da ileri gitmek hevesindedir. Ama artık dili dolaşıyor. Memurlar onu yatmaya teşvik ediyorlar. Uyandığı zaman, yine eski Hlestakov'dur. Hatta memurları ne ile, nasıl korkuttuğunu hatırlayamaz. Yine hiçbir şeyin farkına varmıyor. Davranışlarında budalalık görünüyor. Ana-  
1-...a aynı anda âşık oluyor. Para istiyor, ama sanki bu laf kendiliğinden ağızdan çıkmış gibidir. Birinden koparıldıktan sonra madem ilki böyle oldu, öyleyse ötekiler de verir, diye isteyip duruyor. Demek para istemeye alışverişiyor. Ancak perdenin sonunda kendisini başkasıyla karıştırdıklarını anlıyor. Ama ona Osip, böyle bir yanlışmanın daha çok süremeyeceğini anlatmış olmasaydı kaymakamın, evinde rahat rahat oturup kapı dışarı edilmesini bekleyecekti. Hlestakov silik bir kişidir, ama en iyi aktöre oynatılmalıdır. Çünkü bütün rollerden daha zordur. O, boş bir adam, küçük bir tiptir ama, birçok özellikleri de vardır. Bu rolü oynayacak aktör, özellikle onun caka satmak hevesini belirtmelidir. Bu heves Hlestakov'dan çok daha zeki insanlarda da vardır, ama asıl Hlestakov'da iyice görünür. Aktör, bundan başka pişkin bir sosyete adamı gibi görünmeye de dikkat etmelidir. Yoksa Hlestakov'da o denli açıkça gözükken, toplumun o boş, anlamsız meşguliyetleri kolayca belirtilemez. Kısacası, bu rolü oynayacak aktörün çok yanlış bir yeteneği olmalı. Bu rolde belli bir tek karakteri canlandırmaya değil, insanların türlü türlü değişik görünüşlerini

## MÜFETTİŞ

ortaya koymaya çalışmalıdır.

*Müfettiş*'in son sahnesi çok iyi oynanmalıdır. Burada artık komedyadan, alaydan ayrılıyoruz. Birçok kişinin durumu artık gerçekten trajiktir. Özellikle kaymakamın düştüğü durum herkesten korkunç. Değme kurnazları aldatan kaymakamın, bu kadar kolayca ve bu kadar önemsiz bir adam tarafından aldatılmış olması onu canevinden yaralamıştır. Gerçek müfettişin gelişi ise bu yaranın üstüne tuz biber ekliyor. Kaymakam öyle şaşırıp kalmıştır ki, adeta taş kesiliveriyor. Açılmış elleri, yukarı kalkmış başı hareketsiz kalıyor. Öteki kişilerin kümeleri de ayrı ayrı durumlarda taş kesilmiş duruyor.

N. Gogol  
1842